

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Ruth Rýcová

**Vliv programu Erasmus na vnímání Evropské unie a evropské
identity.**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr Martin Schlossarek PhD

Olomouc 2021

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je zjistit, jestli prostřednictvím studentského výměnného programu Erasmus dochází k posilování evropské identity, a zda má tento program vliv na vnímání EU mezi studenty. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V rámci teoretické části práce je stručně popsán vývoj sjednocování evropského kontinentu až ke vzniku EU, navazování prvních diplomatických vztahů ČSSR a později ČR. Popsána je cesta ČR k získání členství v EU, a jak je toto členství vnímáno občany České republiky. Následně se práce zabývá objasněním pojmu evropská identita. Mimo jiné řeší, jak evropská identita vzniká, jakými způsoby ji můžeme posilovat a jak důležitou roli hraje v procesu evropské integrace. Především se ale zabývá tím, zda má na evropskou identitu vliv studentská mobilita Erasmus. To, jak prostřednictvím Erasmu může docházet k jejímu posilování, nám přibližují některé teoretické přístupy – konkrétně teorie sociální komunikace, meziskupinová teorie kontaktů a model společné skupinové identity. Zda má absolvování studentského výměnného programu Erasmus vliv na evropskou identitu i ve skutečnosti, nám přiblíží analýza dosud provedených empirických studií, a také praktická část zkoumající tento vliv na vzorku českých studentů.

Praktická část práce je založena na dotazníkovém šetření, které bylo prostřednictvím internetového odkazu distribuováno mezi české studenty. V rámci výzkumu byli osloveni koordinátoři a představitelé řady organizací. Patřily mezi ně European Direct, AIESEC, ESN ČR a portály Youth projects a Youth opportunities CZ. Dotazník se také objevil na oficiální facebookové stránce Erasmus +. Celkově se tohoto průzkumu zúčastnilo 363 českých studentů.

Výsledky dotazníkového šetření naznačují, že se respondenti v rozdílných situacích identifikují odlišně. Záleží na tom, s jakou národností se seznamují. V rámci testování hypotéz autorka potvrzuje myšlenku, že vztah mezi účastí na studentském výměnném programu Erasmus a evropskou identitou skutečně existuje. Zároveň potvrzuje myšlenku, že dochází k rozdílnému vnímání EU mezi studenty, kteří absolvovali, chtějí, nebo nechtějí se zúčastnit studijního programu Erasmus. Také obhajila názor, že aktivity EU jsou odlišně podporovány studenty z rozdílných skupin. V rámci výzkumu se autorka také snaží potvrdit myšlenky, které by měly přispět k posilování a rozvoji evropské identity.

Klíčová slova: Evropská unie, Erasmus, evropská identita, studentská mobilita

Abstract

The main aim of this thesis is to analyse how Erasmus program influence the perception of EU membership and sense of so-called European identity. The thesis is divided into two parts – theoretical and practical one.

The first theoretical part briefly describes the historical development of new entity on European continent up to establishment of European Union; establishing the first diplomatic relation with CSSR and later with CR. The process of gaining of Czech membership into this integration and the perception of its accession by Czech citizens. Following part of thesis is focused on the concept of European identity. Especially how to strength and why EI is important for integration and which way it is possible to create European identity. Last part of theoretical part is dedicated to effect of student mobility Erasmus to European identity. For better understanding how Erasmus program can help to strength European identity it is described by theoretical approaches like theory of social communication, social contact hypothesis and common in group identity model. The analysis of existing empirical studies and practical part of thesis show if the Erasmus program has an effect on strengthening of European identity at the students who took a part of this program.

The practical part of this thesis is in a form of study case. Its aim is to find out if Czech students who took a part of student exchange program Erasmus developed the sense of Europeanism and their perception of EU. The data are obtained through questionnaire survey among Czech university students. For distribution of questionnaire, it was approached several organizations like AIESEC, ESN ČR, European Direct and two Youth portals. Last not least the questionnaire appeared at official website of Erasmus +. In total 363 Czech students took a part of this survey.

The result indicates that self – identification of students depends on different situation. In other words, whether students introduce themselves with another student who come from Czechia, from another European union state or from other parts of world. Within the survey the author confirms that the relationship is exist between European identity and Erasmus program. However, she did not find any causalities among four factors which should influence the student's identity. Last not least the author of this thesis found out that different type of students perceives EU differently and the activity of EU are supported differently as well.

Keywords: European union, Erasmus, European identity, student mobility

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, za použití uvedených bibliografických a elektronických zdrojů.

V Olomouci, dne 07. 04. 2021

-----

podpis

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

Jméno a příjmení: Bc. Ruth RÝCOVÁ
Osobní číslo: R170111
Adresa: Podlesí 384, Valašské Meziříčí, 75701 Valašské Meziříčí 1, Česká republika

Téma práce: Vliv programu Erasmus na vnímání Evropské unie a evropské identity
Téma práce anglicky: The effect of Erasmus program on perception of European Union and European identities.
Vedoucí práce: Mgr. Martin Schlossarek
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování:

Cílem diplomové práce je analyzovat, jak program Erasmus ovlivňuje vnímání členství v Evropské unii a pocit tzv. evropské identity. Práce bude rozdělena do dvou částí. Teoretická část stručně popisuje historii EU, členství ČR v EU a jeho vnímání, následně se věnuje programu Erasmus, jeho cílům a efektům na vnímání EU a evropské identity. Praktická část práce tvoří případová studie, jež zkoumá dopady účasti na programu Erasmus mezi českými studenty.

Seznam doporučené literatury:

ZASTOUPENÍ EVROPSKÉ KOMISE. Veřejné mínění v zemích Evropské Unie: česká republika. Evropská Komise. Standardní Eurobarometr 88, 2017 [cit. 2019-01-29].
SIKLODI, N. Active citizenship through mobility? Students' perceptions of identity, rights and participation in the EU. Citizenship studies [online]. 2015, (15) [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://www.tandfonline-com.ezproxy.brighton.ac.uk/doi/full/10.1080/13621025.2015.1053792>
MITCHELL, Kristine. Rethinking the 'Erasmus Effect' on European Identity. JCMS [online]. 2015, 53(2) [cit. 2019-01-29]. DOI: 10.1111. Dostupné z: <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.brighton.ac.uk/doi/epdf/10.1111/jcms.12152>
OBORUNE, Karina. Becoming more European after ERASMUS? The Impact of the ERASMUS Programme on Political and Cultural Identity. Epiphany – Journal of transdisciplinary studies [online]. 2013, 6(1) [cit. 2019-01-29]. DOI: 10.21533.
OSHRI, Odella, Tamir SHEAFER a Shaul R SHENHAV. A community of values: Democratic identity formation in the European Union [online]. European Union Politic, 2012 [cit. 2019-01-29]. Dostupné z: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.brighton.ac.uk/doi/10.1177/1465116515608957>

Podpis vedoucího práce:

Datum:

Podpis vedoucího pracoviště:

Datum:

Obsah

Seznam grafů	9
Seznam obrázků.....	9
Seznam tabulek	10
Seznam zkratk	11
Úvod.....	12
Cíl a metodika práce	16
1.1. Vývoj evropské integrace vedoucí ke vzniku Evropské unie	18
1.2. Spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy	20
1.3. Evropská unie v 21. století.....	21
1.4. Lisabonská smlouva.....	22
2. Členství České republiky v Evropské unii.....	24
2.1. Co přináší členství v Evropské unii	27
2.2. Vnímání EU českými občany	31
3. Vliv Erasmu na evropskou identitu	39
3.1 Evropská identita	39
3.2 Proces zmezinárodnění evropského vysokoškolského vzdělání.....	48
3.3 Erasmus a evropská identita – teoretický předpoklad	51
3.4 Analýza dosavadních empirických studií	55
4. Metodologie praktické části.....	60
4.1 Vzorek.....	63
4.2 Základní údaje o respondentech	64
4.3 Studenti, kteří se zúčastnili programu Erasmus.....	68
4.4 Vnímání Evropské unie českými studenty.....	73
4.5 Identifikace českých studentů s Evropou/ EU	78
4.6 Ztotožňování studentů, kteří se účastnili výměnného studijního programu Erasmus s Evropou/EU	82

Diskuze.....	90
Závěr	92
Přehled použité literatury	94
Přílohy:.....	103
Příloha číslo 1:	103
Dotazník:	103
Příloha číslo 2:	107
Grafy, které splňují a nesplňují předpoklad přibližné normality	107

Seznam grafů

Graf číslo 1: Vývoj celkového objemu PZI v ČR v letech 1998 až 2017.....	28
Graf číslo 2: Vývoj spokojenosti s členstvím ČR v EU	32
Graf číslo 3: Vývoj důvěry občanů v EU v letech 2013 - 2019.....	33
Graf číslo 4: Vyobrazení podílu spokojenosti s členstvím EU podle věkových kategorií v procentech.....	36
Graf číslo 5: Spokojenost s členstvím v EU podle dosažené úrovně vzdělání	37
Graf číslo 6: Celková spokojenost a nespokojenost s členstvím v EU podle materiálního zajištění	37
Graf číslo 7: Podíl respondentů jiné než české národnosti	64
Graf číslo 8: Podíl respondentů podle pohlaví.....	64
Graf číslo 9: Struktura respondentů, kteří se zúčastnili studijního programu Erasmus podle studijního oboru	66
Graf číslo 10: Podíl respondentů na účasti programu Erasmus	67
Graf číslo 11: Bližší rozdělení respondentů, kteří se nezúčastnili programu Erasmus.....	67
Graf číslo 12: Cílové destinace respondentů, kteří absolvovali studijní program Erasmus ..	69
Graf číslo 13: Do jaké míry se čeští studenti stýkali s následujícími studenty.....	70
Graf číslo 14: Zastoupení národností nejbližších přátel, se kterými respondenti navázali přátelství během svého studijního pobytu v zahraničí.....	71
Graf číslo 15: V kolika jazycích dokáží oslovení respondenti komunikovat a tím usnadnit vzájemnou mezikulturní komunikaci?.....	72

Seznam obrázků

Obrázek číslo 1: Zobrazení států, které jsou/nejsou členy EU nebo Schengenského prostoru	30
Obrázek číslo 2: Uspořádání identit prostřednictvím soustředných kruhů.....	46
Obrázek číslo 3: Porovnání dvou identit, kdy na pravé straně se nachází identita s volnějším ztotožňováním a na levé se silným ztotožňováním	47

Seznam tabulek

Tabulka číslo 1: Přehled etap rozšiřování EU.....	22
Tabulka 2: 31 Kapitól screeningu	25
Tabulka 3: Přehled významných událostí, které vedly ke vstupu ČR do EU	27
Tabulka číslo 4: Přehled klíčových faktorů, které přispívají, nebo snižují pocit sounáležitosti k EU	45
Tabulka číslo 5: Podíl studentů, kteří se zúčastnili v roce 2017/2018 programu Erasmus..	50
Tabulka číslo 6: Věkové rozložení respondentů účastnících se průzkumu	65
Tabulka číslo 7: Podíl respondentů podle studijního oboru.....	66
Tabulka číslo 8: Podíl respondentů na účasti programu Erasmus podle věkových skupin .	68
Tabulka číslo 9: Průměrná odpověď studentů na daný aspekt.....	74
Tabulka číslo 10: Testování hypotézy. Vnímání EU studenty, kteří absolvovali a kteří by chtěli absolvovat program Erasmus.	75
Tabulka číslo 11: Testování hypotézy. Vnímání EU studenty, kteří absolvovali, chtějí vyjet a těmi, kteří nemají zájem tento program absolvovat.	75
Tabulka číslo 12: Testování hypotézy ohledně podporování aktivit EU studenty, kteří se zúčastnili a chtějí zúčastnit programu Erasmus	77
Tabulka číslo 13: Testování hypotézy ohledně podporování aktivit EU studenty, kteří absolvovali, chtějí a nechtějí se zúčastnit programu Erasmus.	78
Tabulka číslo 14: Testování hypotéz. Má výměnný studijní program vliv na posilování evropské identity	81
Tabulka číslo 15: Účast studentů na aktivitách Erasmus+, kteří již mají zkušenosti se studijním pobytem Erasmus.....	82
Tabulka číslo 16: Účast studentů na aktivitách Erasmus+, kteří nemají zkušenosti se studijním pobytem Erasmus.....	82
Tabulka číslo 17: Testování hypotéz. Mám vliv na ztotožňování s EU geografická poloha, v které jedinec studoval? Zaměřeno na země západní a východní Evropy	84
Tabulka číslo 18: Testování hypotézy. Má na ztotožňování studentů s EU vliv země, v které jedinec studoval? Rozdělení zemí podle důvěry v tuto instituci.....	85
Tabulka číslo 19: Testování hypotézy. Má na ztotožňování vliv počet výjezdů na studijní pobyt?.....	87
Tabulka číslo 20: Testování hypotéz. Má navazování kontaktů s jinými národnostmi vliv na ztotožnění s EU?	89

Seznam zkratek

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění

ČNB - Česká národní banka

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní republika

ČSSR – Československá socialistická republika

EHS - Evropské hospodářské společenství

EI – Evropská identita

EP – Evropský parlament

ES – Evropské společenství

ESUO - Evropské společenství uhlí a oceli

EU – Evropská unie

H_0 – Nulová hypotéza

H_1 – Alternativní hypotéza

HDP – Hrubý domácí produkt

PZI – Přímé zahraniční investice

SIS - Schengenský informační systém

SRN - Spolková republika Německo

SSSR – Sovětský svaz

STEM - Empirický výzkum pro demokracii

USA – Spojené státy americké

VB – Velká Británie

VO – Výzkumné otázky

Úvod

Evropská unie vznikla řadou závazných smluv. Je výsledkem poslední fáze procesu integrace, která byla zahájena po druhé světové válce. Cílem bylo podpořit mír a oživit hospodářství v poválečné Evropě, a to prostřednictvím sdílené suverenity nad produkcí uhlí, oceli, obchodu a jaderné energie. Postupně dochází k rozšiřování na další hospodářské sektory:

- vzniká celní unie a jednotný trh, na kterém dochází k volnému pohybu kapitálu zboží, služeb a osob,
- vzniká a rozšiřuje se společná měna¹,
- podílení se na společné obchodní, zemědělské a environmentální politice.

Kroky směrem k politické integraci probíhaly od poloviny 90. let minulého století. Bylo to především prostřednictvím rozvoje společné zahraniční a bezpečnostní politiky, podpory spolupráce v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí. Dnes je pokládána za jedinečnou ekonomickou a politickou integraci, jejíž součástí je 28 států² (Archick, 2019).

Součástí Evropské unie je i Česká republika, která se jejím členem stala v roce 2004 spolu s dalšími sedmi postkomunistickými zeměmi střední a východní Evropy a se dvěma středomořskými ostrovními státy. Podle výzkumů z Eurobarometru česká společnost patří mezi nejvíce euroskeptické národy v rámci celé evropské integrace. Spokojenost s členstvím v EU u občanů ČR je ovlivňována situacemi, kterým EU musí čelit. Nárůst nespokojenosti je především zaznamenán v obdobích krizí – např. během ekonomické krize v roce 2008 nebo během migrační krize, jež vrcholila v roce 2015. Naopak v obdobích ekonomické prosperity její obliba roste. Vnímání EU je také ovlivněno věkem, vzděláním a životní úrovní. Dalo by se říct, že s rostoucím věkem, s horší životní úrovní, a s nižším vzděláním je spokojenost s členstvím daleko menším než v opačných případech (Chlebounová, 2019). Český euroskepticismus může mít také částečně kořeny i v české národní identitě, která byla ovlivněna zejména historickými událostmi, jimiž si naše země v minulosti prošla. Tato mentalita má vliv na český postoj k EU, na chování ČR jako členské země a v neposlední řadě také na postoj k vývoji unie do budoucna. Jednou z charakteristik české národní identity je tzv. „malost“. Ta je založena na představě, že jedinec sám o sobě nic nezmůže a ani sám

---

¹ 19 členských zemí má společnou měnu euro a 22 zemí EU je součástí Schengenského prostoru volného pohybu.

² V referendu v roce 2016 se občané VB rozhodli opustit EU. Proces odstupu je stále v procesu vyjednávání.

nic nezmění. To se taky může odrážet v názoru občanů, že Česká republika je příliš malá na to, aby mohla něco ovlivnit v rámci EU a že tu byl vždy někdo nadřazený, kdo rozhodoval místo Čechů (Baun, 2011). Podle průzkumu z Eurobarometru se 69 % českých občanů domnívá, že jejich hlas nemá v rámci EU žádnou váhu. Což se může odrážet v celkově nízkém zájmu o evropskou politiku a také v nízké volební účasti do evropského parlamentu (Chlebounová, 2019). Podle statistik v posledních dvou volebních obdobích zaujímáme druhou nejnižší účast a to hned za Slovenskem (European Parliament, 2019). Dalším znakem národní identity je mesiášství. Tím se rozumí, že lidé jsou „přesvědčení o tzv. spasení“. Nicméně, po příliš přehnaném očekávání přichází většinou zklamání. Není divu, že na začátku 90 let se dostavily euforické pocity ohledně vstupu do EU, kdy se očekávala rychlá ekonomická prosperita a celkově rychlý a hladký vstup do této integrace (Baun a Marek, 2011).

Čeho si na druhou stranu čeští občané váží a co považují za silné stránky EU? Na tuto otázku můžeme odpovědět prostřednictvím průzkumu, který je každoročně proveden Eurobarometrem. Ten je zaměřen na průzkum benefitů a problémů plynoucích z členství zemí v EU. Naposledy byl proveden na jaře 2019. Čeští občané za nejpřínosnější považují volný pohyb osob, zboží a služeb, mír mezi členskými zeměmi integrace. Na třetím místě se umístila možnost v rámci studia vycestovat a studovat na zahraniční universitě prostřednictvím studentské mobility Erasmus (Pospíšil, 2019). Naopak za slabé stránky EU považují zejména zbytečný nárůst byrokracie, přílišné omezování evropskými zákony a vysoký vliv EU politiky na politiku místní.

Jedním z nejpopulárnějších programů EU je Erasmus³, kterého se mohou zúčastnit vysokoškolští studenti v rámci celé evropské integrace (European commission, 2017). Tento výměnný program byl zahájen v roce 1987. Postupem času se rozvíjel a dnes nabízí širokou škálu různých příležitostí. Ty jsou zaměřeny nejenom na studenty ale i na všechny, kteří procházejí vzdělávacím procesem (Evropská komise, 2017). Za uplynulých 30 let tento program umožnil 9 milionům osob se odborně vzdělávat, ale i získávat profesní zkušenosti (Evropská komise, 2017). Cílem těchto zahraničních mobilit není pouze podpora osobního, profesního rozvoje a zlepšení kompetencí v cizím jazyce, ale i poznávání odlišných kultur, budování sítě mezinárodních kontaktů, rozvinutí smyslu pro evropské občanství a identitu (European Commission, 2019f).

---

³ Od roku 2014 nazýván Erasmus+.

Tento program je považován za klíčový nejenom k prosazování sounáležitosti v rámci evropské integrace, ale i evropských hodnot a porozumění jiným kulturám. (European Commission, 2019f). Evropskou identitu je také možné interpretovat prostřednictvím myšlenek tzv. transakcionalistické teze. Ta předpokládá, že spojením občanů z různých zemí povede k rozvoji a vzniku kolektivní identity. Z tohoto tvrzení můžeme vyvodit, že vytvoření kontaktů mezi evropskými studenty prostřednictvím studentských výměn má potenciál posílit rozvoj evropské identity a občanství mezi účastníky. Tato teze se však potýká s řadou pochybností. Jak může být evropská identita jako abstraktní koncept (možná i neexistující) adekvátně měřena a co nám může říct o evropských jednotlivcích a o společnosti z hlediska chování? Otázkou také zůstává, zda opravdu výměnné programy souvisejí a přispívají ke ztotožňování studentů s Evropou a především s tzv. evropanstvím (Van Mol, 2018). Dosavadní empirické výzkumy⁴ zabývající se souvislostmi mezi evropskou identitou a absolvováním výměnného programu Erasmus, vykazují protichůdné a rozdílné názory u jednotlivých výzkumníků. Wilson (2011) ve svých průzkumech došel k závěru, že absolvování programu Erasmus nemá výrazný vliv na posílení evropské identity. A to z důvodu, že studenti, kteří se těchto výměnných programů účastní, jsou už před mobilitou více pro evropští. Christopher Van Mol (2012) dochází k závěru, že záleží na národním kontextu, tj. odkud výměnný student pochází. Další výzkumníci zabývající se tímto vztahem jsou Russell King a Enric Ruiz-Gelices (2003). Ti tvrdí, že výměnní studenti po absolvování programu Erasmus se více ztotožňují s pocitem evropanství než ti, kteří se ho nezúčastnili.

Celková práce je rozdělena do dvou hlavních částí a to na teoretickou a praktickou část. První úsek teoretické části této práce je věnován stručnému popisu historického vývoje evropské integrace až do současné podoby EU. Následuje stručné pojednání o navazování prvních diplomatických vztahů tehdy ještě bývalé ČSSR. Postupná a zdlouhavá cesta k získání členství České Republiky v Evropské unii, jenž se odehrávala v letech 1989 až 2004. Je zde také věnován prostor pro analýzu, která se zabývá vnímáním členství v EU občany ČR. Následující kapitoly teoretické části se zabývají přiblížením a objasněním konceptu/pojmu „evropská identita“ a jejich aspektů. Zároveň práce obsahuje kapitolu, která poskytuje teoretický předpoklad, jenž vysvětluje za jakých podmínek by u studentů absolvujících program Erasmus mělo docházet k vytvoření evropské identity. To, zda dochází k posilování či vytvoření EI u studentů, kteří absolvovali program Erasmus nám

---

⁴ Tyto výzkumy byly zejména prováděny se studenty studujících v zemích západní Evropy.

přiblíží analýza dosavadních empirických studií a případová studie. Případová studie je součástí praktické části, která je zaměřena na české studenty vysokých škol. Zabývá se dopady na vnímání EU a sebeidentifikaci účastníků programu Erasmus.

Cíl a metodika práce

Cílem této diplomové práce je zjistit, jestli program Erasmus ovlivňuje vnímání členství v Evropské unii a zda přispívá k vytváření tzv. pocitu evropské identity. Naplnění cíle se opírá především o analýzu literatury a o vlastní průzkum mezi českými studenty.

Tato práce si zejména klade za cíl zodpovědět na následující otázky:

- jak je chápán pojem evropská identita?
- jak je EU vnímána studenty, kteří již absolvovali, chtějí, nebo nechtějí se zúčastnit zahraniční mobility Erasmus?
- Existuje vztah mezi programem Erasmus a evropskou identitou?

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se opírá především o literární rešerši sekundárních zdrojů – tzn. z odborných knih, vědeckých článků a dalších zdrojů týkajících se evropské integrace a identity. Tato část také zahrnuje komparaci nebo-li porovnávání odlišných pohledů a názorů jednotlivých autorů zabývajících se danou problematikou. Cílem je shrnutí aktuálních pohledů a vytvoření souhrnného přehledného textu o daném tématu.

Druhá část práce je věnována praktické části. Pro tuto část je zvolen kvantitativní výzkum.

Výzkumný proces celkově zahrnuje 5 fází:

1. teoretickou analýzu – během této fáze autorka zjišťovala dosavadní dostupné informace o daném tématu
2. návrhy výzkumného plánu; konstrukce dotazníku; předvýzkum
3. distribuci dotazníku
4. analytickou fázi
5. interpretaci výsledků

Jako nejvhodnější formu sběru dat autorka zvolila dotazníkové šetření. Cílovou skupinou pro tento výzkum jsou čeští studenti vysokých škol. Dotazník byl vytvořený prostřednictvím Google formuláře a distribuován v online formě. Poprvé byl internetový odkaz rozeslán studentským oddělením fakult vysokých škol v České republice. Bohužel, v tomto případě se autorka setkala s negativní reakcí, proto musela vymyslet alternativní možnost, jak distribuovat dotazník. Internetový odkaz byl tak rozeslán koordinátorům a představitelům organizací, které se podílejí na aktivitách podporovaných programem Erasmus+. Dotazník obsahuje celkově 23 otázek a to jak otevřených, tak i polouzavřených a uzavřených. Autorka se snažila formulovat otázky srozumitelně a jednoznačně, aby nedocházelo k jejich rozdílnému způsobu chápání. Byly zároveň kladeny tak, aby nevybízely k odpovědím, které

autorka nechce získat a jednotlivé položky byly jednoduché pro zpracování a třídění. Každý respondent byl v úvodu stručně seznámen s tématem výzkumu a za jakým účelem budou data použity. Zároveň byl obeznámen s anonymitou dotazníku. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 394 respondentů. Jednotlivé odpovědi byly autorkou analyzovány a synteticky shrnuty. Úkolem polo-strukturovaného dotazníku je zodpovědět na stanovené otázky této práce.

Historie vzniku Evropské unie

Následující kapitola se bude z počátku zabývat stručným popisem událostí, které přispěly k současnému evropskému sjednocení s postupným přístupem k analýze vývoje integrace ve druhé polovině 20. století až do současnosti.

1.1. Vývoj evropské integrace vedoucí ke vzniku Evropské unie

Evropská integrace je veřejností vnímána jako proces vznikající po druhé světové válce. Její kořeny však sahají daleko hlouběji do minulosti, než by se mohlo na první pohled zdát. Myšlenkami o tzv. sjednocení evropského kontinentu se nezabývali pouze ve druhé polovině minulého století, ale i ve středověku. Prvopočáteční myšlenky evropské integrace sahají až do 15. století. Nespočet osobností⁵, ať už více či méně známých, přispívalo svými úvahami k myšlence o sjednocení. Ne vždy však byly tyto návrhy brány vlivnými politiky vážně. Pro mnoho myslitelů, filozofů či vizionářů se tak myšlenka o sjednocení stala pouhým nedosažitelným snem. Trvalo několik set let, než došlo k jejich naplnění a uskutečnění. Naopak některé pokusy o realizaci byly pouhými projevy touhy vládců či vůdců po moci, vlivu a rozšiřování svého území. Příkladem mohou být plány a vize nacistického Německa, které se snažilo násilnou cestou vytvořit politickou a ekonomickou integraci a tím vyvolalo druhou světovou válku. Samotný konflikt a poválečná situace v Evropě měly významný vliv na vývoj evropské integrace (Kovář a Horčíčka, 2005). Díky rostoucí dominanci USA a SSSR ve světě a jejich vzájemným konfrontacím vznikají myšlenky o rovnocenném postavení Evropy. Vznik integrace tak měl posílit postavení zemí západní Evropy vůči SSSR a upevnit jejich ekonomickou váhu ve světě a to zejména vůči USA a později Japonsku (Had, 2000). Pro zabezpečení dlouhodobého míru a stability na tomto kontinentu bylo zcela nezbytné, aby došlo k prohloubení vzájemných hospodářských vztahů mezi jednotlivými zeměmi a k podrobení klíčových strategických odvětví společné kontrole. Tím by se zamezilo dalšímu ozbrojenému konfliktu. Ekonomická spolupráce a společná kontrola se postupně rozšiřuje do dalších oblastí života (Evropský parlament, 2012). Každá integrace států, nejenom ta evropská⁶, prochází pěti vývojovými stádii. Mezi ně patří:

1. pásmo volného obchodu⁷

---

⁵ Jako příklad můžeme uvést: Pierre Dubois, Maximillienne de Bethune, William Penn, Charlese Irene Castela de Saint-Pierre, Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant, Giuseppe Mazzini, Jean Jacques Gondon a další.

⁶ EU vykazuje značné prvky hospodářské a měnové unie, přesto nemůžeme hovořit o vzniku celistvé hospodářské unie.

⁷ Příslušné země odstraňují celní nebo jiné bariéry, jenž brání vzájemnému obchodu.

2. celní unie⁸
3. společný trh⁹
4. hospodářská a měnová unie¹⁰
5. politická unie ¹¹(Had, 2000).

Prvním krokem ke sjednocení Evropy je považován vznik tzv. Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO). Toto společenství vzniklo podepsáním Pařížské smlouvy šesticí zemí¹² v roce 1951 (Barták, 2000). ESUO přispělo k vytvoření společného trhu. Jeho nadnárodní orgány upravovaly podmínky těžby a prodeje strategických surovin jako je uhlí a ocel (Schelle, 2007).

Díky výhodám, které členské země z ESUO získaly, postupně vznikl návrh o vytvoření společného trhu. Na něm by docházelo k volnému pohybu nejenom uhlí a ocele, ale i dalšího zboží včetně zemědělských produktů (Barták, 2000). Výsledkem návrhu byla Římská smlouva o vytvoření dvou nových společenství - Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství jaderné energie nebo-li Euroatom. Od roku 1956 tak vedle sebe existovala tři společenství¹³. Každé z nich mělo až do roku 1967 své vlastní instituce (Schelle, 2007). Poté vstoupila v platnost Slučovací smlouva, která všechny sjednotila (Evropský parlament, 2012). O rok později došlo k dokončení celní unie a ke vzniku společných obchodních politik vůči nečlenským zemím (Schelle, 2007).

V 70. a 80. letech došlo k prvním dvěma rozšířením integrace o nové členy. Nejprve směrem na sever¹⁴ a pak na jih¹⁵. V tomto období vznikla i Evropská rada, proběhly první volby do Evropského parlamentu, byla přijata Schengenská dohoda¹⁶, jejímž úkolem bylo mezi členskými státy odstranit vnitřní hraniční kontroly. V neposlední řadě došlo k přijetí Jednotného evropského aktu za účelem odstranit bariéry, které by bránily volnému obchodu (Evropský parlament, 2012).

---

⁸ Země celní unie mají společnou obchodní politiku a společná cla vůči třetím zemím.

⁹ Na celém území společného trhu dochází k volnému pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu. Nejvyšším stadiem společného trhu je jednotný trh.

¹⁰ V rámci hospodářské unie dochází k uplatňování společných hospodářských politik. Nejvyšším (a zároveň konečným) stadiem hospodářské integrace je měnová unie, pro kterou je typická společná měna. Celkem 19 zemí EU přijalo jednotnou měnu – Euro. Tyto státy tvoří tzv. Eurozónu.

¹¹ Dochází k rozšiřování společné hospodářské politiky na zahraniční, bezpečnostní/ obranou a vnitřní politiku.

¹² Francie, SRN, Itálie, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko.

¹³ ESUO, EHS a Euroatom – můžeme je také označit jako Evropská společenství.

¹⁴ Země, které přistoupily v rámci severního rozšíření - Velká Británie, Dánsko a Irsko.

¹⁵ Země druhé vlny rozšíření, mezi které patří Řecko, Španělsko a Portugalsko.

¹⁶ V roce 1990 začleněna do Amsterdamské smlouvy.

Přelom 80. a 90. let byl obdobím politických a hospodářských změn. Došlo k pádu komunismu, rozpadu východního bloku a celého Sovětského svazu. Tato událost zcela změnila rámec mezinárodních vztahů a postavila Evropské společenství před úplně nové výzvy a možnosti (Gerbet, 2004). Důsledkem rozpadu východního bloku došlo ke sjednocení obou částí Německa (Schelle, 2007). Během tří let na evropském kontinentu vzniklo dvaadvacet nových států. (Had, 2000).

Zvraty dějící se na začátku 90. let (sjednocení Německa a konec studené války) daly impuls k urychlení tempa integrace států ES. V roce 1990 byla svolána konference, na které se primárně řešila otázka hospodářské a měnové unie a následně politické unie. Největší snahou však bylo zahrnutí těchto diskutovaných oblastí do nového rámce. To dalo podnět ke vzniku Smlouvy o Evropské unii. Ta byla v roce 1992 podepsána dvanácti členskými státy Evropského společenství v nizozemském Maastrichu (Euroskop, 2012). Touto smlouvou byl položen základní kámen nové organizaci nazvané Evropská Unie. Ta je založena na třech základních pilířích:

1. první pilíř představuje Evropské společenství
2. druhý pilíř zahrnuje Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku
3. třetí pilíř se zabývá oblastí Justice a trestních věcí (Schelle, 2007)

Postupně došlo k rozšíření vzájemné spolupráce i do dalších oblastí, jako je kultura, občanství EU, vzdělávání, odborná příprava mládeže, životní prostředí a další. Po úspěšné ratifikaci Smlouvy o Evropské unii se začala řada dalších evropských států ucházet o členství v této integraci. Tyto země musely zároveň přijmout smlouvu o Evropské unii. Jednalo se o státy Rakousko, Švédsko a Finsko. Členskými státy se staly v roce 1995 (Gerbet, 2004).

1.2. Spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy

Po rozpadu Sovětského bloku a bývalých komunistických režimů ve střední a východní Evropě se tyto země začaly orientovat směrem na západ a daly se na cestu demokracie a tržní ekonomiky. Brzy se však ukázalo, že z politických, ekonomických a bezpečnostních důvodů bude nezbytné, aby Evropské společenství začalo zvažovat další rozšíření směrem na východ. Západní země cítily kolektivní odpovědnost pomoci zemím, které byly více než 40 let utlačovány, zpět k „návratu do Evropy“. Kromě toho, to byla jedinečná příležitost jak zajistit bezpečnost a mír s cílem vybudovat stabilitu na evropském kontinentu (Novotná, 2014).

Členskými státy, které se připojily v polovině 90. let, nekladlo EU žádné větší nároky. Jinak tomu bylo v rámci rozšiřování integrace o země za bývalou železnou oponou. Jejich ekonomické a politické instituce byly ve špatném stavu, tržní hospodářství a demokracie rozvinuty jen zčásti (Horčička a Kovář, 2005 II.). Rozdíly mezi státy západní a východní Evropy byly obrovské. Země střední a východní Evropy, které se chtěly stát členskými zeměmi, musely splnit podmínky neboli tak zvaná Kodaňská kritéria. (Euroskop, 2012). Mezi podmínky patřily:

1. splnit povinnosti a závazky spojené s členstvím
2. vybudovat stabilní instituce zajišťující demokracii
3. vytvořit právní stát
4. dodržovat lidská práva a práva menšin
5. vybudovat fungující tržní hospodářství
6. schopnost čelit konkurenci a tržním procesům uvnitř EU
7. dodržovat závazky vůči Evropské hospodářské a měnové unii (Gerbet, 2004)

Od roku 1994 Evropská rada vedla dialog s kandidátskými zeměmi, se kterými měla být navázána a prohloubena vzájemná spolupráce (Horčička a Kovář, 2005 II.).

1.3. Evropská unie v 21. století

Postupné rozšiřování integrace si vyžádalo strukturální a institucionální změny, které byly sepsány v Agendě 2000. Tím se unie stala širší a zároveň mocnější. Tato Agenda se zejména zabývala otázkami budoucnosti a fungováním EU po rozšíření o země střední a východní Evropy (Kovář a Horčička, 2005 II.) Jeho výstupem je také Smlouva z Nice.

V květnu 2004 došlo k dalšímu rozšíření Unie o deset nových členských zemí, mezi které patřila Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Malta, Kypr, Estonsko, Lotyšsko a Litva. Rozšíření směrem na východ tak patřilo mezi jedno z nejambicióznějších rozhodnutí v historii celé Evropské unie. U všech předcházejících (i pozdějších) rozšíření ES/EU šlo maximálně o tři státy, kdežto v tomto případě se jednalo o 10 států (Sychra, 2002). V roce 2007 přistoupily další dva státy a to Rumunsko a Bulharsko. K dosud poslednímu rozšíření došlo v roce 2013, kdy se k Evropské unii připojilo Chorvatsko. S Černou Horou, Srbskem a Tureckem¹⁷ momentálně probíhají jednání o přistoupení. Mezi další kandidáty patří Albánie, Severní Makedonie a mezi potenciální země pak Bosna a Hercegovina a Kosovo (Evropský parlament, 2019).

---

¹⁷ Proces o přistoupení je dnes de facto zmrazen.

Tabulka číslo 1: Přehled etap rozšiřování EU

Členské státy	Rok přistoupení
Francie, Německo, Lucembursko, Nizozemsko, Belgie a Itálie	1952
Velká Británie, Dánsko a Irsko	1972
Řecko	1981
Španělsko a Portugalsko	1986
Rakousko, Švédsko a Finsko	1995
ČR, SR, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Malta, Kypr, Estonsko, Lotyšsko a Litva	2004
Rumunsko a Bulharsko	2007
Chorvatsko	2013

Zdroj: Vlastní zpracování

1.4. Lisabonská smlouva

V roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která zejména pozměnila smlouvu o Evropské Unii a smlouvu o Evropském společenství. Díky ní se změnil způsob, jakým bude EU vykonávat a uplatňovat své stávající a nové pravomoci. Cílem této smlouvy bylo zlepšit transparentnost, demokracii, efektivnost EU a zlepšit její roli ve světové politice (Panizza, 2018). V rámci této smlouvy došlo také k posílení legislativních pravomocí Evropského parlamentu¹⁸(EP). Posílením pravomocí se EP¹⁹ dostal na stejnou úroveň jako Evropská rada. To mu umožňuje podílet se na politikách, které mají vliv na směřování Evropy. Díky této smlouvě také získal pravomoc navrhopvat změny smluv, které doposud mohla navrhnout pouze Evropská rada, vlády členských států a Evropská komise. V neposlední řadě získal pravomoc schvalovat spolu s Radou celý rozpočet EU. Zároveň vzniklo právo občanské iniciativy (Evropský parlament, 200?). Tato smlouva jako první objasnila pravomoci EU.

¹⁸ Došlo k rozšíření pravomocí do více než 40 oblastí (např. do zemědělství a rybolovu; obchodní politiky; bezpečnosti, soudnictví a další).

¹⁹ Přislo také rozšíření zákonodárné pravomoci EP a to do více než 40 nových oblastí včetně zemědělství, přistěhovalectví a další.

Ty jsou rozděleny na:

1. výlučnou pravomoc
2. sdílenou pravomoc
3. podporující pravomoc (Panizza, 2018)

Lisabonská smlouva také zavedla článek 50, který stanovil postup, jak mohou členské státy vystoupit z EU. K jeho aktivaci došlo v roce 2017. Po výsledcích v národním referendu se jako první rozhodla vystoupit Velká Británie (Michna, 2010).

2. Členství České republiky v Evropské unii

Česká republika se 1. května 2004 stala společně se dvěma středomořskými ostrovními státy²⁰ a dalšími sedmi postkomunistickými zeměmi střední a východní Evropy²¹ novým právoplatným členem Evropské unie. Následující kapitola se bude stručně zabývat událostmi, které předcházely vstupu do EU. Jde o prvotní navazování diplomatických vztahů tehdejší ČSSR a ES, následné zdlouhavé úsilí vedoucí k získání členství, nejprve ze strany ČSFR a později ze strany samotné ČR. Toto období se datuje mezi roky 1990 až 2004.

K prvotnímu navázání diplomatických vztahů mezi ES a ještě tehdejší ČSSR došlo v druhé polovině roku 1988²². Vazby mezi západní a východní Evropou v té době byly minimální a značně omezené. Hlavním důvodem bylo, že ČSSR byla součástí Sovětského bloku. Za jeden z významných milníků té doby můžeme označit 17. listopad 1989, kdy došlo k sametové revoluci. Ta zcela změnila politické prostředí a celkové směřování naší země, jejíž prioritou se stala snaha být formálním členem Evropského společenství (Baun a Marek, 2010). V důsledku politických změn, které se odehrály v tomto roce, došlo zejména k přechodu k demokracii a tržnímu hospodářství. Nejenom Československu, ale i dalším postkomunistickým zemím byla ze strany ES nabídnuta spolupráce prostřednictvím tzv. Asociačních smluv. Ty jsou souhrnně označovány jako Evropská dohoda (Sychra, 2002). Samotná ratifikace této smlouvy byla velmi zdlouhavá, a to z důvodu rozpadu Československa na dva samostatné státy²³. K jejímu podepsání došlo v roce 1995 (Had, 2000). Uzavření samotných smluv však nezaručovalo případné budoucí členství (Černocho, 2003). Jelikož tato dohoda nezaručovala členství, bylo zásadní stanovit a definovat podmínky, za kterých se země může stát členem. Tyto podmínky, nazvané Kodaňská kritéria²⁴, byly stanoveny Evropskou radou v Kodani v červnu 1993 (Sychra, 2002).

Prvním projevem zájmu o začlenění ČR do struktur EU bylo podání oficiální žádosti tehdejším premiérem Václavem Klausem, ke kterému došlo 17. ledna 1996 (Černocho, 2003). Podáním této žádosti se ČR dostala do tzv. „předvstupní fáze“ (Had, 2000), kdy obdržela od komise dotazník, která jeho prostřednictvím hodnotila připravenost ČR na vstup do Evropské unie (Baun a Marek, 2010). Po výsledném zhodnocení tohoto dotazníku Evropská komise doporučila EP a Evropské radě zahájit s ČR jednání o vstupu do EU (Had, 2000).

---

²⁰ Malta a Kypr.

²¹ Slovensko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Lotyšsko a Litva.

²² Došlo k uzavření dohody o obchodu. Zejména zahrnovala odstranění kvantitativních omezení na vyvážené zboží z ČSSR do zemí ES.

²³ K rozpadu došlo v roce 1993 a vznikla tak Česká a Slovenská republika.

²⁴ Jaké podmínky - Kodaňská kritéria - státy musí splňovat, naleznete v první kapitole.

30. března 1998 došlo k oficiálnímu zahájení rozhovorů mezi ES a ČR (Baun a Marek, 2010). Kandidátská země musela projít dlouhodobým procesem, který zahrnoval několik fází a po několika letech vyústil v její členství (Sychra, 2002). První fází procesu jednání o členství byl takzvaný „screening“, také označovaný jako negociační proces. Jedná se o proces, který hodnotí a zkoumá situaci v konkrétní zemi. Dále, zda dokáže převzít celý *acquis communautaire*²⁵ – komunitární právo. Celý *acquis* za účelem screeningu byl rozdělen podle oblastí. Celkem obsahuje 31 kapitol, jež můžeme vidět v následující tabulce (Černoch, 2003).

Tabulka 2: 31 Kapitol screeningu

31. kapitol screeningu	
Volný pohyb zboží	Věda a výzkum
Volný pohyb osob	Vzdělání a odborné školství
Volné poskytování služeb	Telekomunikace a informační technologie
Volný pohyb kapitálu	Kultura a audiovizuální politika
Podnikové právo	Regionální a strukturální politika
Pravidla hospodářské soutěže	Životní prostředí
Zemědělství	Ochrana spotřebitele a veřejného zdraví
Rybolov	Spolupráce v oblasti soudnictví a vnitra
Dopravní politika	Celní unie
Daňová politika	Vnější vztahy
Hospodářská a monetární unie	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
Statistika	Finanční kontrola
Sociální politika a zaměstnanost	Finanční a rozpočtová pravidla
Energetika	Instituce
Průmyslová politika	Ostatní ²⁶
Malé a střední podniky	

Převzato z Černoch 2003

Tato fáze umožnila identifikovat rozdílnost české legislativy od legislativy EU (Had, 2000). Česká republika oficiálně ukončila screening v roce 1999. Později však došlo k tzv.

²⁵ Jedná se o právní řád Evropské unie. Skládá se z primární smlouvy a protokolu a sekundární legislativy (předpisy, nařízení, směrnice). *Acquis* tudíž zahrnuje cíle EU zejména její politiky a normy, kterými se řídí. Všechny členské státy jsou povinny dodržovat *acquis communautaire*, protože zákony vydané EU mají nadřazenost nad národními. Všechny kandidátské země musí přijmout a začlenit *acquis* do svého vlastního právního systému, dříve než se k EU připojí.

²⁶ Vytvořeno pro nepředvídatelné a dodatečné otázky.

„update (neboli dodatečnému) screeningu²⁷“ a to v oblastech zemědělství, regionální politiky a fytosanitární legislativy (Baun a Marek, 2010).

Od roku 1998 komise každoročně monitorovala pokroky a plnění závazků vůči EU, které byly publikovány v tzv. Regular reports. Plněním závazků byla poskytnuta finanční pomoc (Baun a Marek, 2010). První dvě hodnotící zprávy od komise (1998 a 1999) byly v některých oblastech kritické a označeny za neuspokojivé. Jednalo se zejména o oblasti státní správy, soudnictví a situace Romů. Mnohem lépe dopadla hodnotící zpráva z roku 2000, ve které bylo kladně hodnoceno zrychlené přijímání legislativy. Situace Romů a nedostatečná reforma státní správy byla ještě i v roce 2001 velkým problémem. Poslední souhrnná monitorovací zpráva byla vydána v roce 2003. Ta navrhovala rozšířit EU o všechny kandidátské země včetně České republiky (Zenkner, 200?).

Druhou fází negociačního procesu bylo samotné bilaterální jednání o podmínkách, které povedou k naplnění jednotlivých kapitol. Podkladem se staly výsledky získané při porovnávání legislativy Evropské unie s legislativou ČR v jednotlivých oblastech (Baun a Marek, 2010). V rámci vyjednávání byly také stanoveny podmínky, při kterých dojde k celkovému převzetí a uplatnění celého *acquis* a k projednání přechodných období²⁸ v nutných oblastech. Celkové dokončení vyjednávání se tak stalo předpokladem k členství v EU (Černocho, 2003).

V roce 2002 na Kodaňském summitu došlo k uzavření všech vstupních rozhovorů nejen s Českou republikou, ale i s dalšími devíti kandidátskými zeměmi. Také zde došlo ke stanovení data podepsání vstupní smlouvy a oficiálního data vstupu do Evropské unie (Černocho, 2003). Součástí ratifikace vstupní smlouvy bylo uspořádání občanského referenda, v kterém měli občané ČR hlasovat o tom, zda chtějí vstoupit do EU. Referendum proběhlo 13. a 14. června roku 2003. Před jeho zahájením byla celou ČR šířena osvěta. Pořádaly se různé semináře a konference šířící základní informace o smlouvě a podmínkách vstupu ČR do EU (Baun a Marek, 2010). Výsledek referenda byl kladný - se vstupem souhlasilo 77,33% občanů²⁹. Došlo k němu 1. května následujícího roku.

---

²⁷ Screening legislativy EU v dané oblasti, jenž vstoupila v platnost až po ukončení fáze screeningu.

²⁸ Celková implementace specifických částí *acquis* mohou být dočasně odložena. Zejména se to požadovalo v oblastech s vysokými adaptačními nároky a finančními náklady.

²⁹ Tohoto referenda se zúčastnilo 55 % občanů ČR.

Tabulka 3: Přehled významných událostí, které vedly ke vstupu ČR do EU

Datum	Významná událost
1988	Navázání diplomatických styků EU s ČSSR
1990	Československo se stalo součástí programu PHARE
1993	Rozpad Československa a vznik nezávislého Českého státu
Červen 1993	Stanovení Kodaňských kritérií
1995	Uzavření Asociační dohody mezi ČR a EU
17.1 1996	Premiér Václav Klaus předkládá oficiální žádost k vstupu do EU
30. 03. 1998	Oficiální zahájení jednání ČR
27. 4. 1998	Zahájení sceeningu domácí legislativy s legislativou EU
29. 10. 1998	První jednání o podmínkách vstupu ČR do EU
1999	Ukončení sceeringu pro ČR
2002	Uzavření předvstupních rozhovorů s ČR a uzavření všech kapitol v Kodani
16. 4. 2003	Podepsání smlouvy o přístupu ČR v Aténách
13 - 14. 6. 2003	Referendum o vstupu České republiky do Evropské unie
1. 5. 2004	Česká republika se stává oficiálním členem EU

Zpracováno na základě informací z Euroskop 2006

2.1. Co přináší členství v Evropské unii

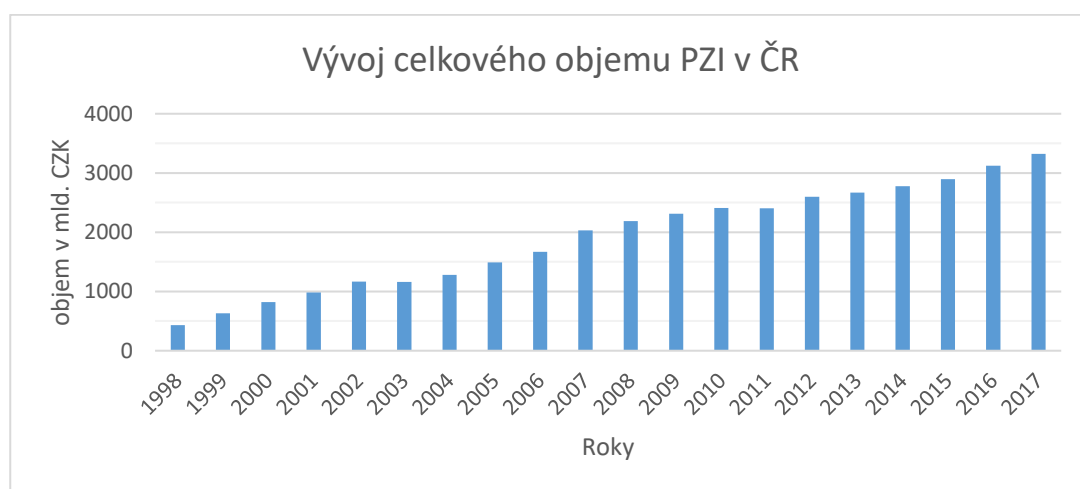
Jak už bylo zmíněno v předešlých kapitolách, Česká republika se stala v roce 2004 právoplatným členem jednoho z nejvýznamnějších ekonomicko – politických uskupení vůbec. Toto členství s sebou přináší jak mnohá úskalí, tak i celou řadu příležitostí, které by jsme v rámci své izolovanosti nikdy nemohli získat. Tyto příležitosti ovlivňují nejen celou českou společnost, ale i každého jednotlivého občana (Komínková, 2019). Stali jsme se součástí silného globálního hráče na mezinárodním poli (Blahušiak, 2017). Společným postupem se můžeme podílet na společné zahraniční a bezpečnostní politice (Had a kol., 2005), která umožňuje podílet se na řešení celosvětových problémů, společně čelit novodobým hrozbám³⁰, ale i na rozhodování o budoucnosti evropského kontinentu (Blahušiak, 2017). Členství nám také upevňuje mezinárodní postavení vůči zemím třetího světa (Had a kol., 2005). Aby docházelo k lepším společným výsledkům, k úspěšnému naplňování cílů a k posilování vlivu unie na mezinárodním poli, je zapotřebí, aby se každá členská země EU vzdala určitých pravomocí a tím i části státní suverenity. V některých

³⁰ Příkladem může být terorismus, nelegální obchod se zbraněmi a drogami.

oblastech došlo k úplnému přesunutí pravomocí na orgány EU³¹. Ty stanovují pravidla, které členské státy musejí implementovat. Nicméně, každý členský stát se může řídit i svými vlastními právními předpisy³², pokud nejsou v rozporu s předpisy EU. Za jednu z nevýhod je považováno přijímání evropských legislativ³³, které jsou často vnímány jako nadbytečné. Na druhou stranu právě tyto legislativy jsou důležité pro harmonizaci politik a pro společné fungování států (Evropský parlament, 2012).

Díky členství se změnilo vnímání zahraničních investorů, kteří už neberou ČR jako zemi „zaostalého Východu“, ale spíše jako stát rozsáhlého komplexu EU. To se pozitivně projevilo na přílivu zahraničních investic (PZI) do naší země (Had a kol., 2005). Na následujícím grafu můžeme pozorovat vývoj PZI před a po vstupu. Jednoznačně můžeme říct, že dochází k jeho postupnému nárůstu.

Graf číslo 1: Vývoj celkového objemu PZI v ČR v letech 1998 až 2017

Zdroj: Vlastní zpracování podle dat z ČNB³⁴

Jednou z největších výhod je zapojení do společného jednotného trhu. Jeho zavedení má přispívat k plnění cílů ve dvou rovinách – v politické a ekonomické. V politické rovině má posilovat vzájemnou spolupráci a přispívat k vytvoření užšího svazku mezi národy tohoto uskupení, zabránit dalším krvavým konfliktům a udržovat mír mezi státy. V ekonomické rovině má posilovat a zvyšovat prosperitu států. To vyžaduje soulad hospodářských politik jednotlivých členských zemí (Sál, 2019). V jeho rámci došlo

³¹ Jedná se tzv. o společnou politiku, příkladem může být společná zemědělská, měnová, obchodní a hospodářská politika.

³² Jedná se tzv. o politiku sdílenou. Příkladem může být politika o životním prostředí, o ochraně spotřebitele atd.

³³ Jednotné normy a legislativy EU neberou v potaz individuální potřeby každého státu.

³⁴ Data získané ze stránek České národní banky: https://www.cnb.cz/cs/statistika/platby_bilance_stat/publikace_pb/pzi/

k odstranění technických, celních, právních, administrativních a dalších bariér (European Commission, 2018), které by bránily volnému pohybu a obchodu mezi jednotlivými členskými státy. To umožnilo volný pohyb osob, služeb, zboží a kapitálu. Díky tomu občané EU mohou svobodně studovat, žít, nakupovat, pracovat a podnikat v kterémkoliv státě EU (European Commission, 2018). Svoboda pohybu zboží a služeb nám umožnila obchodovat/prodávát produkty místo na přibližně 10 milionovém národním trhu, na trhu s více než 500 miliony spotřebitelů. Zvětšení trhu usnadňuje obchodní výměnu mezi státy. Pozitivně ovlivňuje výsledky obchodní bilance, přímých zahraničních investic (PZI)³⁵ a ekonomického růstu (HDP) členských zemí (Joannin, 2017). Pro spotřebitele přináší odstranění vnitřních překážek trhu širší nabídku zboží a služeb z celé Evropy. Pro firmy možnost rozšířit působnost svého podnikání a tím zvětšit základnu o nové zákazníky. Na druhou stranu, důsledkem odstranění překážek trhu, ztrácí stát moc chránit své domácí prostředí před levnější konkurencí (Komínková, 2019). Některé překážky však stále přetrvávají. Příkladem mohou být:

- rozdílné daňové systémy jednotlivých členských zemí
- nesjednocené normy, pravidla a postupy v rámci energetického obchodování
- rozdílné vnitrostátní trhy v oblasti finančních služeb, energetiky a dopravy (European Commission, 2018)

V rámci budování jednotného trhu se také usiluje o vytvoření digitálního trhu, jenž například v roce 2017 přinesl zrušení roamingových poplatků na území unie (Komínková, 2019).

Důležitým komponentem jednotného vnitřního trhu je Schengenská dohoda. Tu podepsala ČR v roce 2007 a tím jí byl umožněn přístup do Schengenského prostoru. V rámci této dohody každý stát musel odstranit jak celní tak i pasové prohlídky, což usnadnilo a urychlilo volný a neomezený pohyb občanů mezi jednotlivými evropskými státy³⁶. Významný vliv to má také na prohlubování vzájemných vztahů mezi občany evropských států (European Commission, 20??).

---

³⁵ Vývoj PZI v ČR můžeme vidět na grafu číslo 1.

³⁶ Součástí Schengenské zóny je dnes 26 evropských zemí. Z toho 22 států je členem EU a zbylé 4 součástí tohoto uskupení nejsou. Těmito státy jsou Norsko, Lichtenštejnsko, Island a Švýcarsko. K této zóně se v brzké době chtějí připojit další 4 státy EU: Rumunsko, Bulharsko, Chorvatsko a Kypr.

Obrázek číslo 1: Zobrazení států, které jsou/nejsou členy EU nebo Schengenského prostoru

Zdroj: Převzato z webu Schengen Area

Jednotný trh spolu s volným pohybem občanů je už dnes brán jako samozřejmost každodenního života. Na druhou stranu, zrušení vnitřních celních překážek³⁷ s sebou přináší i určitá rizika, jako je zvýšení kriminality, pohyb nelegálních přistěhovalců, zločinců atd. K zamezení byla zavedena určitá bezpečnostní opatření, mezi které patří zpřísnění kontrol na vnějších hranicích tohoto prostoru a přizpůsobení mezinárodních letišť (Evropský Parlament, 2012). V rámci zajištění boje proti kriminalitě popř. terorismu a k zvýšení pocitu bezpečnosti na tomto rozsáhlém území, dochází k užší policejní spolupráci. Jedná se na příklad o výměnu informací prostřednictvím SIS³⁸ a o vytváření společných policejních center (European Commition, 20??). Na udržování bezpečnosti se také podílí Evropská policie neboli tzv. Europol (Had a kol., 2005). V důsledku zvyšujícího se cestování, obchodu, pohybu občanů v rámci Schengenského prostoru může také dojít k rychlejšímu šíření nemocí z jedné země do druhé. Ohroženo je tak zdraví nejenom Čechů, ale i příslušníků dalších evropských států (European Commition, 20??). Volný pohyb směrem na západ může taktéž představovat symbol svobody, a to nejenom pro občany ČR, ale i

³⁷ Kontroly na vnitřních hranicích mohou být dočasně znovu zavedeny a to ve výjimečných případech, jako je vážné ohrožení bezpečnosti, nebo závažné rizika na vnějších hranicích spojené s migrační krizí.

³⁸ Zkratka pro Schengenský informační systém. Jedná se o rozsáhlou sdílenou databázi, která obsahuje záznamy o pohřešovaných, trestně stíhaných, nežádoucích, obžalovaných osob a zcizených předmětů.

pro východo-evropské státy, jejichž občané nemohli v minulosti na Západ svobodně vycestovat (Popa, 2016).

Už před vstupem do EU byl český obchod orientován na země Evropské unie. Odstraněním bariér se snížily náklady, čas vývozu a dovozu zboží. To mělo pozitivní vliv na náš zahraniční obchod se státy EU, který od vstupu do ní roste. Největším obchodním partnerem ČR je Německo (EU, 2020). V rámci společné obchodní politiky unie musela naše země ukončit obchodní dohody se třetími zeměmi, které byly nahrazeny dohodami, jež uzavřela EU. ČR tak získala přístup na trhy, které byly před vstupem těžce přístupné nebo zcela nedostupné. Další výhodou je zaručení ochrany před dovozem levného zboží z třetích zemí, bezpečnost výrobcům citlivých produktů (Had a kol., 2005) a ochrana spotřebitelů před dovozem nebezpečných výrobků na unijní trh (Komínková, 2019).

Členství také umožňuje využívat unijní finanční fondy. Tyto finanční prostředky jsou určeny zejména pro rozvoj venkova, pro méně rozvinutá odvětví a regiony (Had, 2005). Od vstupu do EU je ČR čistým příjemcem peněz z evropských fondů. Za rok 2019 ČR odvedla do společného unijního rozpočtu na 42,4 miliard korun a získala 97,9 miliard korun (STEM, 2020).

Po vstupu do EU se obyvatelé ČR stávají jejími občany a zároveň jsou pod ochranou jejího právního systému³⁹ (Had, 2005). Tyto práva hájí menšiny a zranitelné skupiny, chrání pracovníky před nespravedlivým zacházením a diskriminací na pracovišti. Občané mají také právo získat náhradu za zpoždění nebo zrušení cest a letů atd. Další výhodou je, že jakýkoliv občan EU může využívat školení a podporu v podnikání a to prostřednictvím programů EU. Příkladem může být program Erasmus+ (EU, 2019).

2.2. Vnímání EU českými občany

Vnímáním EU na českém poli se zejména zabývá Eurobarometr, STEM⁴⁰ a Centrum pro výzkum veřejného mínění - CVVM. Výzkumy Eurobarometru jsou prováděny Evropskou komisí za účelem zjišťovat veřejné mínění občanů jednotlivých členských států (European commission, 2020). Průzkum se provádí jednou za půl roku. Jeho cílem je analyzovat, zda dochází k názorovým změnám u občanů EU (Komínková, 2019).

Jak je vnímána EU českými občany? V čem vidí největší a naopak nejmenší přínosy, do jaké míry této instituci důvěřují a jak jsou s ní spokojeni? Podle průzkumů Eurobarometru

---

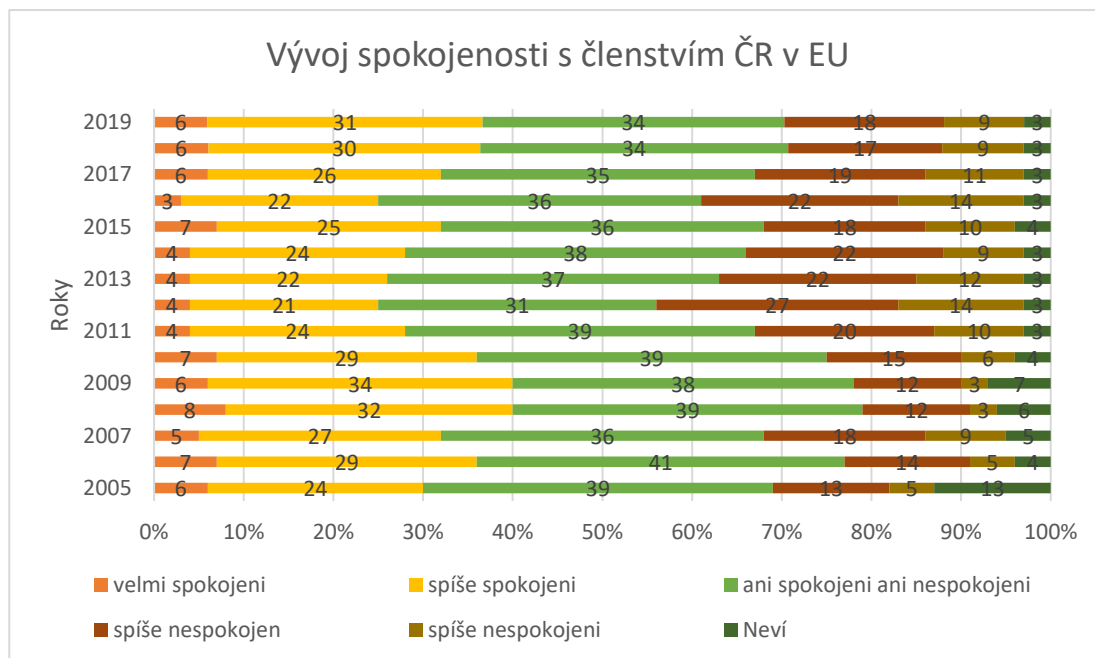
³⁹ Obsažené v Chartě základních práv EU. Ta zahrnuje jak práva občanská tak sociální, politická a hospodářská.

⁴⁰ Empirický výzkum pro demokracii.

z podzimu 2019 za největší pozitivum čeští občané považují volný pohyb zboží, osob a služeb v rámci EU (66% dotazovaných), mír mezi členskými státy (61%), možnost účastnit se studentských výměnných programů (37%) a 25% dotazovaných vnímá pozitivně ekonomickou sílu EU. Na druhou stranu jen málo občanů ČR vnímá pozitivně společnou měnu euro. Může to být zejména tím, že ČR není součástí Eurozóny. Negativně si také EU spojují s nadbytečnou byrokracií (34%), s nedostatečnou kontrolou vnějších hranic (32%) a s plýtváním peněz (31 %) (European commission, 2019b).

Pokud jde o celkovou spokojenost, jsou podle výzkumu CVVM z roku 2019 s členstvím spokojeny dvě pětiny občanů (37 %). Celkově 31 % občanů je „spíše spokojeno“ a 6 % „rozhodně spokojeno“. Naopak 26 % dotazovaných je nespokojených. Konkrétně je 17 % respondentů „spíše nespokojeno“ a 9 % „úplně nespokojeno. Neutrální postoj zastává 34 % dotazovaných. Zbylé 3 % dotazovaných se k otázce nevyjádřilo. Na následujícím grafu můžeme vidět, jak se spokojenost měnila v čase. Od předešlého roku (2018) nedošlo k žádným výrazným změnám. Největší spokojenost byla zaznamenána v letech 2009 a 2008. Lze spekulovat, že důvodem pro pozitivní hodnocení spokojenosti bylo, že ČR předsedala v EU⁴¹.

Graf číslo 2: Vývoj spokojenosti s členstvím ČR v EU

Zdroj: CVVM - Tisková zpráva 2019

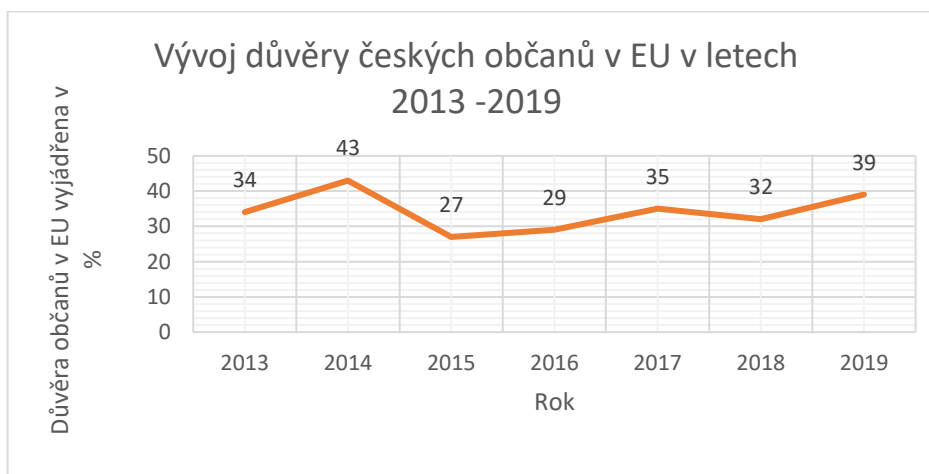
⁴¹ Zejména v roce 2009.

Během výzkumu se také výzkumníci zaměřili na atributy,⁴² které podle Čechů přispívají k pocitu sounáležitosti mezi všemi žijícími v EU. Podle Čechů členské státy spojuje zejména společná historie (29 %), o procentní jednotku méně společná kultura, společenské hodnoty (24 %) a v neposlední řadě péče o životní prostředí (23 %) (European commission, 2019b).

Na následujícím grafu můžeme pozorovat vývoj důvěry občanů ČR v EU od roku 2013 do roku 2019. Důvodem rapidního poklesu důvěry v roce 2015 mohl být počátek migrační krize. Poté dochází opět k mírnému nárůstu důvěry. Na podzim roku 2019 důvěruje EU 39 % respondentů účastnících se průzkumu Eurobarometru. Tím se řadí k zemím s nejnižší důvěrou. V porovnání s ostatními členskými zeměmi tak zaujímá pátou nejnižší pozici (European commission, 2019b). Ne nadarmo je tak ČR považována za jednu z nejvíce euroskeptických zemí v současnost.

Graf číslo 3: Vývoj důvěry občanů v EU v letech 2013 - 2019

Zdroj: Standardní Eurobarometr 92, Podzim 2019

Základním dělením lze rozlišit dvě varianty euroskepticismu. Jde o tzv. měkký (soft) a tvrdý (hard) skepticismus. Mezi tzv. „tvrdé“ euroskeptiky řadíme zejména ty, kteří zcela odmítají evropskou hospodářskou a politickou formu integrace. Důvodem může být nesouhlas s tím, že EU je například příliš liberální, příliš kapitalistická, nebo naopak socialistická. Tzv. měkkí euroskeptici jsou jen proti některým politickým iniciativám (např. proti dalšímu rozšíření pravomocí EU) a opatřením, jejichž cílem je prohlubování a rozšiřování politické či hospodářské integrace (např. odpor k členství v Eurozóně) (Taggart a Syczerbiak, 2004). Euroskepticismus můžeme rozdělit do čtyř oblastí a to na:

⁴² Vnímání atributů, které mají vliv na vytváření pocitu sounáležitosti podle Čechů, se výrazně neliší od celoevropského průměru.

- ekonomický euroskepticismus – ekonomické příležitosti a přínosy, které EU přináší z hospodářsko-ekonomického hlediska, jsou považovány za příliš nízké ve srovnání s náklady na členství.
- euroskepticismus založený na ztrátě suverenity – vychází z obav prohlubování integrace a rozšiřování nadnárodních společných pravomocí, které by mohly vést ke snížení a ohrožení národní suverenity.
- sociální euroskepticismus – kritika založena na tezi, že předpisy unie omezují míru sociální podpory ze strany národních států.
- demokratický euroskepticismus – vychází ze současného politického uspořádání. Tento typ skeptiků obvykle argumentuje tím, že jejich „hlas“ není dostatečně slyšet a že jediný volitelný orgán EU - Evropský parlament nemá dostatečné rozhodovací pravomoci (Sørensen, 2008).

Výše popsané rozdělení jsou spíše obecným přehledem skepticismu občanů vůči EU. V rámci výzkumu⁴³ v oblasti vztahu a vnímání EU českými obyvateli vznikla jedinečná klasifikace české společnosti a to do 6 skupin. V první skupině se nacházejí lidé, kteří vnímají EU zcela pozitivně (15 % populace ČR). 30 % populace sice vnímá pozitiva, která EU přináší, ale zároveň je v některých oblastech kritická. Další skupina obyvatel (16 %) vnímá EU kritičtěji, nicméně myšlenky evropanství jí nejsou nijak cizí. Asi 21 % obyvatel se řadí k odpůrcům. Nevnímají a netěží z výhod, které EU přináší. Jsou spíše přesvědčeni, že členstvím celkově ztrácejí. Předposlední skupinou jsou lidé, jenž si myslí, že členství ČR v EU se jich prakticky netýká a tím je jejich postoj k ní neurčitý a váhavý. Poslední skupinou jsou lidé (1,8 %), kteří jsou zcela přesvědčeni o její škodlivosti (Europeum, 2019).

Důvodů, proč čeští občané zaujímají relativně skeptický postoj vůči EU, může být hned několik. Částečně může být ovlivňován chováním některých předních českých politiků nebo politických stran⁴⁴ a jejich programů. Jejich euroskeptické názory jsou prostřednictvím debat a rozhovorů šířeny mezi veřejnost médií. Jedním z významných euroskeptiků na českém politickém poli je náš bývalý prezident Václav Klaus⁴⁵ (Riishøj, 2007). Během celého prezidentského funkčního období (v letech 2003 – 2013) byl kritický vůči tomuto uskupení. Jeho kritické názory tak posilovaly euroskepticismus českých občanů. V rámci základního pojetí se bývalý prezident projevoval jak měkkým, tak tvrdým euroskepticismem

⁴³ Výzkum byl proveden Institutem pro evropskou politiku v období 2017 -2018.

⁴⁴ Příklady euroskeptických politických stran, které kandidovaly do EU: Národní socialisté, Rozumní a národní demokracie, Svoboda a přímá demokracie, Aliance Národních sil a další.

⁴⁵ Sám sebe však považoval ze Eurorealistu a to z důvodu, že uznal i některé pozitivní výsledky EU.

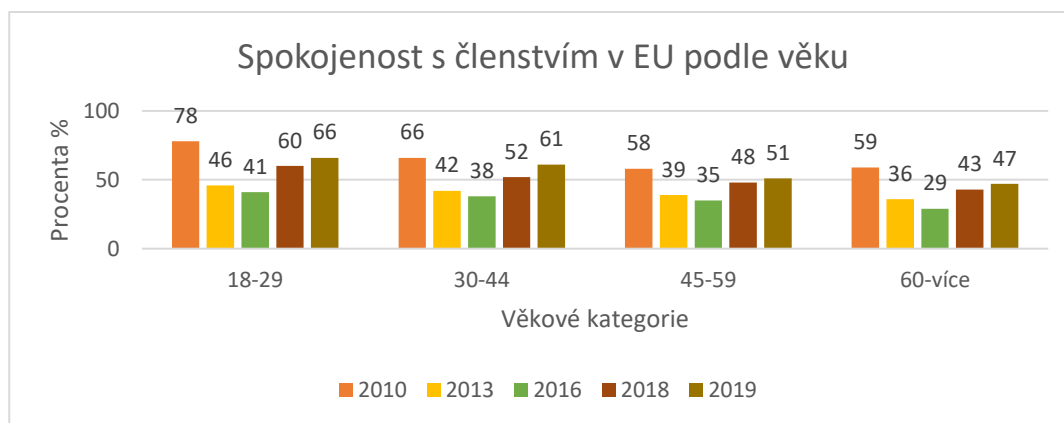
– byl proti zavedení společné měny Euro, proti vzdání se určité části suverenity. Po ukončení prezidentského mandátu dokonce vyzval ČR, aby z EU odstoupila. Jeho skeptické postoje se projevovaly ještě před vstupem do unie. Ty byly reflektovány skrze politickou stranu ODS, kterou založil; či vydáním knihy - *Evropa pohledem politika a pohledem ekonoma*, jenž obsahuje jeho spisy a projevy, které se zabývají EU, společnou měnou euro. To položilo základy jeho euroskepticismu. I přesto, že byl kritický vůči Bruselu, tak jako předseda vlády vyjednal vstup do EU (Miller, 2017). Také prohlásil, že ústavní smlouva EU vychází z falešných představ o myšlenkách jako je např. evropská identita (Riishøj, 2007).

K negativnímu postoji podle některých autorů přispívá také nedostatečné vzdělávání studentů a nedostatečná informovanost o EU. V rámci vzdělávacího systému se jedná o zaujatý způsob podání národní historie, zejména té od 19. století. Ten poukazuje na to, jak český nezávislý národ ztrácí svoji suverenitu kvůli utlačovatelům a stává se tak obětí cizího útlaku a zahraničního diktátu. To vše je umocněno diskurzem „o nich a o nás“ (Muhovic, 2017). Nedostatečnou informovanost české populace naznačuje průzkum z Eurobarometru. Přiznává se k ní 59 % respondentů (European commission, 2019a). Ta se pojí s nepochopením, co přináší členství ČR, s celkovým nezájmem o dění v EU (Bartovic, 2014) a s nedostatečným povědomím o strukturách Evropské unie. V rámci výzkumu došlo ke zjištění, že občané ČR často berou témata týkající se EU druhořadně a pohlížejí na ně prostřednictvím postojů a událostí na domácí politické scéně. Jinými slovy můžeme říct, že pokud občan ČR zaujímá skeptický postoj vůči EU, bude mít i obdobný názor na směr, kterým se naše země po revoluci obecně vydala (Europeum, 2019).

Dalším faktorem, který má zásadní vliv na vnímání EU a utváření si názorů na ni, je přenos informací prostřednictvím médií, ať už tištěných, vysílaných televizním přenosem nebo těch, které jsou dostupné online (Komínková, 2019). Podle průzkumů z roku 2018 až 64 % populace ČR čte tištěná média a 2,5 milionů osob každodenně sleduje zpravodajství v televizi. (Europeum, 2019). Skrze média je veřejnost informována o situacích, kterým EU zrovna čelí. Jedná se zejména o rostoucí populismus, hospodářskou, migrační krizi či nedávné rozhodnutí Velké Británie o vystoupení z EU (Komínková, 2019). Dalším problémem je interpretace událostí, které jsou prezentovány ve stylu, že „Brusel nám nařizuje, kolik uprchlíků musí každá země přijmout“ (Muhovic, 2017). Také je důležité to, jakým způsobem je EU prezentována v mediálních výstupech. Institut pro evropskou politiku provedl v období 2017 až 2018 analýzu 921 mediálních výstupů. Z výsledků vyplynulo, že 44 % výstupů vyznělo negativně a 21 % pozitivně vůči EU. Zbýlých 33 % bylo neutrálních (Europeum, 2019).

V neposlední řadě může být nedůvěra zakořeněna v samotné historii naší země. Z historických událostí byl pro českou společnost typický pocit zranitelnosti vůči velmocím, které byly vnímány též jako zrádné státy. Ty měly tendenci rozhodovat „o nás bez nás“ a zároveň nás ovládat. Tento pocit v nás byl prohlouben především po tzv. „mnichovské zradě“ v roce 1938, kdy západoevropské velmoci rozhodly o připojení Sudet k Německu. Tento „Mnichovský syndrom“ byl během komunismu⁴⁶ posilován a podvědomě přetrvává až do dnešních dní. I když je EU zcela novým aktérem na mezinárodním poli, tak ji často bývají přisuzovány vlastnosti tradičních velmocí. Je vnímána jako tzv. klub zrádných velmocí, u kterých se očekávají nekalé úmysly a snaha o rozhodování „o nás bez nás“ (Beneš, 2011). Nedůvěra v západní státy a nadřazenost EU se může projevat zejména u starší generace, která zažila diktaturu SSSR. Mladší generace, která se narodila do již existující integrace, je s členstvím v EU celkově spokojenější. Může to být dáno i tím, že mladí si více uvědomují přínosy členství a zároveň je také využívají. Mezi ně patří volný pohyb, možnost studovat a pracovat v jakékoliv zemi EU. Oproti tomu nejstarší generace nechtějí, nebo nemohou mnohé z těchto výhod využívat, a proto z nich ani neprofitují (Bartovic, 2014). Z grafu č. 3 můžeme jednoznačně říct, že v posledních 9 letech jsou nejspokojenější s členstvím v EU mladí lidé ve věkové kategorii 18-29 let.

Graf číslo 4: Vyobrazení podílu spokojenosti s členstvím EU podle věkových kategorií v procentech

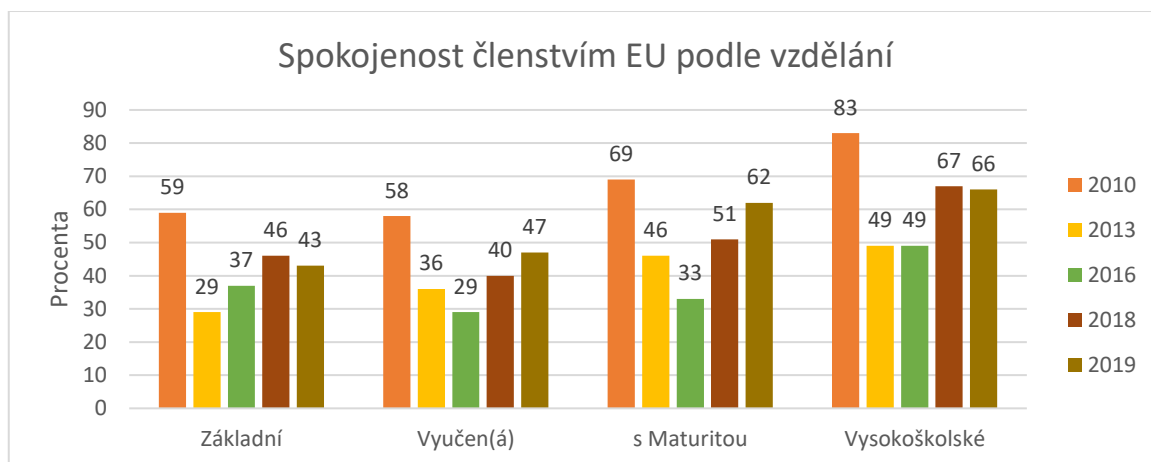
Zdroj: STEM 2020

Výrazně spokojeni s členstvím jsou také lidé s vyšším vzděláním a ti, kteří jsou jak finančně, tak materiálně lépe zajištěni. Čím lepší životní situace jedince, tím větší spokojenost s EU a kladné hodnocení jejích výstupů. Naopak u lidí s nižším dosaženým vzděláním a z nižších společenských vrstev je míra spokojenosti daleko nižší. Následující

⁴⁶ V roce 1968 došlo k další tzv. „moskevské zradě“, kdy došlo k invazi SSSR do bývalého Československa.

grafy 5 a 6 toho mohou být důkazem. Ukazují nám rozdíly v míře spokojenosti mezi jedinci s různým dosaženým stupněm vzdělání a s různým materiálním zajištěním (Stem, 2020).

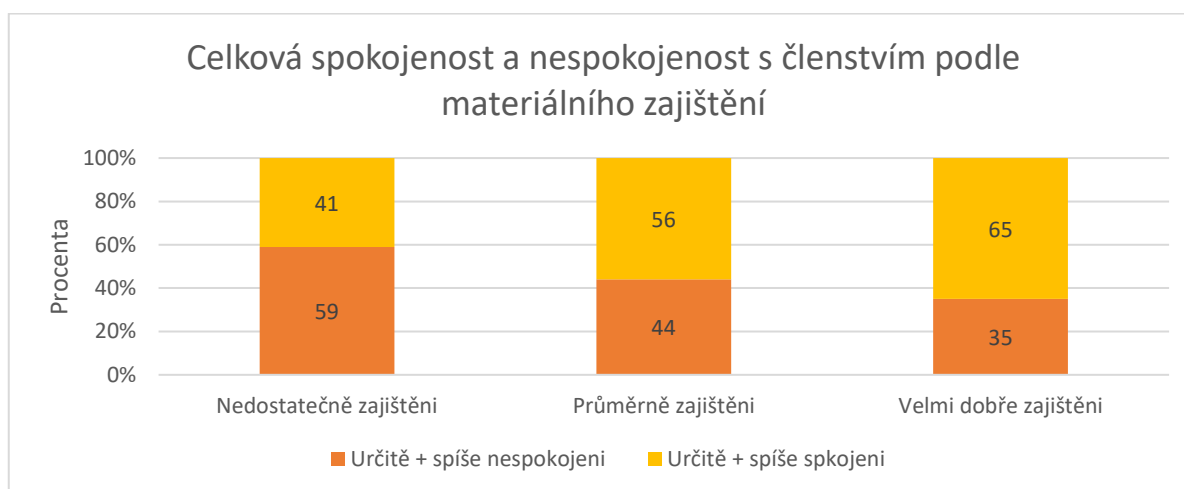
Graf číslo 5: Spokojenost s členstvím v EU podle dosažené úrovně vzdělání

Zdroj: STEM 2020

Z grafu číslo 5 můžeme konstatovat, že s rostoucím dosaženým vzděláním roste i spokojenost s členstvím. Podobné je to i s materiálním zajištěním. Čím lepší zajištění, tím pravděpodobněji bude mít respondent kladný postoj k členství.

Graf číslo 6: Celková spokojenost a nespokojenost s členstvím v EU podle materiálního zajištění

Zdroj: STEM 2020

Celková spokojenost a nespokojenost je spíše souhrnné vyhodnocení pozitiv a negativ členství v této integraci. Intenzitu vztahu s EU lze zjišťovat mírou sounáležitosti či hrdosti být občanem EU. Ve výzkumu, který proběhl v roce 2019, se skoro dvě pětiny obyvatel/respondentů (39 %) vyjádřily, že jsou hrdí na to být občanem EU. Naopak polovina obyvatel/respondentů (50 %) buď skoro žádnou, nebo žádnou hrdost vůbec nepocituje. Zbylých 11 % se nevyjádřilo (CVVM, 2019). Ztotožňování se jedinců s určitou politickou entitou, v tomto případě s EU, se projevuje i na identitě lidí. U některých lze mluvit o

vytvoření tzv. evropské identity. Toto ztotožňování je výsledkem důvěry a pocitu sounáležitosti ke komunitě (EU) a je zcela nezbytné k udržování stability a legitimacy (Lutz a Striessnig, 201).

Následující kapitola se bude zabývat evropskou identitou. Co vlastně znamená, jak vzniká a proč je pro evropskou integraci důležitá.

3. Vliv Erasmu na evropskou identitu

3.1 Evropská identita

Předtím, než se pustíme do objasnění pojmu evropská⁴⁷ identita (EI) bude upřesněno to, jak je koncept *identity* brán. Jedná se o psychologický a sociální fenomén, který je proměnný. Jde tedy nejen o dynamický⁴⁸, ale současně i o vícerozměrný⁴⁹ koncept. Zároveň se změnou prostředí může identita měnit i svůj obsah a formu (Müller, 2007). V odborné literatuře se můžeme setkat s velkým množstvím definic. V rámci psychologie je identita brána jako spojnice mezi tzv. „já“ a vnějším/okolním světem. Vnímání sebe sama tak vychází ze vztahu, sympatií nebo opozic vůči elementům vnějšího světa. Identitu bychom mohli také přirovnat k síti pocitů sounáležitosti, příslušnosti nebo vyloučení z určitých skupin⁵⁰ (Bruter, 2005). Identita má také vliv na chování každého z nás, což ovlivňuje spolupráci ve skupinách nebo společnostech. Jinými slovy je důležitým komponentem pro správné fungování jak národních, tak nadnárodních společností (Ciaglia a spol., 2018).

Nejčastěji je identita dělena na kolektivní⁵¹ a osobní⁵² (Müller, 2007). Nicméně v rámci EI mluvíme zejména o identitě kolektivní (Osbourne, 2012). Nejzákladnějším nositelem kolektivní identity je národ. Většina autorů zabývajících se evropskou identitou vychází právě z teorií národní identity. Můžeme si tedy všimnout, že EI a národní identita mají obdobné dimenze. Ty rozdělujeme na dimenzi objektivní (určité teritorium, existence společných práv atd.) a subjektivní (loajalita k politické komunitě, symboly atd.) (Cinpoes, 2008). Nicméně EI nemůže být založena na kulturní a jazykové homogenizaci tak, jak tomu bývá u národních států a to z důvodu etnické a jazykové rozmanitosti integrace (Guibernau, 2011). Singala (2010) tvrdí, že neexistence společné kultury, jež by spojila evropské národy, je nejzásadnějším problémem pro vznik silné evropské identity.

Stejně jako je národní identita důležitá pro vznik národního státu, tak i evropská identita je důležitá pro existenční stabilitu budoucího vývoje evropské integrace (Ciaglia a spol., 2018). Zároveň je klíčová k podpoře politických cílů a vytvoření nadnárodní politické

---

⁴⁷ V poslední době dochází ke ztotožňování Evropy s EU, kdy používáním termínu „evropský“ odkazuje na procesy vytvořené EU. Jako příklad můžeme uvést evropská identita, evropská integrace, evropské občanství, zákony atd.

⁴⁸ Identita není stálá, ale může se měnit a transformovat.

⁴⁹ Jedinec může mít vícero identit, např. jak národní tak evropskou identitu.

⁵⁰ Příkladem mohou být příslušnost/vyloučení ke genderové skupině, k rase, národu atd.

⁵¹ Kolektivní identity vznikají členstvím a pocitem příslušnosti jednotlivce k určité sociální skupině, např. k národu, ale i třeba k EU atd. Tito členové mají něco společného a tím se odlišují od ostatních skupin. Jinými slovy tak dochází k vymezení, kdo je a kdo není v této skupině.

⁵² Osobní identita může být definována jako jedinečnost, kterou se daný jedinec odlišuje od ostatních.

unie (Jacobs a Maier, 1998). Silnější EI posiluje vzájemnou důvěru mezi Evropany. Díky tomu dochází k zjednodušení vzájemné spolupráce mezi jednotlivými členskými státy, hledání kompromisů a překonávání překážek, jež brání dalším integračním krokům (Ciaglia a spol., 2018).

Co evropská identita vlastně představuje? Jedná se o aspekt sociální skupiny identit, kdy jedinec vnímá sebe sama jako člena komunity EU. Ztotožňování se se sociální skupinou zahrnuje dva aspekty, a to afektivní – pocit propojenosti se skupinou; a kognitivní - pocit uznání, že je jedinec součástí skupiny (Verhaegen a kol., 2014). Teoreticky každý, kdo se narodil a vyrůstal v Evropě, se může považovat za Evropana. Přesto to nemusí nutně znamenat, že evropskou identitu přijal. Je potřeba, aby sám sebe bral jako člena této skupiny a byl hrdý na to být Evropanem stejně tak, jako je hrdý být občanem národa, například Čechem, Francouzem či Němcem (Singala, 2010)

Jednou z důležitých otázek však zůstává, jaký vztah mezi sebou národní a evropská identita zaujímají. V rámci tohoto vztahu se mnozí autoři rozcházejí a panují mezi nimi odlišné názory. Podle Matiuty (2013) je vztah mezi těmito dvěma identitami kompatibilní, kdy mohou koexistovat vedle sebe. I Bruter (2005) je této myšlence nakloněn. Znamená to, že jedinec se může ztotožňovat s vícero identitami, a to jak s národní, tak i evropskou. Důkazem, že jedinci mohou mít tzv. duální identitu, jsou např. průzkumy Eurobarometru, prostřednictvím tzv. Morenovy otázky⁵³. I Risse (2000) zastává názor, že jedinci mohou cítit sounáležitost s větším počtem sociálních identit. Podle něho zvýšený pocit evropanství nemusí nutně znamenat pokles loajality k vlastnímu národu či ke komunitě. Jedinci se tak mohou cítit být součástí obou komunit bez toho, aniž by si museli vybrat, se kterou identitou se primárně ztotožní. Na základě analýzy a průzkumu ze socio-psychologického experimentu, přichází s názorem, že velké množství lidí se silně identifikuje s národním státem a zároveň cítí sounáležitost k Evropě (Risse, 2000).

Na druhé straně panuje názor, že mezi nimi dochází k soutěžení a ke střetu⁵⁴. K rozvoji EI je podle tohoto pohledu zapotřebí, aby došlo k narušení nebo oslabení národní identity. Podle Verhaegena (2018) tyto dvě identity nemohou koexistovat vedle sebe, protože se jedná o ztotožňování se dvěma různými formami identit v rámci stejné kategorie⁵⁵

---

⁵³ Typická Morenova otázka je: Cítíte se být více Evropanem a Čechem nebo naopak, či pouze Evropanem nebo pouze Čechem? Z výzkumu Kankar Public (2016) došlo ke zjištění, že v rámci ČR až 48 % dotazovaných se cítí být Čechem a Evropanem a 45 % jen pouze Čechem a 1 % dotazovaných pouze Evropanem.

⁵⁴ Dominantní pohled do konce 90. let.

⁵⁵ Toto tvrzení stojí na předpokladu, že se každý jedinec může identifikovat pouze s jedním geograficko-politickým společenstvím.

(Verhaegen 2018). Podle Prutsche (2017) v žádném případě evropská identita nenahrazuje tu národní. Pouze ji doplňuje. Podle Kritzinger (2005) evropská integrace vytvořila pouze novou úroveň, se kterou se mohou jednotlivci ztotožnit. To je umožněno tím, že každý se může ztotožňovat s vícero identitami. Rozdíl mezi identitami určuje pouze intenzita pocitu sounáležitosti (Kritzinger, 2005). Podle Fligsteina (2008) se jednotlivci budou mít tendenci silněji ztotožňovat s menší skupinou (místní) než s tou větší, a to z důvodu, že v menších si dokáží udržet větší kontrolu. Sounáležitost s většími skupinami přichází v případě, kdy se to jeví jako užitečné (Fligstein, 2008). Pokud však obyvatelé jednotlivých členských států budou vykazovat velmi silný národní pocit sounáležitost ke svému státu, tak se může stát, že evropská identita bude zcela vytlačena. Tato situace by tak mohla negativně ovlivnit celkový úspěch evropského integračního procesu (Ciaglia a spol., 2018).

Už od samého začátku integrace se její zakladatelé a evropští politici snažili o vytvoření a posilování nadnárodní identity. Nicméně tyto pokusy v různých obdobích kolísaly (Prutsch, 2017). Také se očekávalo, že spolu se vznikem evropské integrace a jejího následného prohlubování, bude docházet k růstu a posilování evropské identity (Ciaglia a spol., 2018). Samotný zakladatel Jean Monnet konstatoval, že pokud „*chceme sjednotit Evropu, je nutné hlavně sjednotit její lid, nikoliv pouze vytvořit koalici států*“ (Delhey, 2004, 4). Na začátku 70. let se rozvoj evropské identity stává součástí politické agendy Evropské komise. V roce 1973 došlo k přijetí Deklarace evropské identity. Jedná se o dokument, který byl podepsán 14. prosince 1973 v Kodani tehdejšími členskými státy evropského společenství. V dokumentu tyto státy samy sebe označují jako „Devítku“. Jeho účelem je definovat evropskou identitu. Také těmto státům umožnil určovat jejich vztahy s ostatními státy a postavení, které zaujímají v rámci světových záležitostí. Tento dokument obsahuje celkem tři kapitoly: první – Jednota Devíti členských států společenství. Tato kapitola se zejména zabývá společnými hodnotami, cíli a jednotou, které tyto státy mají. Druhá - evropská identita ve světě. Patří mezi nejobsáhlejší kapitolou, jenž se věnuje vymezením vztahů a postojů Devítky vůči ostatním zemím světa. Třetí – Dynamická podstata konstrukce evropské identity. Poslední, zároveň nejkratší kapitola definuje podstatu konstrukce EI. Podle této kapitoly by se EI měla vyvíjet v závislosti na dynamické konstrukci sjednocené Evropy. Vytvořením definice identity vůči jiným zemím či skupině států by mělo docházet k posílení vzájemné soudržnosti Devítky a k přispění vytvořit společnou evropskou zahraniční politiku. (Declaration on European identity, 1973).

V 80. letech se dostává do popředí nápad o vytvoření jednotného trhu a hospodářského prostoru se společnou jednotnou měnou. Jedním z nejvýznamnějších dopadů

na ztotožnění obyvatel s EU je bezesporu společná měna⁵⁶. Představitelům EU však bylo jasné, že je potřeba zvýšit pocit sounáležitosti i jiným způsobem. Takovým, který by neměl ekonomický základ. V 90. letech se cílem znovu stává EI. V Maastrichtské smlouvě se objevuje tzv. Úvod do evropského občanství. To přináší nový druh nadnárodního právního postavení (Dirk a Maier, 1998).

Nicméně otázkou také zůstává, zda evropská identita vůbec existuje. Panují zde dva pohledy, pesimistický a pozitivní. Podle pesimistů nedochází k žádnému vývoji EI, a to z důvodu neexistence společné evropské kultury, jazyka, tradic a historie. Tyto prvky jsou považovány za důležité pro rozvoj identity (Kritzinger 2005; Risse 2000; Nenička 2011). Na druhou stranu příznivci pozitivního pohledu tvrdí, že občané společnou historii sdílejí. Vzhledem k relativně krátkému trvání společných institucí je i společná historie velmi krátká. Ztotožňování s novým nadnárodním politickým systémem roste společně se sociálním, politickým a ekonomickým zájmem (Kritzinger, 2005). To, že evropská identita existuje, naznačují i výsledky z průzkumů veřejného mínění EU. Podle šetření prováděného Eurobarometrem na jaře v roce 2019 se většina populace Evropské unie cítí být jejími občany. Tento názor zastává téměř tři čtvrtiny (73 %) respondentů⁵⁷ ze všech členských zemí (European Commission , 2019c).

Stále častěji se však diskutuje o „evropské identitě“ jako o chybějící části k úspěšnému vytváření evropských politik. Vystoupení Velké Británie z EU může být jedním z příkladů, kdy chyběl dostatek pocitu evropanství (Ciaglia a spol., 2018). Podle Andersona jsou všechny velké sociální skupiny, které jsou držitely společné identity, jako je ta národní či evropská, pouze pomyslnými společenstvími (Striessnig a Lutz, 2016). Jinými slovy *„každé společenství, které překračuje rámec našich osobních zkušeností, si ve skutečnosti jen představujeme“* (Muller a kol., 2007, 3).

Nicméně v rámci této práce předpokládáme, že evropská identita existuje. Jaké strategie a přístupy tedy existují k vytvoření a posílení evropské identity? Touto otázkou se zabývají následující odstavce. Zároveň platí, že čím více jsou skupiny heterogenní (jak kulturně, národnostně tak jazykově), tím složitější je tuto skupinu sladit a vytvořit kolektivní identitu - v našem případě evropskou (Prutsch, 2017). Evropskou identitu můžeme dělit na občanskou a kulturní. Evropská občanská identita odkazuje na to, že člověk vnímá sebe sama

---

⁵⁶ Buscha a kol. (2017) přicházejí s názorem, že zavedení eura (měny) nemá žádný efekt na evropskou identitu. Ve svém výzkumu došli k závěru, že státy, jenž euro zavedly, měly vyšší úroveň EI již před zavedením společné měny.

⁵⁷ Od loňského roku (2018) došlo mezi respondenty ke zvýšení pocitu „ být občanem EU“ až o dva procentní body.

jako součást evropského politického systému nebo se dokonce ztotožňuje s tzv. „evropským státem“. Ten je založen na dodržování společných pravidel, zákonů a práv. Na druhé straně, kulturní evropská identita vychází ze sdílení kultury, hodnot a historie (Ciaglia a spol., 2018). Podle Brutera jedinci, kteří se více ztotožňují s kulturní EI, vnímají Evropu jako místo, pro které je typický mír, harmonie a spolupráce mezi lidmi a kulturami. Na druhou stranu jedinci, kteří se ztotožňují více s politickou EI, vnímají Evropu jako společný občanský prostor, který umožňuje volný pohyb osob, zboží atd. (Ciaglia a spol., 2018). Aby došlo ke správnému posílení evropské identity, je zcela nezbytné posilovat obě dvě identity, jak politickou, tak kulturní. Podle Evropského parlamentu je samotná evropská identita příliš slabá na to, aby dokázala rozvinout širší evropský pocit sounáležitosti. Z tohoto důvodu musí být kulturní složka nedílnou součástí jakékoliv úvahy o Evropské unii (Prutsch, 2017). V rámci podpory kulturní evropské identity také vznikla mezinárodní spolupráce na úrovni vysokých škol (Erasmus - program⁵⁸) (Dirk a Maier, 1998).

EP rozlišuje dva druhy přístupů k (občanské) evropské identitě a to „Top-down“ (ze shora dolů) a „Bottom up“ (ze zdola nahoru) (Prutsch, 2017). V rámci „Top-down“ procesu jsou politici EU označováni jako „tvůrci identity“. Ti se pokoušejí vybudovat kolektivní identitu, jejichž tzv. „příjemci“ jsou občané této integrace. Politici ji vytváří např. prostřednictvím společných symbolů (evropská hymna, vlajka, společná měna), posilováním společných hodnot (zavedení Listiny základních práv) (Karolewski, 2011) nebo podporou tvorby politik na evropské úrovni. Ztotožňování jedinců s evropským politickým společenstvím je předpokladem pro demokratickou legitimitu. (Latcheva a kol., 2012). Na druhou stranu prostřednictvím „Bottom up“ procesu by se měl spontánně rozvíjet vnitřní pocit sounáležitosti k EU. K tomu může docházet prostřednictvím účasti na programu Erasmus. Ten přispívá nejen k osobnímu rozvoji, ale snižuje i kulturní rozdílnosti a jazykovou bariéru (Prutsch, 2017). Podle Zágorské si jsou prostřednictvím „Bottom up“ jak jednotlivci, tak skupiny schopny stanovit, co pro ně znamená být Evropanem (Karolewski, 2011).

Verhaegen a kolegové (2017) tvrdí, že základní podmínkou rozvoje evropské identity je zejména důvěra v instituce EU. Bez ní budou jednotlivci odmítat spolupráci s ostatními národy, což bude mít zásadní vliv na dosažení společných cílů. Můžeme tedy říct, že důvěra je základním kamenem pro funkčnost a soudržnost (Verhaegen a kol.,

---

⁵⁸ Van Mola ve svých výzkumech došel k závěru, že studenti, kteří se neúčastnili tohoto programu, mají rozvinutou pouze politickou evropskou identitu, kdežto studenti, kteří se zúčastnili, mají rozvinutou jak politickou tak kulturní.

2017). Na snížení důvěry⁵⁹ mají jednoznačný vliv například krize⁶⁰, kterým tato integrace za poslední desetiletí musí čelit⁶¹ (Kritzinger, 2005; Kaina a kol. 2016).

Podle Brutera je zásadním klíčem k vytvoření evropské identity sociální interakce členů jednotlivých členských států EU. Kontaktem tak vytvářejí vazby v nadnárodních společenstvích. Lidé podílející se na těchto interakcích jsou zejména ti, kteří využívají výhod evropské hospodářské integrace, mají příležitost nebo sklon k cestování v rámci EU, domluví se cizím jazykem, pravidelně komunikují a vytvářejí vztahy s lidmi z jiných členských zemí EU (Bruter, 2005). Patří zde také ti, co žijí určitou dobu v zahraničí, dosáhli vyššího stupně vzdělání, či pocházejí z vyšších socio-ekonomických tříd. Nejpravděpodobnějšími držiteli evropské identity jsou tak nejen podnikatelé, manažeři, úředníci a odborní pracovníci, ale i mladí lidé, kteří cestují, pracují nebo studují v zahraničí (Fligstein a kol., 2012). Naopak u starších generací, nižších sociálních tříd, u jedinců s nižší úrovní vzdělání a s nižšími příjmy, by pocit sounáležitosti měl být nižší. To může být dáno nedostatkem příležitostí, financí, nezájmem cestovat, nebo vytvářet kontakty s lidmi dalších členských zemí EU (Fligstein, 2008).

Evropská identita bude tedy silnější u těch jedinců, kteří využívají výhod této integrace. Podle Verhaegena (2018) rozvoj EI závisí také na tom, v jaké společnosti jedinec žije. Pokud jedinec vyrůstá v euroskeptickém prostředí, tak obvykle má daleko slabší evropskou identitu (pokud tedy vůbec nějakou má).

V následující tabulce můžeme přehledně vidět klíčové faktory, které přispívají a posilují evropskou identitu⁶².

---

⁵⁹ Vývoj důvěry českých občanů v EU můžeme nalézt v kapitole „Vnímání EU českými občany“ v grafu číslo 2.

⁶⁰ Příkladem může být již zmiňovaná migrační krize, finanční, dluhová krize v Eurozóně, terorismus a další vnější hrozby.

⁶² Jaké nejdůležitější prvky podle Čechů tvoří evropskou identitu? Zejména se jedná o demokracii a svobodu, společnou historii a kulturu. A jaké prvky posilují pocit evropského občanství? Podle Čechů je to nejvíce harmonizace sociálního systému mezi členskými státy, roaming, boj proti přírodním katastrofám (Kantar Public 2016)

Tabulka číslo 4: Přehled klíčových faktorů, které přispívají, nebo snižují pocit sounáležitosti k EU

	Klíčový faktor	Poznámky
Přispívají	Kognitivní mobilita	Vyšší úroveň vzdělání, lepší znalosti EU a častý zájem o politické debaty
	Mezinárodní kontakt	Žití a práce v jiných členských zemích, studentské a zahraniční výměny
	Osobní vlastnosti a hodnoty	Liberální hodnoty, kosmopolitismus, otevřenost novým věcem
	Regionální náklonost/vazba	Přispívá k evropské politické identitě
	Postoje EU (podpora)	
	Socio - ekonomické zázemí	Zaměstnání a majetek
	Elity, které jsou zastánci EU	-
	Důvěra v instituce EU	Důvěra a spokojenost s demokracií
	Společné hodnoty	Vnímání kulturní blízkosti
	Symbyly EU	-
	Snižují	Národní identita (NI)
Regionální náklonost ⁶³		Snižuje evropskou kulturní identitu
Věk ⁶⁴		S vyšším věkem je míra sounáležitosti nižší než u mladší generace
Politický postoj		Pravicové politické postoje – které jsou více nacionalistické

Zdroj: Vlastní zpracování informace získané od Ciaglia & spol. 2018

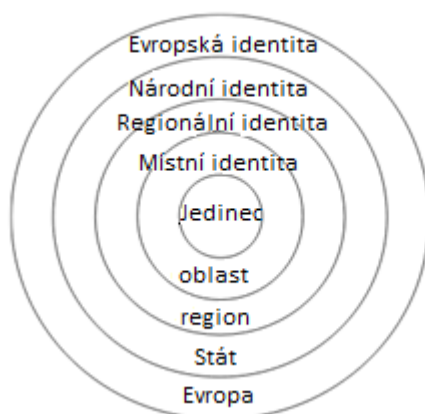
Jak vlastně vzniká evropská identita u jednotlivce? Je zcela zásadní si uvědomit, že se jedná o proces, nikoliv o náhlý stav ztotožnění se s Evropou. S věkem a s postupným poznáváním světa kolem nás, se nám rozšiřují hranice našeho prostoru a obzory. To má zásadní vliv i na vytváření nových identit. Od pocitu sounáležitosti k rodinným příslušníkům, přes lokální, regionální a národní identifikaci. Během poznávání neznámého a cizího prostředí dochází k intenzivnímu uvědomování si tzv. vlastních kořenů (Euractiv, 2005). V této souvislosti se pro lepší vysvětlení využívá modelu, jenž nám připomíná princip

⁶³ Klíčový faktor, který ovlivňuje pocit evropanství a regionální vazby, má na EI dvojitý účinek. Přispívá k politické EI a zároveň snižuje evropskou kulturní identitu.

⁶⁴ Ceka a Sojka (2016) přichází s názorem, že věk má rozdílný vliv na EI v členských zemích, které přistoupily relativně nedávno, než v těch, které jsou součástí integrace již delší dobu. Ve „starších“ členských státech EI roste spolu s věkem, ale u „nových“ je to naopak. Na druhou stranu Verhaegen a kol. (2017) mají opačný názor. Vyšší počet let členství v EU nijak neovlivňuje Evropskou identitu.

„Matrjošky⁶⁵“, mramorového dortu nebo soustředných kruhů⁶⁶ (viz obrázek č. 1). V rámci modelu soustředných kruhů nelze oddělit žádnou z identit, mohou se však navzájem ovlivňovat. Jinými slovy vznik každé nové identity nepřekrývá či nenahrazuje ostatní již existující identity. Jako názorný příklad můžeme uvést, že pokud se jedinec bude cítit jako Evropan, neznamená to, že se vzdá své národní identity (Lazaro, 2019).

Obrázek číslo 2: Uspořádání identit prostřednictvím soustředných kruhů

Zdroj: Převzato od Michaela Brutera 2005

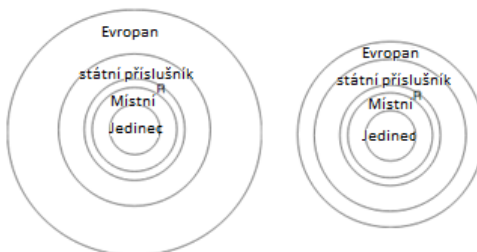
Nicméně podle Brutera se v rámci tohoto modelu občan bude cítit blíže k lidem ze stejného města, než k lidem z jiného města ve stejném regionu. Ve stejném principu to eskaluje od úrovně krajů, regionů a států, kdy se lidé budou cítit bližší v rámci jedné země, než k ostatním Evropanům z jiného evropského státu. Síla ztotožňování se s určitým teritoriálním celkem vztahuje k šířce daného kruhu. Čím širší je daný kruh, tím je daná identita pro jednotlivce mnohem volnější a naopak, čím je užší, tím je identita mnohem silnější (viz obrázek č. 2). Dojde-li ke vzniku nové (např. evropské) identity, přidá se nový kruh, aniž by muselo dojít ke změně ostatních již existujících kruhů. Není však vyloučeno, že k žádné změně nedojde. Případná změna může být závislá nebo nezávislá na vzniku nového kruhu (Bruter, 2005). Existují i empirické důkazy⁶⁷, které podporují názor, že lidé mohou cítit sounáležitost se dvěma i více společenstvími (Cinpotes, 2008).

⁶⁵ Ta představuje hierarchii mezi různými identitami, které jsou do sebe vnořeny. Tyto identity jsou na sobě nezávislé.

⁶⁶ Oba modely předpokládají možnost, že člověk může mít vícero identit.

⁶⁷ Zejména prostřednictvím různých průzkumů jako je například Eurobarometr.

Obrázek číslo 3: Porovnání dvou identit, kdy na pravé straně se nachází identita s volnějším ztotožňováním a na levé se silným ztotožňováním

Zdroj: Převzato od Michaela Brutera 2005

3.2 Proces zmezinárodnění evropského vysokoškolského vzdělání

Evropská komise se dlouhodobě podílí na vytváření politik, které souvisejí se vzděláním. Jejich hlavním cílem je posilování evropské identity zejména u mladší generace Evropanů (Singala, 2010). V roce 1987, po desetiletém pilotním projektu, vznikl vysokoškolský program Erasmus (European Commition, 2017). Tento program umožňuje studentům vysokých škol studovat a získávat cenné zkušenosti na zahraničních univerzitách v rámci členských států EU. Program Erasmu pomáhá odstranit překážky, kterým studentské mobility musí čelit. Mezinárodním výměnám brání zejména omezený počet dohod o spolupráci mezi univerzitami, neuznání období strávené studiem v zahraničí, příliš vysoké náklady na živobytí a cestování. Postupně se vytváří a rozvíjí síť spolupráce mezi evropskými univerzitami. Vyjíždějícím studentům jsou poskytnuty stipendia k pokrytí nákladů na život v zahraničí a zároveň jsou zproštěni od poplatků tzv. školného na přijímajících universitách. Podle Evropské komise by během těchto mobilit mělo docházet k posílení „ducha evropské identity“ (European Commition, 1987).

Tento program byl pojmenován na počest holandského humanisty a myslitele Erasma Rotterdamského a zároveň je také zkratkou slov - **E**uropean **C**ommunity **A**ction **S**cheme for the **M**obility of **U**niversity **S**tudents⁶⁸ (Teichler, 2002). Až do roku 1995 byl Erasmus samostatným programem. V tomto roce však došlo k jeho začlenění do programu Sokrates, který sdružuje podpůrné vzdělávací programy EU. Díky této integraci došlo ke změnám, které kladou důraz na studijní výměnu akademických profesorů (Maiworm, 2001). O dvanáct let později se Erasmus začleňuje do Celoživotního vzdělávacího programu (2007) a v roce 2014 se stal součástí širšího programu Erasmus Plus (Feyen a Krzaklewska, 2013). Ten spojil všechny iniciativy v oblasti vzdělávání, odborné přípravy mládeže a sportu⁶⁹ do jednoho programu.

Mezi faktory, které usnadňují studentům zúčastnit programu, patří: zavádění společné měny euro v členských státech, deregulace letecké dopravy a odstranění překážek, které bránily volnému pohybu osob⁷⁰. Na vývoji a rozšiřování tohoto programu měl také vliv pád východního bloku. Díky tomu dochází k rozšíření nejenom samotné EU, ale i tohoto programu o nové členy. Mezi lety 1995 až 2013 se k EU přidalo 16 nových států. To, v jakém rozsahu došlo k rozvoji tohoto programu, můžeme zhodnotit mimo jiné prostřednictvím statistického porovnání účasti studentů v letech 1987 a dnes (Scott-Smith a Tournes, 2017).

---

⁶⁸ V české verzi - Akční program Evropského regionu pro mobilitu studentů vysokých škol.

⁶⁹ Například: Erasmus Leonardo da Vinci, Comenius, Erasmus Mundus, Jean Monnet, Mladí v akci a sport.

⁷⁰ K odstranění překážek dochází podepsáním Maastrichtské smlouvy v roce 1992.

V prvním roce (1987) fungování tohoto programu vyjelo do zahraničí studovat kolem 3200 studentů. Dnes ho využívá 300 000 studentů ročně (Evropská komise, 2017).

V rámci zmezinárodnění vysokoškolského vzdělávacího sektoru bylo nutné, aby prošel řadou reforem, které jsou založeny na několika evropských úmluvách. Souhrně se tyto reformy nazývají jako Boloňský proces. Tento proces začal deklaracemi ze Sorbonny (1998) a Boloni (1999), později navázaly deklarace z Prahy (2001), Berlína (2003), Bergenu (2005) a Londýna (2007) (Aittola a spol, 2009). Účelem těchto reforem bylo harmonizovat evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, učinit vysokoškolské vzdělávání přístupnější, atraktivnější a konkurenceschopnější po celém světě. Mezi problémy, s kterými se studenti potýkali, patřilo zejména obtížné uznávání zahraničního studia ve své domovské universitě. Důvodem byly odlišné vysokoškolské systémy, které měly jinou strukturu (European Commition, 20??). Díky Boloňskému procesu došlo k odstranění těchto problémů a k celkové harmonizaci vysokoškolských institucí. Klíčovým nástrojem této harmonizace bylo zavedení kreditového systému ECTS⁷¹, který usnadňuje uznávání absolvovaných předmětů a společné sjednocení třístupňové struktury vysokoškolského studia⁷² na universitách (Aittola a spol, 2009)

Na počátku bylo do programu zapojeno 11 zemí⁷³, jejichž počet se s přibývajícími novými členskými zeměmi postupně navyšoval (European Commition, 2017). Dnes je do programu zahrnuto 28 států EU, 6 evropských zemí, které nejsou jejími členy⁷⁴ a 21 partnerských zemí⁷⁵ (European Commission, 2020).

---

⁷¹ The European Credit Transfer System.

⁷² Mezi stupně patří bakalářské, magisterské a doktorské studium.

⁷³ Belgie, Dánsko, Německo, Řecko, Francie, Irsko, Itálie, Nizozemsko, Portugalsko, Španělsko a Velká Británie.

⁷⁴ Severní Makedonie, Island, Lichtenštejnsko, Norsko, Turecko a Srbsko.

⁷⁵ Partnerské země jsou rozděleny do 4 regionů. Mezi ně patří západní Balkán (Albánie, Černá Hora, Kosovo, Bosna a Hercegovina), země východního partnerství (Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko a Gruzie), jiho-středomořské partnerství (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Palestina, Sýrie a Tunisko) a posledním regionem v rámci partnerských zemí je Ruská federace. Ostatní partnerské země jsou také rozděleny na regiony podle finančních nástrojů a vnější činnosti EU. Země rozdělené podle regionu: Region č. 5 – součástí jsou mikro státy nacházející se v Evropě (Andora, Monako, San Marino, Vatikán); region č. 6 – jedná se o státy jižní a východní Asie (např. Vietnam, Mongolsko, Nepál, Čína, Bangladéš ...); v regionu č. 7 jsou zastoupeny země střední Asie (Kazachstán, Kyrgyzstán, Uzbekistán, Tádžikistán a Uzbekistán); v regionu č. 8 se nacházejí země Latinské Ameriky; region č. 9 zahrnuje Irán, Irák a Jemen; v regionu č. 10 je jen jediná země a to Jižní Afrika; region č. 11 zastupuje AKT země (jedná se o zkratku, která se používá pro označení rozvojových zemí v Africe, Karibiku a Tichomoří. Součástí regionu číslo 12 jsou industrializované země Perského zálivu. V Předposledním regionu se nachází další industrializované země (např. Austrálie, Hong Kong, Singapur, USA atd.). V posledním 14. regionu se nachází Švýcarsko a Faerské ostrovy. Ucelený přehled všech partnerských zemí lze nalézt na webových stránkách Evropské komise na níže přiloženém odkazu: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/programme-guide/part-a/who-can-participate/eligible-countries_en.

V roce 2017 program Erasmus oslavil 30. výročí své existence. Doposud se tohoto programu zúčastnilo 9 milionů studentů, z toho 4,4 milionů vysokoškolských studentů mělo možnost studovat v jiné evropské zemi. Zbylých 4,6 milionů osob působilo jako dobrovolníci, kteří se buď odborně vzdělávali, či čerpali profesní zkušenosti v zahraničí (European Commission, 2017). Očekává se, že v období 2014-2020⁷⁶ se zúčastní zahraničního pobytu více než 2 miliony studentů, z nichž 450 tisíc bude vykonávat stáž. (European Commition, 2020a). Mezi nejpobulárnější destinace, do kterých studenti vyrážejí strávit jeden nebo dva semestry, patří Španělsko, Německo a Velká Británie. Nejvíce studentů využívajících tento program pochází z Francie, Německa a Španělska (European Commition, 2020b). Vyšší počty vyjíždějících studentů mohou být ovlivněny velikostí populace. Následující tabulka zobrazuje podíly studentů na celkovém počtu studentů zapsaných na univerzitách v dané zemi. Kromě České republiky byly k porovnání vybrány země, ze kterých vyjíždí nejvíce studentů – Francie, Německa a Španělska. Z tabulky jasně vyplývá, že i když v porovnání s ostatními zeměmi jsme relativně malý stát, tak se tohoto programu účastní stejný podíl studentů.

Tabulka číslo 5: Podíl studentů, kteří se zúčastnili v roce 2017/2018 programu Erasmus

Země	Podíl studentů
Německo	2 %
Francie	2 %
Španělsko	3 %
Česko	2 %

Zdroj: Statista

Počty vyjíždějících a přijíždějících výměnných studentů v rámci země jsou často rozdílné. V rámci České republiky v akademickém roce 2018 vyjelo do zahraničí studovat či vykonávat stáž 7365 studentů⁷⁷ (European Commission, 2019e) a tím se řadí na 13. pozici mezi státy, které nejvíce vysílají studenty studovat (European Commition, 2020b). Mezi instituce s největším počtem vyslaných studentů patří Masarykova a Karlova universita. Naopak do České republiky přijelo studovat 11 197 zahraničních studentů (European Commission, 2019e), a tím se staví na 10. pozici žebříčku (European Commition, 2020b).

⁷⁶ Odhaduje se, že v tomto období Erasmus dá příležitost 3,7 % mladým lidem studovat, vykonávat stáž, vykonávat dobrovolnou činnost a získávat odborné zkušenosti v zahraničí.

⁷⁷ V rámci celé Evropské unie vyjelo studovat a vykonávat stáž do zahraničí 340 100 studentů.

Čeští studenti nejčastěji vyjíždějí do sousedního Německa, Francie a Velké Británie (European Commission, 2019e).

Erasmus nikdy nebyl pouze programem o vzdělávání. Už při jeho založení se očekávalo, že bude hrát významnou roli v rámci posilování evropské identity a to zejména prostřednictvím spojení a sdružení mladších generací, které jsou schopné spolupracovat a pracovat v mezinárodním prostředí. Nasvědčují tomu opakující se zmínky v dokumentech, které byly sestaveny Evropskou radou v rámci stanovení cílů programu (Singala, 2009). Příkladem může být Příručka programu Erasmus+. Jeden ze sedmi cílů programu říká „*zlepšit povědomost a pochopení v rámci odlišnosti kultur a zemí, nabídnout příležitosti k vytvoření sítě mezinárodních kontaktů, zlepšit aktivní zapojení ve společnosti a rozvinout smysl pro evropské občanství a identitu*“ (European Commission, 2020, 31). Dalo by se říct, že program Erasmus je jakýmsi nástrojem pro budování a posilování této identity.

Během let se tento program stal jednou z nejviditelnějších iniciativ EU a zároveň největším a nejvýznamnějším výměnným programem na světě. S ohledem na vývoj tohoto programu můžeme bezpochyby říct, že největší dopad měl jak na vzájemnou spolupráci vysokých škol, tak i a na samotné účastníky (Feyen a Krzaklewska, 2013). Otázkou však zůstává, zda prostřednictvím programu Erasmus doopravdy dochází k posilování evropské identity. Díky němu dochází k interakci studentů nejen se studenty zahraniční university, ale i se studenty z jiných členských a nečlenských zemí EU, se kterými se během pobytu seznámí.

I přes znatelnou úspěšnost by však neměl být přehlížen fakt, že tento program nesplňuje všechny své cíle. Příkladem může být nedostatečný rozpočet, daleko nižší počet účastníků než byl stanoven a odhadován Evropskou komisí nebo nedostačující kontakt s místními studenty. Nízký rozpočet⁷⁸ může negativně ovlivnit přístupnost tohoto programu zejména těm studentům, kteří pocházejí ze sociálně slabšího prostředí. Někteří autoři tak tvrdí, že tento program není úplně pro každého (Feyen a Krzaklewska, 2013).

3.3 Erasmus a evropská identita – teoretický předpoklad

První, kdo přišel s myšlenkou studovat jaký vliv má program Erasmus na evropskou identitu u studentů, byl Arend Lijphar (Osbourne 2013). Tvrdil, že v porovnání s ostatními skupinami jedinců/cestovatelů, studenti účastníci se výměnných programů mají nejlepší

---

⁷⁸ Pro období 2021 – 2027 Evropská komise navrhla zdvojnásobit rozpočet (z 14,7 na 30 miliard eur) na program Erasmus +, aby se stal více inkluzivním (European Commission, 2020).

předpoklad navazovat užší vztahy a přátelství s lidmi z jiných členských zemí EU (Singala, 2010). Zajímavostí je, že nikdy žádný výzkum nerealizoval (Osbourne, 2013). V posledním desetiletí roste počet výzkumů zaměřujících se na to, jak zahraniční mobility přispívají k rozvoji evropské identity u mladých lidí/studentů (Mazzoni a kol, 2017). K jakým závěrům jednotliví výzkumníci⁷⁹ došli, se zabývá následující kapitola – Analýza dosavadních empirických studií. Tato kapitola se zabývá myšlenkami, jestli se u účastníků během výměnného programu Erasmus rozvíjí pocit evropanství. Výzkumníci zejména vycházejí z následujících myšlenek a teorií.

Základní myšlenkou, jak posílit pocit evropské identity mezi účastníky, je tzv. „promíchání“ studentů různých národností. To má následně vést ke vzniku a formování evropských občanů. Teoreticky by tedy platilo, že studenti, kteří stráví část svého studia v jiné evropské zemi, rozvinou evropskou identitu. Nicméně samotné tzv. „promíchání“ studentů různých národností nestačí. Následující teorie - sociální teorie komunikace⁸⁰, meziskupinová teorie kontaktů a model společné skupinové identity (Common ingroup identity model) zdůrazňují, že důležitým mechanismem pro formování identity je nadnárodní kontakt a komunikace (Mitchell, 2012).

Teorie sociální komunikace nám poskytuje cenné poznatky o procesu budování komunity a skupinové identity (Fligstein, 2008). Vzájemná komunikace je důležitá nejen při budování identity v národním státě, ale i v rámci nadnárodního společenství. Sociální komunikace představuje rozvoj trvalých a rozsáhlých interakcí napříč různými skupinami lidí (Mazzoni a kol, 2017). U jedinců z různých národností a kulturních prostředí dojde prostřednictvím vzájemné interakce a komunikace ke změně a vytvoření skupinové identity (Kratochvíl, 2000).

Tato perspektiva byla rozšířena o skupinovou teorii kontaktů a model společné skupinové identity. Podle teorie mezilidského kontaktu⁸¹ by přímý osobní kontakt mezi členy různých skupin měl vést ke zlepšení postojů a posílení důvěry k hostitelské zemi (Stoeckel, 2016), ke snížení předsudků a k přijímání ostatních jedinců z rozdílného prostředí a kultur. To povede ke zlepšení meziskupinových vztahů. K tomu dojde, pokud jsou splněny určité podmínky. Mezi ně patří:

- usilování o společné cíle,
- vnímání společných zájmů,

---

⁷⁹ Jako příklady výzkumníků můžeme uvést Singalu, Van Mola, Kuhn, Mitchell a další.

⁸⁰ Může být označena i jako Deutschova sociální teorie.

⁸¹ Také nazývána jako Transactionalistická teze.

- vzájemná spolupráce mezi jedinci rozdílných národností
- podpora od sdílených orgánů, zákonů,
- rovné postavení mezi jedinci, kteří přicházejí spolu do kontaktu.

Nejzásadnější podmínkou však je, aby vzájemná komunikace jedinců vedla ke vzniku přátelství (Singala, 2010). Zdá se, že zahraniční studijní programy právě tyto vhodné situace vytvářejí. Jsou to ty, při kterých dochází k setkání studentů/vrstevníků z různých, odlišných kulturních prostředí (Stoeckel, 2016). Nicméně je důležitá kvalita osobního kontaktu s ostatními Evropany. Povrchní kontakt a příležitostná komunikace snižuje pravděpodobnost vytvoření EI. Za kvalitní komunikaci je brána konverzace o osobních záležitostech či problémech. Vycházíme z předpokladu, že jedinec bude probírat osobní záležitosti s člověkem, kterému zcela důvěřuje a považuje ho za svého dobrého přítele. Na druhou stranu za komunikaci s nízkou kvalitou je považována diskuze o studijních záležitostech – jako příklad můžeme uvést probírání studijní látky z přednášek, vyhotovení společných prezentací atd. (Singala, 2010). Otázkou taky zůstává, do jaké míry se vyjíždějící studenti integrují a jsou v kontaktu s místními nebo se studenty z jiných kulturních společností. Kristine Mitchell ve svých průzkumech došla k závěru, že většina studentů se během výměnného studijního programu stýká s tzv., „mezinárodní skupinou“⁸². Malá menšina studentů uvedla, že se primárně socializovala se studenty stejné národnosti a ještě menší skupina studentů se během studijního pobytu primárně stýkala s místními studenty⁸³ z hostitelské university. Podle výzkumu Elizabet Murphy-Lejeune (2002) se jen jedna třetina studentů velmi zřídka integrovala se studenty z hostitelské země. Místo toho se sdružovali se studenty stejné národnosti nebo etnické skupiny (Mitchell, 2012). Podle Mitchell (2015) styk studentů stejné národnosti má negativní vliv na ztotožňování se s Evropou. Na druhou stranu Singala (2010) přichází s názorem, že mezilidský kontakt by neměl být brán jen jako jeden jediný faktor, který by měl vytvářet a ovlivňovat evropskou identitu během studentského pobytu Erasmus. Vliv na utváření postojů a názorů má také: čtení místních novin či magazínů, návštěva národních muzeí a cestování v hostitelské zemi. Podle tohoto

---

⁸² Během pobytu dochází zejména k rozvíjení mezinárodních vztahů než vztahů se studenty s hostitelské university. Při této úvaze vycházíme z předpokladu, že Erasmus studenti společně tráví více času – jsou společně ubytováni, vídají se na akcích, jenž jsou určeny pro tyto studenty atd. (Singala, 2010).

⁸³ Není zcela neobvyklé, že studenti z hostitelských universit dávají přednost kontaktu se svými tzv. krajany. Může to být dáno i tím, že studenti z hostitelských universit již mají vytvořenou síť přátel a nemají žádnou potřebu navazovat nové vztahy a to zejména se studenty, kteří po několika měsících odjedou zpět do svých rodných zemí. Nicméně, tímto tvrzením nechci vyvrátit to, že nedochází k navazování společných vztahů mezi studenty z hostitelských universit a Erasmus studentů (Singala, 2010).

tvrzení by tedy mělo docházet k rozvoji evropské identity i v případě, že se studenti během pobytu budou pouze sdružovat a trávit čas se studenty stejné národnosti.

Nicméně bychom měli také brát v úvahu, že se studenti mohou seznámit a stýkat s jedinci z odlišné národnosti nejenom během studijního pobytu v evropské zemi, ale i ve své rodné zemi. Důležitým a nezbytným prvkem při komunikaci a navazování kvalitních vztahů mezi studenty, je aktivní znalost aspoň jednoho světového jazyka (Singala, 2009)

Účinnost meziskupinového kontaktu může být také ovlivněna předchozími cestovatelskými zkušenostmi studenta. Studenti, kteří vycestovali do zahraničí ještě dříve, před samotným studijním programem, budou mít větší pravděpodobnost rozvoje/ růstu evropské identity než ti, kteří do zahraničí vyjeli poprvé. Obdobné to bude i u studentů, kteří pocházejí z multikulturních rodin⁸⁴ nebo mluví vícero jazyky. U této skupiny jedinců jsou lepší předpoklady, že během svého studijního pobytu rozvinou silnější pocit evropanství (Gaertner and Dovidio's 2000).

Důležitou úlohu také hraje adaptace na nové prostředí. Ti, kteří si zrovna „neužívají“ strávený čas v zahraničí nebo jim je smutno po domově a blízkých, se pravděpodobně nebudou cítit více jako Evropani. Pro některé studenty zahraniční pobyt může být stresujícím zážitkem (Singala, 2010).

Tato teorie (mezilidského kontaktu) zejména spočívá na dopadu sociálního kontaktu mezi evropskými studenty. Nicméně nevysvětluje, jak by sociální interakce mohla přispět ke vzniku kolektivní identity. Pro jasnější pochopení mechanismu, při kterém můžeme očekávat, že kontakt mezi studenty povede k vytvoření nadnárodní identity, je zapotřebí objasnit model společné skupinové identity (Stoekel, 2016). Ten vysvětluje vztah mezi utvářením identity a přeshraniční mobility (Mazzoni a kol, 2017). Tato teorie je odvozena ze dvou teoretických přístupů a to na samourčení⁸⁵ a teorii sociální identity⁸⁶. Teorie společné skupinové identity je založena na myšlence, že každý jednotlivec se cítí být členem tzv. podskupiny identit. Výměnné studijní programy vytváří situace, při kterých dochází ke kontaktu jedinců z různých podskupin. Tím dochází nejenom k snižování vzájemných předsudků, ale i k získávání informací a poznávání odlišných podskupin, díky čemuž se

---

⁸⁴ Rodiče dítěte nemají stejnou národnost.

⁸⁵ V rámci procesu kategorizace jednotlivci sami sebe klasifikují jako členy jedné sociální kategorie, která je označovaná, jako tzv. in-group. Skupinu, s kterou se neidentifikují, označujeme jako tzv. out-group. Vzniká tak zvané „my“ a „oni“. Tento přístup zahrnuje tři strategie, při kterých dochází ke snižování meziskupinových předsudků a zaujatostí. Mezi ně patří tzv. rekategorizace, společná rozdílnost a dekategoriace. Vhodnou strategií v rámci našeho bádání je dekategoriace. Ta povzbuzuje členy z obou skupin (in-group – např. Čech a out-group – např. Němec), aby se považovali za členy jedné nadřazené skupiny.

⁸⁶ Přijímání skupinové identity, se kterou se jednotlivec ztotožňuje.

zvyšuje mezikulturní porozumění. Vzájemným kontaktem vzniká také empatie a zvyšuje se důvěra mezi jedinci. To vede k tomu, že tito jedinci budou brát sebe sama jako součást jednotné tzv. nadřazené skupiny identit. Dojde k vytvoření společné kolektivní identity (Gaertner and Dovidio's 2000). Nutně však nedochází k opuštění podskupiny identity (Gaertner, Dovidio and Bachman 1996).

V našem případě národní identita představuje podskupinu a evropská identita je její nadřazenou skupinou. Meziskupinový kontakt by tak měl zpřístupnit evropskou identitu. Studenti, kteří se během studentské zahraniční výměny seznamují zejména s vrstevníky z jiných evropských zemí, sdílejí stejnou zkušenost. Očekává se, že tento předpoklad usnadní vzájemné vnímání být členem společné, kolektivní skupiny/identity (Stoeckel, 2016).

3.4 Analýza dosavadních empirických studií

Následující kapitola se zabývá dosavadními empirickými výzkumy, které se věnují vztahu mezi evropskou identitou a účastí na programu Erasmus. Mezi jednotlivými studii nepanuje úplná shoda. Podle Mitchell (2012) a Kinga & Ruiz-Gelicese (2003) má studentský výměnný program Erasmus vliv na ztotožňování se s Evropou, naopak Wilson (2011) a Obourne (2013) docházejí k závěru, že žádný vliv nemá. Podle van Mola (2013) to zejména závisí na tom, ze kterého evropského státu student pochází. Mitchell (2014) dodává, že záleží také na tom, ve které zemi student absolvuje program Erasmus. V jednotlivých členských zemích se vztah mezi národní a evropskou identitou liší. Jinými slovy můžeme říct, že student je vystaven různým postojům k evropské identitě (Singala, 2010).

Mnoho autorů vychází z transakcionalistické teze⁸⁷, podle které spojením studentů z různých zemí Evropy dojde k urychlení evropské identity. Studenti, kteří stráví své studium v zahraničí (ať už částečně nebo celé), mají nepochybně nejlepší příležitost, jak přijít do kontaktu s dalšími Evropany (King and Ruiz-Gelices, 2003; Van Mol, 2011; Mitchell, 2015).

V následujících odstavcích je zaznamenán souhrn dostupných empirických studií, které se zabývají tímto vztahem. Tyto studie zahrnují své vlastní sociologické výzkumy. Výjimkou je studie „*Student mobility and European Identity: Erasmus Study as a civic experience?*“ od Mitchell (2012). Ta v rámci svého šetření využila data z Eurobarometru. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, první kdo přišel s nápadem zaměřit se na dopady

---

⁸⁷ Nejen z té, ale i z teorie sociální komunikace, z meziskupinové teorie kontaktů a z modelu společné skupinové identity, jež byly popsány v předchozí kapitole.

studentské mobility na evropskou integraci, byl Lijphart (1964). Ten však tento nápad nikdy nezrealizoval (Obourne, 2015). K prvnímu uskutečněnému průzkumu došlo v roce 1990, Oppereem, Teichlerem a Carlsonem (1990). V posledních letech celkově roste zájem o zkoumání tohoto vztahu.

Van Mol (2013) ve svém výzkumu dochází k závěru, že k rozvoji evropské identity prostřednictvím studentské výměny nedochází ve všech evropských zemích stejně. Jinými slovy, podléhají regionálním rozdílům. To může být podle Van Mola (2013) vysvětleno prostřednictvím tzv. makro faktorů, mezi které řadí:

- délku historické přítomnosti země v evropské integraci
- geografickou polohu, ve které student vyrostl a žije.

Ze vzorků, které zkoumal také zjistil, že u některých studentů je vysoká úroveň ztotožnění se s Evropou bez ohledu na to, zda měli nebo neměli zkušenost se studijním pobytem Erasmus. To může být dáno silnou přítomností EU v každodenním životě studenta. Jako příklad uvádí polské studenty, neboť v Polsku dochází k velkému využití investic od EU. Naopak u bruselských a italských studentů je viditelný rozdíl ve vnímání evropské identity mezi těmi, kteří absolvovali, nebo neabsolvovali výměnný program Erasmus. Podle van Mola je to dáno tím, že tito studenti vyrůstali v zemích, které už byly členy od samotného založení ES později EU⁸⁸. Důsledky, jenž se pojí s členstvím, jsou méně viditelné a jsou už brány jako součást běžného života (Christof Van Mol, 2013). Další výzkum zabývající se tímto vztahem provedl v roce 2018. Nicméně se mu nepodařilo prokázat myšlenku, že sociální interakce s mezinárodními studenty během programu Erasmus by vedla k rozvoji ztotožňování se z Evropy (Van Mol, 2018).

Ani Obourne (2013) ve svém průzkumu nedošla k pozitivnímu závěru, že studenti, kteří strávili delší dobu v zahraničí, by se cítili být více Evropany. Většina dotazovaných uvedla, že se jejich vnímání nijak výrazně nezměnilo. Přesto studenti, kteří strávili delší dobu v zahraničí nebo se teprve chystají, mají lepší povědomí o EU a více se zajímají o její politiku.

K podobnému závěru jako Obourne (2013) došel i Wilson (2011). Absolvování programu Erasmus nemá zásadní vliv na posílení evropské identity. Wilson (2011) také došel k úsudku, že většina studentů programu Erasmus vyjíždí do zemí, které jsou si relativně blízké a podobné, mají shodné postoje k EU. K daleko zajímavějším výsledkům by podle Wilsona (2011) došlo, kdyby průzkum probíhal mezi studenty, kteří vyjíždějí

---

⁸⁸ Jedná se o země s dlouhou působností v EU.

ze západních do východních zemí EU, nebo z proevropských do europesimistických zemí a naopak (Wilson, 2011).

Singala (2010) ve svých průzkumech také vypracoval tezi, ve které program Erasmus nijak výrazně nevede k osvojení evropské identity, ani k posílení evropské hrdosti. Na druhou stranu došel k závěru, že účastníci tohoto programu se spíše považují za Evropany, a teprve poté za státní příslušníky své rodné země, než ti, kteří se tohoto programu nezúčastnili. Vyjíždějící studenti mají rozvinutější evropskou identitu. K jejímu rozvinutí však nedošlo prostřednictvím samotné zahraniční studijní zkušenosti. Studenti, kteří se cítí být pouze Evropany nebo pouze a výhradně národními příslušníky v delším časovém horizontu, nezmění svoje přesvědčení. Singala (2010) ve svém výzkumu mimo jiné došel k závěru, že program Erasmus nemá žádný významný vliv na studenty, kteří mají velmi nízkou evropskou identitu.

Pravděpodobných důvodů, proč nedošlo k pozitivnímu posílení evropské identity po zúčastnění se Erasmusu mobility, je hned několik. Podle Kuhn (2012) a Wilsona (2011) to bylo zejména spoléhání se na Morenovy otázky⁸⁹. Druhým důvodem, proč u některých autorů (u Singaly 2010 a Wilsona 2011) nedošlo k potvrzení tohoto vztahu bylo, že sociologické průzkumy byly prováděny zejména s britskými studenty a se studenty, kteří přijížděli do Velké Británie studovat (Mitchell, 2015). Podle Mitchell (2012) se studenti z Velké Británie nejméně identifikují s evropskou identitou, neztotožňují se s EU a celkově jsou více euroskeptičtí než ostatní skupiny studentů. Problematické jsou i postoje, které VB zaujímá vůči EU a Evropě. Důležitým byl i fakt, že výzkum nezahrnoval dostatečný reprezentativní vzorek. I ve svém dalším výzkumu dochází k závěru, že u britských studentů nemá studijní mobilita výrazný vliv na evropskou identitu. Naopak u studentů z dalších pěti zemí (Francie, Německo, Irsko, Itálie, Španělsko) můžeme vidět pozitivní vztah, kdy u nich dochází k posilování evropské identity (Mitchell, 2015). Singala (2010) došel k závěru, že u studentů, vyjíždějících na studijní pobyt, je důležitá zejména volba destinace neboli hostitelské země. Důležitost volby ovlivňuje hrdost být Evropanem. Ve svém výzkumu tvrdí, že u studentů, kteří přijeli studovat do VB, dochází po skončení jejich pobytu k poklesu hrdosti být Evropanem. Naopak britští studenti, kteří studovali ve státech kontinentální Evropy, posílili svoji oddanost k Evropě a vnímání společných rysů s ostatními Evropany.

---

⁸⁹ Jedním z problémů použití těchto otázek podle Mitchell (2012) je, že neříkají, do jaké míry se jednotlivec identifikuje s Evropou. Také vytvářejí hierarchii mezi národní a evropskou identitou. Vysvětlení, co tzv. Morenovy otázky znamenají, naleznete v kapitole 3.1 Evropská identita v poznámce číslo 53.

Přesto je zapotřebí dalších výzkumů v této oblasti, aby došlo k ujasnění, proč studijní pobyty v některých zemích mají pozitivní dopad na evropskou identitu a v jiných nikoliv.

Přestože Singal (2010) a Wilson (2011) ve svých výzkumech došli k závěru, že nedochází k posilování evropské identity prostřednictvím výměny studentů, Kuhn (2012) však tvrdí, že to nutně nemusí znamenat, že mezi tímto vztahem neexistuje souvislost. Spíš je to dáno tím, že se tohoto programu účastní nevhodná skupina lidí. Ve své analýze se hlavně zaměřuje na studenty s vyšším a nižším vzděláním. Účinek nadnárodní interakce, který má mít následný vliv na evropské sebeurčení, je u jedinců s nižším vzděláním dvakrát větší, než u těch, kteří mají vysokoškolské vzdělání. U vysokoškolských studentů je pravděpodobné, že budou držiteli evropské identity a to i bez ohledu na to, zda vyjíždějí, či nevyjíždějí za hranice své země. Můžeme tedy říci, že jakákoliv přeshraniční zkušenost nijak výrazně nepřispívá ke ztotožnění s Evropou. Nicméně u jedinců s nižším vzděláním je daleko nižší pravděpodobnost, že ji mají, nebo že by došlo k jejímu formování. Problémem je, že tito studenti opouštějí vzdělávací systém ještě před obdobím, kdy se většina těchto studijních výměnných programů uskutečňuje. Proto přeshraniční kontakt s jinými evropskými občany u těchto jedinců má daleko větší dopad na vznik evropské identity. Dochází tedy k závěru, že vztah mezi nadnárodním pohybem a evropskou identitou je daleko silnější u jedinců s nižším vzděláním (Kuhn, 2012). Podle tohoto předpokladu můžeme říct, že tyto výměnné programy nejsou tak efektivní v posilování evropské identity jak by se mohlo na první pohled zdát. Jsou cílené zejména na jedince s vyšším vzděláním, kteří s velkou pravděpodobností sami sebe pokládají za Evropany. Z toho vyplývá, že pokud se chceme zaměřit na posilování evropské identity, je třeba se orientovat na jednotlivce s nižším vzděláním.

Kuhn (2012) přichází také s názorem, že mezinárodní/nadnárodní kontakt podporuje evropskou identitu. Nicméně, kvůli tzv. stropnímu efektu (tzv. ceiling effect) nebude u studentů, kteří ji již měli před výjezdem dostatečně rozvinutou, po absolvování docházek k dalšímu rozvoji.

Mitchell (2012) ve svém dřívějším výzkumu potvrzuje, že Erasmus studenti se identifikují jako Evropani a cítí se být více spojeni a nakloněni k EU než ti, kteří zůstávají studovat ve své domovské univerzitě. Až 90 % respondentů uvedlo, že studiem v zahraničí se zvýšil jejich zájem o poznávání dalších evropských zemí, lidí a kultur. U dvou třetin dotázaných se výrazně zvýšil i zájem o Evropu a EU a také jejich pocit sounáležitosti. Autorka také tvrdí, že tento program je přístupný pouze menšinové skupině obyvatel EU a tím pádem nepovede k výraznějšímu rozšíření evropské identity. Důvodem, proč někteří

studenti nevyjíždějí na Erasmus, může být neznalost cizího jazyka nebo nízká schopnost se dorozumět, sociálně-ekonomické překážky a nepříliš přívětivý vztah k EU.

Mezi další autory, kteří došli k pozitivním výsledkům, patří King a Ruiz-Gelices (2003). Jejich výzkum můžeme považovat za jeden z nejranějších. Probíhal v letech 2000/2001 a to na studentech z britských universit. Autoři došli k závěru, že ti studenti, kteří aspoň rok studovali v kontinentální Evropě, měli daleko více rozvinutou evropskou identitu, než ti, kteří v zahraničí nestudovali. A zároveň studenti, kteří ještě před absolvováním Erasmu měli zkušenost s dlouhodobějším pobytem v zahraničí, byli více proevropští než ti, kteří tuto zkušenost neměli. Svůj výzkum uzavírají tím, že po absolvování dochází nejen k posílení evropské identity, ale také ke zlepšení povědomí o Evropě.

Zjištění, ke kterým došel Stoeckel (2016) naznačují, že sociální interakce studentů z různých národností přispívají k budování sdílené nadnárodní identity – tzv. evropské identity. Jeho zjištění naznačují, že pouze interakce mezi studenty z různých zemí EU přispívá k EI, kdežto kontakt s hostitelskými má opačný dopad. Nejvíce ovlivnění sociální interakcí budou ti studenti, kteří mají slabě rozvinutou evropskou identitu. Také došel k závěru, že po návratu studentů ze studijního programu je EI i po několika měsících stejná/stabilní.

4. Metodologie praktické části

Následující kapitoly se zabývají empirickým výzkumem evropské identity u českých vysokoškolských studentů jak bakalářského, tak magisterského programu. Měřit evropskou identitu je bezpochyby velmi náročné (Bruter 2008). Podle Moese (2008) při měření evropské identity je nejčastěji využíván kvantitativní výzkumný přístup. Tento přístup za určitých okolností umožňuje zobecnování dat na širší populaci. Také je užitečný zejména při zkoumání velkých skupin. Sběr a analýza dat je relativně snadná a rychlá. Zároveň poskytuje přesná numerická data a jistotu, že získaná data nejsou ovlivněna výzkumníkem. Na druhou stranu tato metoda má i své limity. Informace získané například z dotazníkového šetření mohou být příliš obecné nebo abstraktní. Výzkumník se zároveň zaměřuje pouze na testování hypotéz, nikoliv na rozvoj teorií. Během výzkumu mohou výzkumníkovi také unikát lokální zvláštnosti a fenomény. Bruter (2008) doporučuje při studiu evropské identity využívat nejenom kvantitativní přístup, ale i kvalitativní. Jedná se o tzv. smíšený výzkumný přístup. Jeho využívání s sebou přináší určité výhody, ale i limity. Oba přístupy se vzájemně doplňují a zároveň výzkumníkovi poskytují komplexnější, ucelenější a detailnější pohled na zkoumanou problematiku. Na druhou stranu, je tato metoda obtížně proveditelná a časově náročná. Zároveň výzkumník musí mít dobré znalosti v obou výzkumných přístupech.

Pro tento výzkum byl zvolen s ohledem na výše popsané nevýhody smíšeného výzkumného přístupu, nejčastěji používaný přístup – kvantitativní. Ten nám poskytne náhled do zkoumané problematiky. Jako metoda zkoumání bylo zvoleno dotazování se skupin studentů, kteří se během svého studia zúčastnili programu Erasmus nebo se ho chystají zúčastnit. Součástí zkoumaného vzorku byli i ti studenti, kteří studovali pouze na své domovské universitě. Tohoto programu se buď účastnit nemohli, nebo nechtěli⁹⁰. Studenty, kteří se Erasmu nezúčastnili, považujeme za tzv. kontrolní skupinu. Naopak intervenční skupinu představují ti studenti, kteří se tohoto výměnného programu účastnili. Za ideální metodu zkoumání daného fenoménu považuje autorka provedení průzkumu se stejným vzorkem studentů *před a po* jejich absolvování výměnného programu. Nicméně, z časových a organizačních důvodů, nebyl tento postup možný.

---

⁹⁰ Podle Evropské komise patří mezi tři nejčastější důvody, proč se někteří nechtějí nebo nemohou zúčastnit následující: až 58 % respondentů uvedlo jako hlavní důvod nejistotu ohledně nákladů na studium v zahraničí. 57 % uvedlo rodinné důvody nebo partnerské vztahy a nedostatek dalších finančních zdrojů potřebných ke studiu v zahraničí. Pro 14 % dotazovaných se hlavní překážkou stal neúspěšný proces výběrového řízení (European Commition, 2014).

Kvantitativní výzkumný proces celkově zahrnuje 5 fází:

1. teoretickou analýzu – během této fáze autorka zjišťovala dosavadní dostupné informace o daném tématu
2. návrhy výzkumného plánu; konstrukce dotazníku; předvýzkum
3. distribuci dotazníku
4. analytickou fázi
5. interpretaci výsledků

První fáze zahrnovala stanovení cílů práce, zpracování a analyzování informací zkoumaného tématu. Díky tomu vznikla teoretická část této diplomové práce. Poté se autorka pustila do fáze navrhování výzkumného plánu, do výběru vhodné formy sběru dat a následné konstrukce dotazníku. V rámci úzké skupiny studentů provedla předvýzkum. Dotazník byl také konzultován s vedoucím této diplomové práce.

Za nejvhodnější formu sběru dat, autorka zvolila dotazníkové šetření v podobě internetového dotazníku⁹¹. Dotazník je rozdělen do čtyř hlavních sekcí. Na samotném začátku dotazníku byly respondentům položeny otázky týkající se zahraničních zkušeností a jazykové vybavenosti. Zároveň první otázku můžeme považovat za tzv. filtrační. Díky ní byli studenti rozděleni do dvou hlavních skupin, a to na studenty, kteří:

1. mají zkušenosti⁹² s výměnným studentským programem Erasmus
2. nemají zkušenosti⁹³

Pro ty, kteří již zkušenost mají, se otevře druhá sekce. Ta se primárně zaměřuje na aspekty účasti výměnného programu Erasmus. Následující sekce jsou určeny pro všechny skupiny studentů. Ty se dále zaměřují na ztotožňování a vnímání Evropské identity studenty. Závěrečný okruh otázek je zaměřen na základní údaje a fakta o respondentech účastnících se výzkumu. Celkově obsahuje 23 otázek. Ty jsou složeny ze 4 otevřených, 3 polouzavřených a 16 uzavřených otázek⁹⁴. Tento dotazník byl vytvořen prostřednictvím Google formuláře.

Po sestrojení dotazníku následovala fáze distribuce dotazníků a získávání dat ke zkoumané problematice. Distribuován byl prostřednictvím internetového odkazu. Ten byl poprvé rozeslán na studentská oddělení fakult vysokých škol v Česku. Konkrétně se jednalo

---

⁹¹ Otázky, které byly použity v e-dotazníku, jsou k nalezení v závěrečné části práce v sekci Přílohy.

⁹² Jedná se o studenty, kteří již absolvovali studijní výměnný pobyt nebo se ho zrovna účastní.

⁹³ Jedná se o skupiny studentů, kteří se nechtějí zúčastnit, jednou by se chtěli zúčastnit a na ty, kteří příští semestr vyjedou.

⁹⁴ V rámci uzavřených otázek byla využita i tzv. Linkertova škála. Využívá se k měření postojů. Jako příklad uvádím jednu z otázek dotazníku: uveď, jakou důležitost měly následující důvody pro rozhodnutí účasti zahraniční mobility Erasmus. Ohodnoť na škále 1-5 (1 – nedůležité) (5 – velmi důležité).

o fakulty universit Tomáše Bati ve Zlíně (UTB), Technické university v Ostravě (VŠB), Masarykovy university v Brně (MUNI) a University Palackého v Olomouci (UPOL). Studijní oddělení z výše uvedených vysokých škol se ale nechtěly tohoto průzkumu účastnit. Mezi hlavní důvody zejména patřilo porušování GDPR⁹⁵ – i přesto, že dotazník je zcela anonymní a nesnaží se získat žádné citlivé osobní údaje. Dále byl ze strany studijních referentek považován za nevyžádanou poštu, která zároveň zatěžuje celkový systém. Proto jsem se snažila najít a následně oslovit organizace a skupiny, jež se zaměřují na témata spojená s Evropskou unií nebo koordinují výjezdy mladých lidí do zahraničí. Mezi oslovené organizace patřily European Direct Česká republika⁹⁶, ESN Česká republika⁹⁷, studentská organizace AIESEC⁹⁸ a portály Youth projects CZ a Youth opportunities CZ⁹⁹ nabízející zahraniční příležitosti nejenom pro mladé studující lidi. V neposlední řadě se dotazník objevil na facebookových stránkách Erasmus+. Tato stránka je administrována Domem zahraniční spolupráce v České republice¹⁰⁰. Ve všech případech byl e-dotazník distribuován prostřednictvím internetového odkazu mezi širší veřejnost. To zaručilo, že dotazníkové šetření má vysokou míru anonymity. V rámci výzkumu autorka pracuje s výběrem, který byl/je založen na základě dostupnosti a dobrovolnosti. Sběr dat tak není úplně reprezentativní pro všechny studenty. To, zda je vzorek reprezentativní, se autorka snaží zkoumat prostřednictvím porovnávání sociodemografických charakteristik¹⁰¹ respondentů s oficiální statistikou. Navratitelnost dotazníku je těžké posoudit, protože není zcela známo, ke kolika respondentům se dostal. Pravděpodobně však byla nízká. Autorka vychází z faktu, že pro tento typ sběru dat je typická nízká navratitelnost.

Po empirické fázi následovala fáze analytická, kdy autorka analyzovala získané data od respondentů a v následujících kapitolách interpretovala a prezentovala výsledky prostřednictvím grafů a tabulek.

---

⁹⁵ Jedná se o zkratku z anglických slov General Data Protection Regulation – nebo-li Obecné nařízení o ochraně osobních údajů. Tato legislativa byla zavedena v roce 2018 Evropskou unií. Jejím cílem je chránit osobní údaje a hájit práva občanů Evropské unie před neoprávněným zacházením s těmito údaji.

⁹⁶ Jedná se o organizaci, která se zabývá otázkami o Evropské unii.

⁹⁷ ESN - jedná se o zkratku z anglických slov Erasmus student Network. Tato organizace se stará o přijíždějící zahraniční studenty na české vysoké školy.

⁹⁸ Zprostředkovávají dobrovolné a profesní stáže po celém světě.

⁹⁹ Nabízejí příležitosti účastnit se krátkodobých (např. výměna mládeže a tréninkové kurzy) i dlouhodobých (např. Evropská dobrovolná služba, také známá pod zkratkou EVS) projektů podporovaných a financovaných Evropskou unií. Tyto projekty spadají pod program Erasmus+.

¹⁰⁰ Jedná se o organizaci, která spadá pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zejména se starají o programy a projekty z oblasti mezinárodního vzdělávání.

¹⁰¹ Mezi sociodemografické charakteristiky řadíme: věk, pohlaví a zemi, ve které respondenti absolvovali program Erasmus.

V rámci této diplomové práce, se autorka snaží najít odpověď na VO, které zní následovně:

VO₁: Má studentský výměnný program Erasmus vliv na posilování a rozvoj Evropské identity?

VO₂: Jak je Evropská unie vnímána studenty, kteří se zúčastnili, chtějí a nechtějí se zúčastnit studijního programu Erasmus?

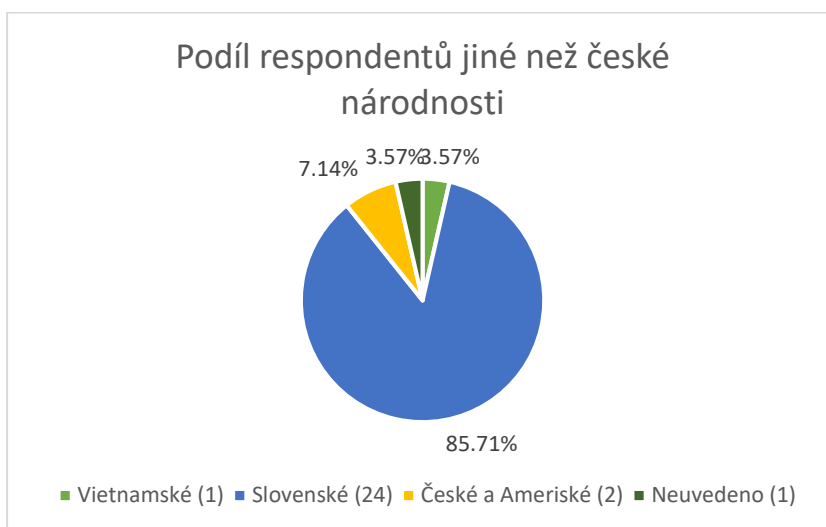
VO₃ Jaké faktory mají vliv na ztotožňování studentů, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus k EU?

Prostřednictvím testování hypotéz bude autorka vyvozovat závěry k těmto otázkám, k tomu použije statistický program Stata. Autorka je zároveň opatrná při vztahování výsledků na celý český stát, protože vzorek nevznikl kvótně ani náhodně.

4.1 Vzorek

Díky ochotě již výše zmíněných koordinátorů, představitelů organizací a studentských skupin bylo možné během výzkumné fáze získat 394 respondentů. Ta probíhala od 20. října do 15. listopadu 2020. Z celkového počtu byli vyřazeni všichni studenti, jejichž národnost byla jiná než česká a to z důvodu, že výzkum je zejména zaměřen na české studenty. Po odečtení této skupiny se relevantní vzorek pro výzkum ustálil na čísle 364. Mezi devatenácti vyloučenými byli hlavně respondenti slovenské národnosti, kteří tvořili nejpočetnější skupinu. V menší míře byli vyloučeni respondenti vietnamské, česko-americké národnosti a jeden, který vůbec svoji státní příslušnost neuvedl. Podíl respondentů podle národností můžeme vidět na grafu číslo 7. Vzorek můžeme rozdělit na dvě skupiny. Na studenty, kteří se zúčastnili ($n = 71$) a na ty, kteří se tohoto programu nezúčastnili ($n = 293$). Dotazníkového šetření se zúčastnilo 74 % žen a pouze 26 % mužů. Reprezentativnost je zkoumána porovnáváním dat, které autorka posbírala a těmi, které jsou z oficiální statistiky.

Graf číslo 7: Podíl respondentů jiné než české národnosti

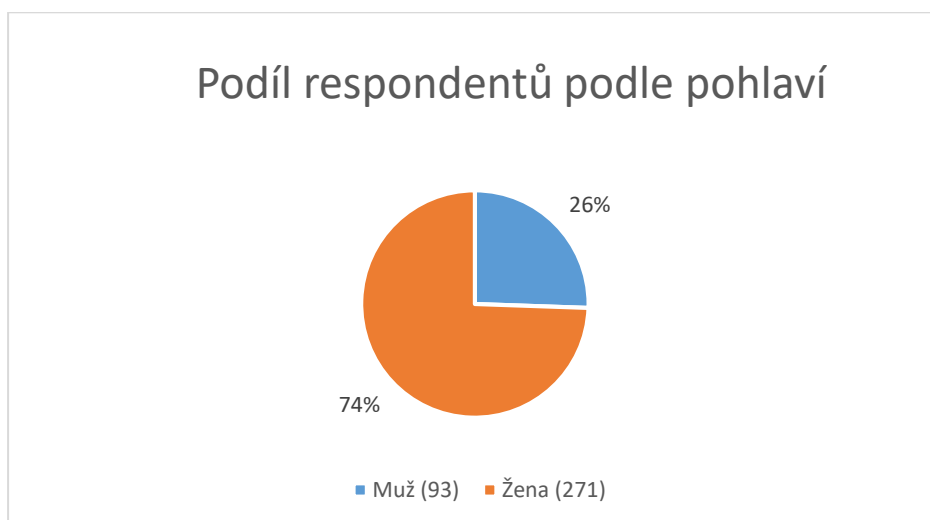
Zdroj: vlastní data autora

4.2 Základní údaje o respondentech

Jak již bylo zmíněno, celkově se průzkumu zúčastnilo 364 českých respondentů. Nejvíce se na tomto výzkumu podílely ženy a to 74 %, muži pouze 26 % (viz graf č. 8). Co se týče věkových skupin, nejčastěji se tohoto průzkumu zúčastnili mladí lidé ve věku 18 – 23 let. Naopak nejmenší počet respondentů se nacházel ve věkové skupině mladší 18 let. Nížší počet respondentů v této skupině se očekával, neboť výzkum nebyl cílen na studentky středních škol.

V tabulce číslo 5. můžeme vidět věkové rozložení účastníků průzkumu.

Graf číslo 8: Podíl respondentů podle pohlaví

Zdroj: vlastní data autora

Poznámka: v závorce je uveden absolutní počet respondentů

Tabulka číslo 6: Věkové rozložení respondentů účastnících se průzkumu

Věkové skupiny	Absolutní počet	Procentní vyjádření
Méně než 18 let	6	1.65 %
18 – 23 let	253	69.51 %
24 – 30 let	91	25 %
30 a více let	14	3.85 %

Zdroj: vlastní data autora

Co se týče rodinného zázemí, tak většina respondentů (konkrétně 97 %) uvedla, že pochází z rodin, kde jsou oba dva rodiče české nebo slovenské národnosti. Menší počet studentů (3 %) uvedlo, že pochází z multikulturních rodin. Nicméně, kvůli uzavřené otázce, je velmi obtížné říct, z jakého národnostního zázemí tito studenti pochází.

V oblasti studijních oborů největší skupinu tvoří studenti, kteří studují humanitní obory (jedná se až o 59,8 % respondentů), 12,6 % respondentů studují ekonomické obory, a nejméně respondentů je z pedagogického oboru a gymnázií (v obou případech jde o 4 studenty). V tabulce číslo 7 jsou zaznamenány absolutní hodnoty počtu studentů studujících daný obor a jejich procentní podíl.

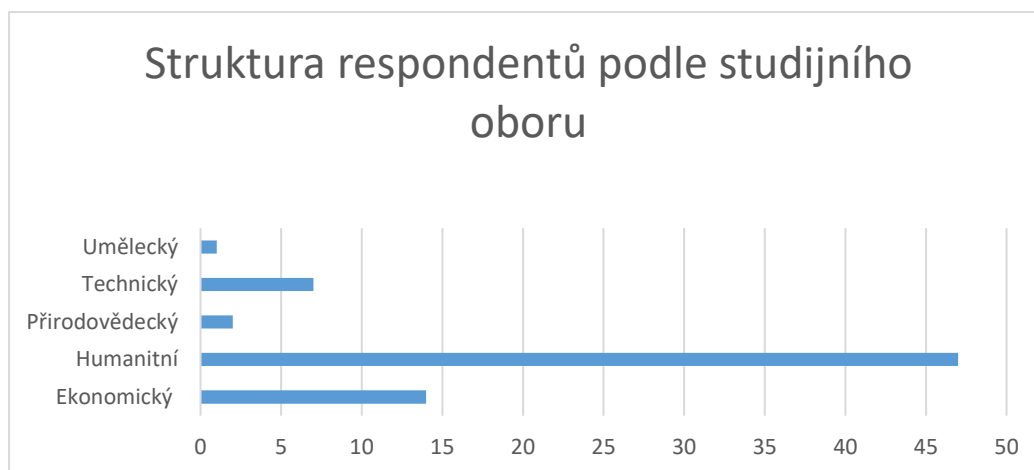
V rámci jakých oborů respondenti nejčastěji vyjížděli studovat do zahraničí? Nejčastěji se tohoto programu účastnili respondenti studující humanitní obor (65 %), a naopak nejméně jich bylo z přírodovědeckého (3 %) a uměleckého oboru (1 %). Z pedagogického a zdravotnického oboru se tohoto programu nezúčastnil nikdo. Žádným překvapením také není, že u studentů všeobecného gymnázia byl zaznamenán nulový výjezd, a to proto, že výměnný studijní program Erasmus není pro středoškolské studenty určen.

Tabulka číslo 7: Podíl respondentů podle studijního oboru

Obor	Absolutní hodnota	Procentní podíl	Podíl studentů, kteří mají zkušenost s Er.	Podíl studentů, kteří nemají zkušenost s Er.
Humanitní	218	59.8 %	65 %	59 %
Ekonomický	46	12.6 %	20 %	11 %
Přírodovědecký	37	10.2 %	3 %	12 %
Technický	32	8.8 %	10 %	9 %
Umělecký	11	3 %	1 %	3 %
Zdravotnický	12	3.3 %	0 %	4 %
Pedagogický	4	1.1 %	0 %	1 %
Gymnázium	4	1.1 %	0 %	1 %

Zdroj: vlastní data autora

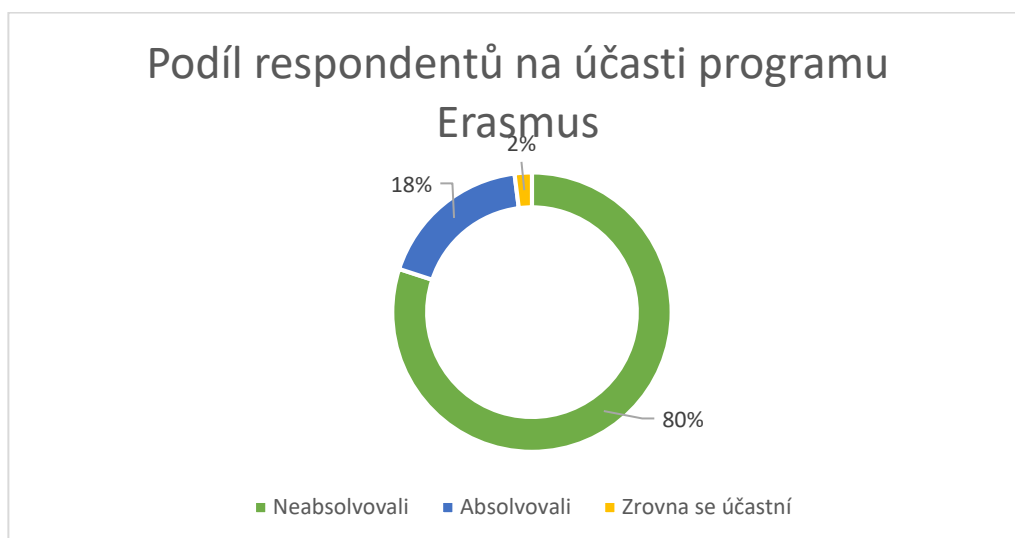
Graf číslo 9: Struktura respondentů, kteří se zúčastnili studijního programu Erasmus podle studijního oboru

Zdroj: vlastní data autora

Jak už bylo řečeno, tohoto výzkumu se zúčastnilo na 364 českých respondentů. Nicméně v rámci procentního vyjádření můžeme pozorovat, že počet účastníků, který již absolvoval (18 %) program Erasmus, je podle grafu č. 10 značně nevyrovnaný k počtu těch, kteří se tohoto programu nikdy nezúčastnili (80 %). Z 80 % respondentů 2 % plánuje vyjet následující semestr a 48 % by se rádo tohoto programu v budoucích letech zúčastnilo. Zbylých 31 % nemá zájem vyjet a studovat na jeden nebo dva semestry do zahraničí. Zároveň byl e-dotazník vyplněn i respondenty (2 %), kteří se zrovna účastní tohoto programu v jedné ze zemí EU.

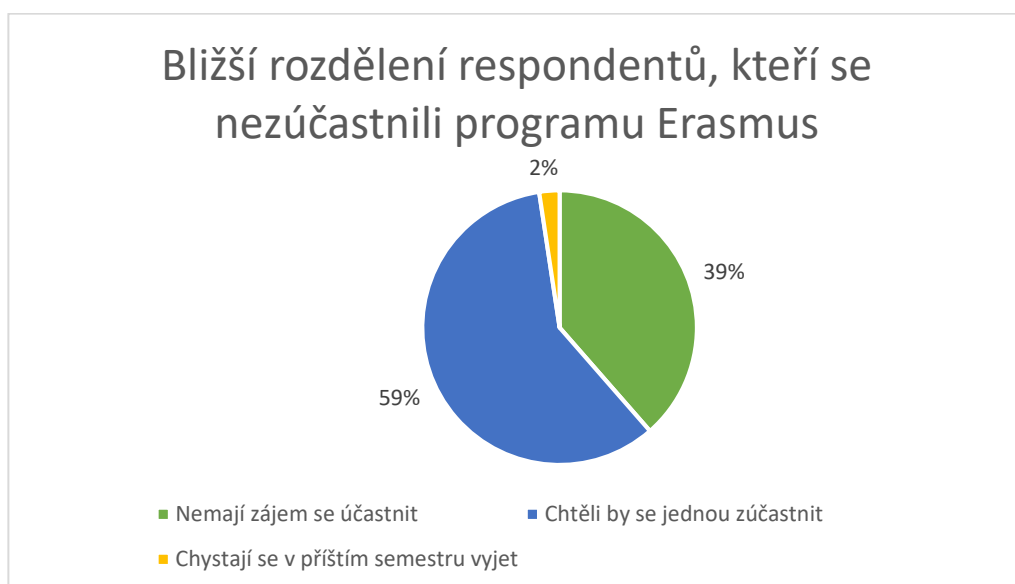
Graf číslo 10: Podíl respondentů na účasti programu Erasmus

Zdroj: vlastní data autora

Poznámka: v závorce je uveden absolutní počet respondentů

Graf číslo 11: Bližší rozdělení respondentů, kteří se nezúčastnili programu Erasmus

Zdroj: vlastní data autora

Poznámka: V závorce je uveden absolutní počet respondentů

Podle tohoto průzkumu vyšlo najevo, že studijního programu Erasmus se účastnilo celkem 72 % žen a 28 % mužů. V porovnání se statistikou vytvořenou Evropskou komisí, se ale studijních pobytů účastní cca 61 % žen a 39 % mužů. Tato statistika se vztahuje na účastníky z EU (European Commition, 2020b). V rámci pohlaví není vzorek plně reprezentativní. Nejvíce respondentů, kteří se zúčastnili programu Erasmus, bylo ve věkové kategorii 24 – 29 let (50 %). Vysoký podíl respondentů ve věkových kategoriích 18 - 23 a 24

- 29 let se očekával a to zejména proto, že výzkum byl zaměřen na vysokoškolské studenty. Podle Evropské komise je průměrný věk účastníků 22,5 let (European Commition, 2020b). Naopak ani jeden respondent nebyl z věkové skupiny mladší 18 let. To se očekávalo, a to z důvodu, že Erasmus program není určen pro studenty středních škol.

Tabulka číslo 8: Podíl respondentů na účasti programu Erasmus podle věkových skupin

Věková skupina	Procentní vyjádření
Méně než 18 let	0 %
18 – 23 let	45 %
24 – 29 let	50 %
Více než 30 let	5 %

Zdroj: vlastní data autora

4.3 Studenti, kteří se zúčastnili programu Erasmus

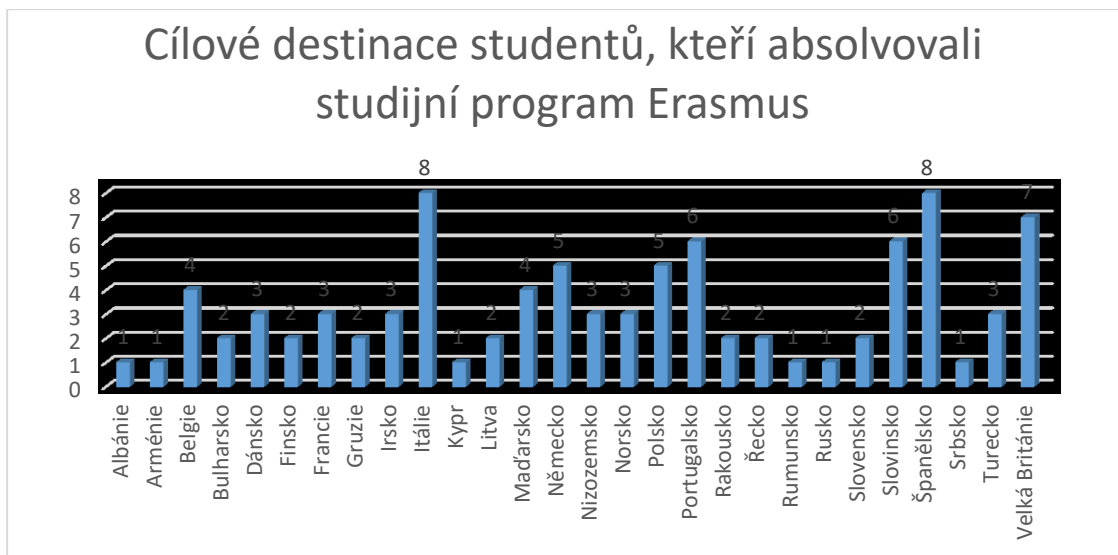
Převážná část studentů, která se zúčastnila studijního pobytu ERASMUS, absolvovala tento program jen jednou (72 %). Dalších 14 % studentů se ho zúčastnilo dvakrát. V průzkumu se však našli i takoví, kteří se ho zúčastnili vícekrát než dvakrát (14 % respondentů).

Mezi nejoblíbenější destinace patřila Itálie a Španělsko. Do každé z těchto zemí vyjelo 9 % účastníků výzkumu. Těsně za těmito zeměmi se v počtu výjezdů umístila Velká Británie (8 % účastníků), Portugalsko (7 %) a Slovinsko (7 %). Čeští studenti vyjížděli i do sousedních zemí, zejména do Německa (5 %) a Polska (5 %). Zajímavostí může být, že dva čeští studenti se účastnili výměnného studentského programu Erasmus na Slovensku. Většina studentů se tohoto programu zúčastnila v zemích EU. Našli se však i takoví, kteří strávili jeden či dva semestry ve třech nečlenských zemích EU, které jsou však součástí programu Erasmus. Jednalo se o Turecko (3 %), Norsko (3 %) a Srbsko (1 %). Dále se účastnili ve třech partnerských zemích, které sousedí s EU. Z balkánského regionu je zastoupena Albánie (1 % účastníků). Tři studenti se studijního programu zúčastnili ve východním regionu a to v Gruzii (2 %), Arménii (1 %) a jeden v Rusku. Z toho vyplývá, že aspoň jeden respondent se účastnil studijního programu Erasmus v jedné z 20 zemí EU¹⁰² a ve zbylých 6 zemích EU z respondentů nestudoval nikdo. Jedná se o tyto země: Estonsko, Lotyšsko, Chorvatsko, Lucembursko, Malta a Švédsko.

¹⁰² V rámci států je Česká Republika brána jako výchozí bod výjezdu na studijní program v zahraničí. Jedná se o 27 států Evropské unie.

V porovnání se statistikou zpracovanou Evropskou komisí (2020d), nejvíce českých studentů absolvovalo studijní pobyt v Německu, Španělsku a v Portugalsku. V roce 2019 se jednalo o 5 376 českých studentů.

Graf číslo 12: Cílové destinace respondentů, kteří absolvovali studijní program Erasmus

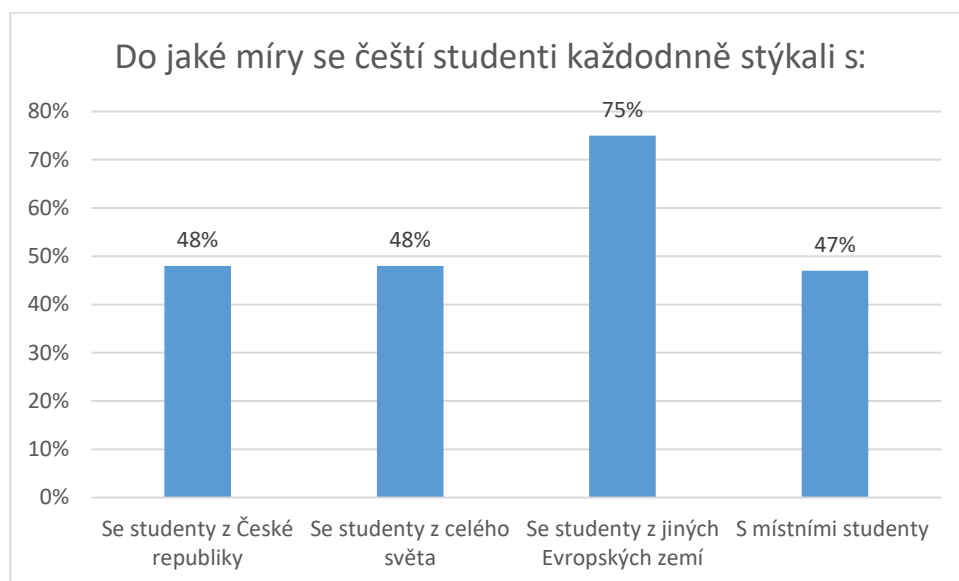
Zdroj: vlastní data autora

Poznámka: u každého sloupce je uveden absolutní počet studentů, kteří absolvovali Erasmus v dané zemi

Nejdůležitějším důvodem při rozhodování absolvovat zahraniční mobilitu Erasmus byla pro respondenty možnost, jak získat zahraniční zkušenosti. Další velkou motivací pro vycestování bylo zlepšit se a prohloubit znalosti v cizím jazyce. Velká část respondentů také přikládala důležitost k poznávání kultury a historie země, ve které byl tento studijní program Erasmus uskutečněn. Naopak nejmenší důležitost respondenti přikládali možnosti získat studijní stipendium a na předposledním místě poznání nových přátel.

Pro vznik kolektivní identity (EI) je zcela nezbytná sociální interakce mezi studenty odlišných (nejenom evropských) národností. Na 75 % respondentů uvedlo, že se během svého pobytu nejčastěji stýkali se studenty z jiných evropských zemí. Se značným odstupem se setkávali se studenty z celého svět (48 %) a s místními studenty (47 %). Téměř polovina respondentů uvedla, že se každodenně setkávala i se studenty stejné národnosti (48 %).

Graf číslo 13: Do jaké míry se čeští studenti každodenně stýkali s následujícími studenty

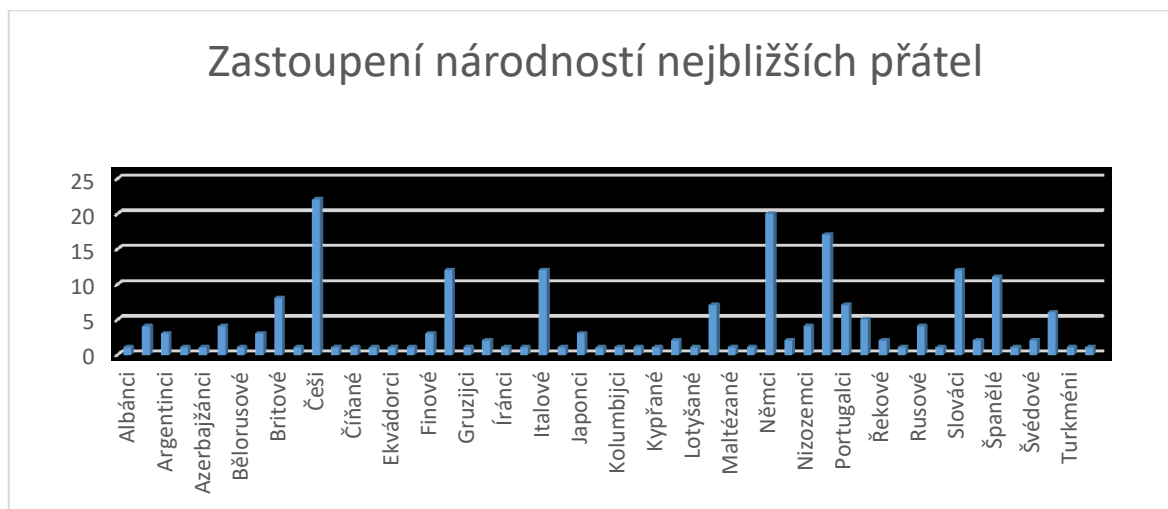
Zdroj: vlastní data autora

Podle Singaly (2010) je nejdůležitějším prvkem při budování společné kolektivní identity kvalitní konverzace, např. o osobních záležitostech a problémech. Zároveň předpokládá, že o tomto se jedinci budou bavit v případě, že si dostatečně důvěřují a považují se za dobré přátele. Z průzkumu vyplývá, že 40,6 % respondentů uvedlo, že bližší vztahy navazovali jak s Čechy a Slováky, tak i dalšími cizinci. U 51,6 % respondentů bylo zjištěno, že během svého studijního pobytu v zahraničí nevytvořili přátelství s žádným Čechem ani Slovákem. Pouze 4,7 % respondentů uvedlo, že navázali přátelský vztah jen s člověkem stejné národnosti, jako jsou oni sami. Zbylé 3,1 % dotazovaných nevedlo národnost žádného blízkého přítele. To by mohlo znamenat, že se jim během pobytu nepodařilo navázat žádná hlubší přátelství.

Během studijního pobytu respondenti nejčastěji vytvářeli přátelství se studenty s českou, německou, polskou a slovenskou národností. Možná není náhoda, že bližší přátelství čeští studenti vytvářejí zejména se studenty ze států sousedících s naší republikou. Dohromady 71 respondentů navázalo kontakt s 52 různými národnostmi a to nejenom z Evropy, ale i z celého světa. Kromě afrického kontinentu a Austrálie byla aspoň jedna země z každého světadílu¹⁰³ zastoupena. Některé z národností a jejich zastoupení můžeme vidět v následujícím grafu číslo 14.

¹⁰³ Trvale obývaného lidmi.

Graf číslo 14: Zastoupení národností nejbližších přátel, se kterými respondenti navázali přátelství během svého studijního pobytu v zahraničí

Zdroj: vlastní data autora

Jedním z nezbytných prvků při navazování kontaktů a přátelství se studenty z jiných národností a kultur, je aktivní znalost aspoň jednoho světového jazyka¹⁰⁴. Díky komunikaci mezi studenty různých národností dochází ke snižování vzájemných předsudků, k poznávání odlišností, ke vzniku empatie a zvýšení důvěry mezi jedinci. Následkem je zlepšující se vzájemné mezikulturní porozumění. To má vliv na vytvoření společné kolektivní identity¹⁰⁵ – v našem případě evropské identity (Gaertner and Dovidio's 2000). Jazykové znalosti nám také usnadňují možnosti studia a práce v zahraničí, zefektivnit spolupráci a obchodování mezi podniky v EU, ale také cestování po celé Evropě. Není divu, že výuka cizích jazyků je z těchto důvodů podporována EU. Jejím hlavním cílem je, aby každý občan unie byl schopen se domluvit dvěma cizími jazyky. (European Commition, 2020). Ze získaných dat z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že 97 % respondentů má komunikativní úroveň¹⁰⁶ v anglickém jazyce¹⁰⁷. Zbylá 3 % mají úroveň tohoto cizího jazyka nižší než B1. Kromě anglického jazyka se 25 % respondentů domluví německy, 17 % respondentů španělsky, 11 % francouzsky a 2 % portugalsky. Průzkumu se nezúčastnil nikdo, kdo by aktivně mluvil italsky. Výzkumu se účastnili i respondenti, kteří mluví rusky (8 %) a japonsky (3 %). Na následujícím grafu si můžeme všimnout, kolika jazyky se respondenti domluví. Větší znalost a počet jazyků vede ke zvýšení a zlepšení mezikulturní komunikace mezi jedinci. Jedním

¹⁰⁴ Mezi nejrozšířenější jazyky v EU řadíme: angličtinu, francouzštinu, němčinu, italštinu a španělštinu.

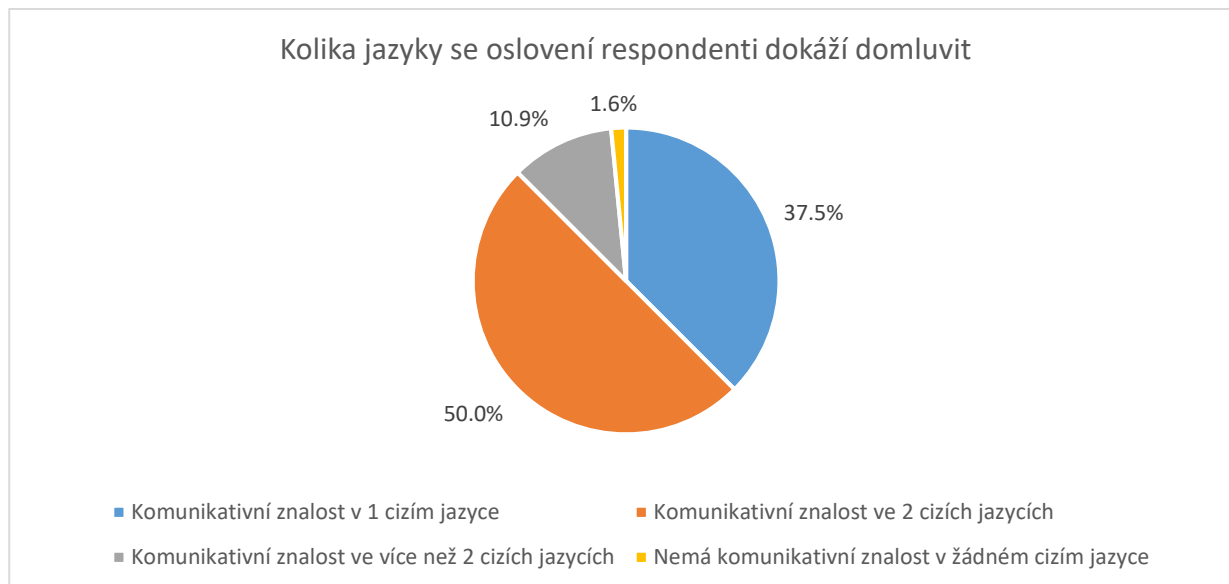
¹⁰⁵ Více informací o vytvoření společné kolektivní identity naleznete v závěrečných částech kapitoly Erasmus a Evropská identita – Teoretický předpoklad.

¹⁰⁶ Za komunikativní je považována úroveň B1 a vyšší.

¹⁰⁷ I podle průzkumů EU nejvíce občanů EU ovládá jako první cizí jazyk právě angličtinu.

cizím jazykem se domluví 37,5 % dotazovaných respondentů. Polovina uvedla, že má komunikativní znalosti ve dvou cizích jazycích. Nejmenší část respondentů tvoří ti, kteří neovládají žádný cizí jazyk na komunikativní úrovni.

Graf číslo 15: V kolika jazycích dokáží oslovení respondenti komunikovat a tím usnadnit vzájemnou mezikulturní komunikaci?

Zdroj: vlastní data autora

Co se týče míry spokojenosti se studijním pobytem v zahraničí, na 72 % respondentů uvedlo, že bylo spokojeno. Zbylým 28 % respondentů se místo pobytu nelíbilo.

Důležitou roli také hraje adaptace na nové prostředí. U těch, kteří pociťují stesk po domově a blízkých je více pravděpodobné, že se nebudou cítit jako Evropané (Singala, 2010). Stesk po domově, po svých příbuzných a přátelích pociťovalo 10,9 % vyjíždějících. Žádný stesk nepociťovalo 62,5 %. Zbylým 29,6 % se spíše nestýskalo, než stýskalo. Zároveň není překvapující, že aktivní znalost jazyka má vliv na pociťování stesku po domově, rodině a přátelích během studijního pobytu. V rámci výzkumu se objevil respondent, jehož uvedené úrovně jazyků nebyly na komunikativní úrovni a zároveň u něho byla zaznamenána nejvyšší hodnota pocitu stesku. To by mohlo znamenat, že kvůli jazykové bariéře měl problém navázat nová přátelství s místními, či s dalšími mezinárodními výměnnými studenty. Z tohoto důvodu pravděpodobně pociťoval stesk po svých blízkých.

S čím si studenti tento program nejčastěji spojují? Nejčastěji si program Erasmus respondenti spojují se zážitky a cestováním, ale i s navazováním nových kontaktů – přátelství. Valná většina si tento program spojuje také se vzděláním, se zlepšováním v cizím jazyce a v neposlední řadě se získáváním nových zkušeností. Na druhou stranu jen malé množství respondentů si pod slovem Erasmus představuje pojmy jako je EU, Evropa,

program EU, poznávání nových kultur, svoboda či mezinárodní prostředí. Někteří si toto slovo pojí i s nepříjemným papírováním, které je spojeno s vyřizováním před a po absolvování projektu.

4.4 Vnímání Evropské unie českými studenty

Následující kapitola se zabývá vnímáním EU mezi rozdílnými skupinami studentů. V rámci skupin rozlišujeme studenty, kteří:

- absolvovali studijní program Erasmus
- se ho zrovna účastní
- se chystají v příštím semestru vyjet
- by se ho chtěli jednou zúčastnit
- se ho účastnit nechtějí.

Cílem je zjistit, jak rozdílně tyto stupiny vnímají EU. Zejména mezi těmi, kteří absolvovali, chtějí, nebo se nechtějí tohoto programu účastnit.

K lepšímu pochopení toho, jak respondenti vnímají Evropskou unii, byli v otázce číslo 16 dotazováni, do jaké míry považují roli EU za klíčovou, pokud jde o:

1. zajištění volného pohybu osob a zboží v rámci Evropy
2. existenci společné evropské měny
3. fungování společně sdíleného vnitřního trhu na území Evropy
4. udržování osobních svobod a dodržování lidských práv v Evropě
5. solidaritu mezi evropskými státy
6. udržování míru a bezpečnosti v Evropě
7. harmonizaci práva a norem v evropských zemích

Jednotlivé otázky jsou respondenty hodnoceny na škále od 1 do 5. Hodnoty, které se blíží hodnotě 5 mají klíčovou roli v EU, nebo -li bez EU by daný aspekt nemohl fungovat. Naopak hodnoty blížíící se 1 by mohly klidně bez EU fungovat.

Mezi nejvýznamnější klíčové role, bez kterých by EU nemohla fungovat, respondenti označili: zajištění volného pohybu osob a zboží, existenci společné měny a fungování sdíleného vnitřního trhu. Naopak za méně významné považují udržování osobních svobod, dodržování lidských práv v Evropě a solidaritu mezi evropskými státy.

Tabulka číslo 9: Průměrná odpověď studentů na daný aspekt

Aspekt	Průměrná odpověď
Volný pohyb zboží a služeb	3.89
Existence společné evropské měny	3.59
Vnitřní společně sdílený trh	3.59
Harmonizace práv a norem	3.48
Udržení bezpečnosti a míru v Evropě	3.36
Solidarita mezi státy	3.27
Dodržování lidských práv a osobních svobod	3.11

Zdroj: vlastní data autora

Prostřednictvím hypotéz se autorka snaží zjistit, zda se vnímání EU mezi dvěma skupinami studentů liší. Napřed mezi těmi, kteří se zúčastnili¹⁰⁸, nebo se chtějí¹⁰⁹ zúčastnit programu Erasmus. Následně se zaměřila na skupiny studentů, kteří se chtějí¹¹⁰, nebo nechtějí¹¹¹ zúčastnit. Pro první případ jsou hypotézy stanoveny následovně:

H₁ Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus, vnímají pozitivní roli EU silněji než ti, kteří se ho chtějí zúčastnit. $\pi > \pi$

H₀ Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus, vnímají roli EU stejně silně, jako ti, kteří se ho chtějí zúčastnili. $\pi = \pi$

Pro druhý případ následovně:

H₁ Studenti, kteří se chtějí zúčastnit studijního pobytu Erasmus, vnímají pozitivní roli EU silněji než ti, kteří se ho nechtějí zúčastnit. $\pi > \pi$

H₀ Studenti, kteří se chtějí zúčastnili studijního pobytu Erasmus, vnímají roli EU stejně silně, jako ti, kteří se ho nechtějí zúčastnili. $\pi = \pi$

¹⁰⁸ V této skupině jsou zahrnuti studenti, kteří již absolvovali program Erasmus a ti, kteří se ho zrovna účastní.

¹⁰⁹ Zahrnuje studenty, kteří se ho mají zúčastnit v dalším semestru a ty, kteří by se ho chtěli jednou zúčastnit. Předpokládáme, že tato skupina studentů má pozitivní vnímání o EU, nicméně se tohoto programu zatím nezúčastnili.

¹¹⁰ Jedná se o skupinu studentů, kteří absolvovali, zrovna se ho účastní, v dalším semestru se ho zúčastní a chtěli by se ho zúčastnit.

¹¹¹ Jedná se o skupinu studentů, kteří nechtějí vyjet vůbec.

Hypotézy jsou v obou případech testovány¹¹² prostřednictvím tzv. Welchova t-testu. Z následující tabulky můžeme vyčíst, že studenti, kteří mají zkušenost se studijním pobytem Erasmus, považují výše zmíněné aspekty za klíčové v průměrné hodnotě 3,6. Nadruhou stranu ti, kteří se teprve chtějí zúčastnit, odpověděli v průměrné hodnotě 3,5. Výsledky z testování hypotéz naznačují, že autorka nevyvrátila H_0 a tím nepotvrdila H_1 . Můžeme tedy říct, že obě skupiny studentů vnímají EU stejně.

Tabulka číslo 10: Testování hypotézy. Vnímání EU studenty, kteří absolvovali a kteří by chtěli absolvovat program Erasmus.

	<i>Pozorování</i>	<i>Průměr</i>	<i>Std. chyba.</i>	<i>Std. odchylka</i>	<i>(95 % Interval spolehlivosti)</i>	
<i>x</i>	71	3,67002	0,1059008	0,8923359	3,458808	3,881232
<i>y</i>	180	3,578571	0,0592828	0,7953627	3,461588	3,695554
<i>společný</i>	251	3,604439	0,0519577	0,8231646	3,502108	3,70677
<i>rozdíl</i>		0,091449	0,1213649		-0,1488965	0,3317945

rozdíl = průměr(x) – průměr(y)

t = 0,7535

H_0 : rozdíl = 0

Welchův stupeň svobody = 117,527

H_a : rozdíl < 0

Pr (T < t) = 0,7737

H_a : rozdíl ! = 0

Pr (|T| > |t|) = 0,4527

H_a : rozdíl > 0

Pr (T > t) = 0,2263

Zdroj: vlastní data autora.

Z tabulky číslo 11 můžeme vyčíst, že studenti, kteří chtějí vyjet na Erasmus, považují výše zmíněné aspekty za klíčové v průměrné hodnotě 3,6. Nadruhou stranu ti, kteří se nechtějí účastnit, odpověděli v průměrné hodnotě 3,1. Výsledky hypotéz naznačují, že autorka vyvrátila H_0 a tím potvrdila H_1 . Můžeme tedy říct, že obě skupiny studentů vnímají EU odlišně.

¹¹² Zkoumaná data splňují předpoklad přibližné normality viz příloha číslo 2 graf č. 16 a 17

Tabulka číslo 11: Testování hypotézy. Vnímání EU studenty, kteří absolvovali, chtějí vyjet a těmi, kteří nemají zájem tento program absolvovat.

	Pozorování	Průměr	Std. chyba.	Std. odchylka	(95 % Interval spolehlivosti)	
<i>x</i>	250	3,608	0,0520811	0,8234741	3,505424	3,710576
<i>y</i>	113	3,17952	0,088795	0,9439038	3,003584	3,355456
<i>společný</i>	363	3,47952	0,046401	0,8840581	3,383367	3,565866
<i>rozdíl</i>		0,42848	0,1029417		0,2254477	0,6315123

rozdíl = průměr(*x*) – průměr(*y*)

$t = 4,1624$

H_0 : rozdíl = 0

Welchův stupeň svobody = 193,424

H_a : rozdíl < 0

H_a : rozdíl $\neq$ 0

H_a : rozdíl > 0

Pr ($T < t$) = 1,0000

Pr ($|T| > |t|$) = 0,0000

Pr ($T > t$) = 0,0000

Zdroj: vlastní data autora

I následující otázka číslo 17 se zaměřuje na vnímání EU. Snaží se zjistit, do jaké míry respondenti podporují následující:

1. volný pohyb osob a zboží v rámci Schengenského prostoru
2. zavedení jednotné společné měny euro v ČR
3. společně sdílený vnitřní trh
4. dodržování lidských práv tak, jak je pojímá Evropská unie
5. solidaritu mezi státy tak, jak je pojímá Evropská unie
6. harmonizaci práva a norem na úrovni, na kterou cílí Evropská unie

Jednotlivé otázky jsou respondenty hodnoceny škálou od 1 do 5. Čím více se odpověď blíží k hodnotě 5, tím více daný respondent podporuje aktivity EU. Naopak čím více odpovídá hodnotě 1, tím méně se daná aktivita líbí. Z výše zmíněných oblastí čeští studenti nejvíce podporují volný pohyb osob a zboží v rámci Schengenského prostoru. Na druhou stranu jednoznačně nejméně podporují zavedení společné, jednotné měny euro v ČR. Dalo by se říct, že jsou spíše proti jeho zavedení. Důvodem tohoto negativního postoje může být uvědomování si převažujících nákladů nad přínosy – např. ztráta měnové politiky ČR a skokový nárůst cen za služby, energie a nájmy (Euroactive, 2011).

Prostřednictvím tzv. Welchova t-testu¹¹³ autorka napřed zkoumá, jestli mezi studenty, kteří mají¹¹⁴, nebo nemají, ale chtěli by¹¹⁵ mít zkušenosti se studijním pobytem, existuje rozdílná podpora v aktivitách EU. Následně se zaměřuje na skupinu skudentů, kteří

¹¹³ V obou případech zkoumaná data splňují předpoklad přibližné normality viz příloha číslo 2 graf č. 18 a 19.

¹¹⁴ Tato skupina zahrnuje studenty, kteří již absolvovali nebo se zrovna účastní Erasmu.

¹¹⁵ Jedná se o studenty, kteří další semestr vyjedou studovat do zahraničí, a kteří by chtěli vyjet.

se těchto aktivit chtějí účastnit¹¹⁶ a těmi, kteří nechtějí. Pro první případ jsou hypotézy stanoveny následovně:

H_1 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus podporují aktivity EU rozdílně, než ti, kteří se tohoto pobytu chtějí zúčastnit. $\pi = \pi$*
 H_0 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus podporují aktivity EU stejně jako ti, kteří se tohoto pobytu chtějí zúčastnit. $\pi \neq \pi$*

Pro druhý případ následovně:

H_1 *Studenti, kteří se chtějí zúčastnit studijního pobytu Erasmus rozdílně podporují aktivity EU než ti, kteří se tohoto pobytu nechtějí zúčastnit. $\pi = \pi$*
 H_0 *Studenti, kteří se chtějí zúčastnit studijního pobytu Erasmus podporují aktivity EU stejně jako ti, kteří se tohoto pobytu nechtějí zúčastnit. $\pi \neq \pi$*

Z následující tabulky můžeme vyčíst průměrné odpovědi obou skupin studentů. Průměrná odpověď u studentů, kteří mají zkušenosti se studijním pobytem, je 3.8. U studentů, kteří by chtěli vyjet, je hodnota 3.6. V rámci tohoto testování autorka odmítá H_0 a přijímá H_1 . Studenti, kteří mají zkušenosti se studijním programem Erasmus, rozdílně podporují aktivity EU než ti, kteří se ho chtějí zúčastnit.

Tabulka číslo 12: Testování hypotézy ohledně podporování aktivit EU studenty, kteří se zúčastnili a chtějí zúčastnit programu Erasmus

	Pozorování	Průměr	Std. chyba	Std. odchylka	(95 % interval spolehlivosti)	
x	71	3,868545	0,1009078	0,850264	3,667291	4,069799
y	180	3,632407	0,0617817	0,8288889	3,510493	3,754321
společný	251	3,699203	0,0530246	0,8400684	3,594771	3,803635
rozdíl		0,236138	0,1183189		0,0020044	0,4702716

Roz. = průměr(x) – průměr (y) t = 1,9958
 H_0 : roz. = 0 Welchův stupeň svobody = 126,893

H_a : roz. < 0 H_a : roz. !=0 H_a : roz. > 0
Pr(T < t) = 0,9760 Pr(|T| > |t|) = 0,0481 Pr(T > t) = 0,0240

Zdroj: vlastní data autora.

Z tabulky číslo 13 můžeme vyčíst průměrné odpovědi u skupin studentů, kteří se nechtějí zúčastnit tohoto programu a těmi, kteří chtějí. Průměrná odpověď u studentů, kteří se chtějí zúčastnit, je 3.6. U studentů, kteří nechtějí, je hodnota 3.3. V rámci tohoto testování

¹¹⁶ Zahrnuje všechny 4 skupiny studentů, kromě těch, co se nechtějí zúčastnit.

autorka odmítá H_0 a přijímá H_1 . Studenti, kteří se chtějí účastnit studijního programu Erasmus, rozdílně podporují aktivity EU než ti, kteří se ho nechtějí zúčastnit.

Tabulka číslo 13: Testování hypotézy ohledně podporování aktivit EU studenty, kteří absolvovali, chtějí a nechtějí se zúčastnit programu Erasmus.

	Pozorování	Průměr	Std. chyba	Std. odchylka	(95 % interval spolehlivosti)	
x	250	3,696667	0,0532601	0,8421157	3,591769	3,801565
y	113	3,330383	0,0913732	0,9713102	3,149339	3,511427
společný	363	3,582645	0,0471948	0,8991822	3,489834	3,675455
rozdíl		0,366284	0,1057624		0,1576815	0,5748865

Roz. = průměr(x) – průměr (y)

t = 3,4633

H_0 : roz. = 0

Welchův stupeň svobody = 192,43

H_a : roz. < 0
Pr(T < t) = 0,9997

H_a : roz. != 0
Pr(|T| > |t|) = 0,0007

H_a : roz. > 0
Pr(T > t) = 0,0003

Zdroj: vlastní data autora

4.5 Identifikace českých studentů s Evropou/ EU

Touto kapitolou se dostáváme k samotnému zkoumání evropské identity prostřednictvím sebeidentifikace studentů k EU/Evropě. Autorka se zaměřuje jak na skupinu studentů, kteří mají, tak i na ty, kteří nemají zkušenosti s programem Erasmus. Studenti, jenž absolvovali studijní pobyt, jsou označováni jako intervenční skupina. Ti, kteří ho neabsolvovali, za kontrolní. V další kapitole se zaměříme na aspekty¹¹⁷, které by mohly ovlivňovat ztotožňování s EU/ Evropou.

V rámci sebeidentifikace byly respondentům položeny tři otázky. Díky kterým si měli představit tři situace. Seznamování se studenty, kteří pocházejí:

- z Prahy
- z Francie
- z Japonska

Jelikož se jednalo o uzavřenou otázku, respondenti mohli vybírat z následujících šesti možností. Mezi ně patřily:

- jsem z XY města (například z Prahy)
- jsem z XY regionu (například z Moravy)
- jsem z České republiky, z Evropy/EU
- jsem z Evropy/EU, z České republiky
- jsem z Evropy/EU

¹¹⁷ Například podle četností výjezdů, podle intenzity kontaktu s místními studenty, ale i z jiných evropských států a zemí celého světa.

- jsem z České republiky

Z průzkumu zejména vyplývá, že studenti sebe identifikují v různých situacích zcela rozdílně. Jinými slovy záleží, s jakým studentem se seznamují.

Pokud se studenti seznamují s jinými českými studenty, tak nebude žádným překvapením, že 98,9 % respondentů se zejména ztotožňuje s menšími územními celky, jako je region nebo město, odkud pochází. Zbýlých 1,1 % respondentů se ztotožňuje s větším územním celkem, 0,8 % k České republice a u 0,3 % respondentů se objevila duální identita. Cítí se zároveň jak Čechy, tak i Evropany.

Při seznamování se studenty, z jiné než České národnosti, můžeme pozorovat změny v identifikaci. Zejména dochází ke snížení podílu respondentů, kteří se ztotožňují s menšími územními celky a naopak roste podíl ztotožnění s Českou republikou. Zároveň roste podíl respondentů, kteří se ztotožňují se dvěma územními celky. Dochází u nich k rozvoji tzv. duální identity. Což pro autorku není žádným překvapením.

V rámci seznamování s evropskými studenty (v našem případě s Francouzem) se studenti cítí být zejména Čechy (84,62 %). U 8,79 % se objevila duální identita. Cítí se být jak Čechy, tak i Evropany. Zbýlých 6,59 % studentů se ztotožňuje s menšími územními celky.

Seznamováním na mezinárodní úrovni, zejména se studenty z jiných než zemí EU, viditelně roste duální identita. Více než polovina respondentů (55 %) se cítí být Evropany a zároveň Čechy. Pouhá 2 % respondentů se ztotožňují pouze s EU/Evropou. Méně než polovina se identifikuje pouze jako Češi a zbylé 2 % k menším územním celkům. Poměrně zajímavým zjištěním je, že u studentů, kteří nemají zkušenosti (58 %) s programem Erasmus, je daleko častější duální identita než u těch, kteří zkušenost mají (41 %). Autorka se proto zaměřila na to, zda tito studenti pobývali určitou část života v zahraničí, kde se mohli účastnit jiných zahraničních projektů/aktivit. Tím by mohli navázat bližší kontakt nejen s lidmi z jiných evropských států, ale i z celého světa¹¹⁸. To by mohlo vysvětlit, proč je u této skupiny studentů výrazná duální identita. Autorka došla k zjištění, že v tomto případě na duální identitu neměl vliv pobyt v zahraničí. Neboť 85 % respondentů¹¹⁹ buď v zahraničí nežilo vůbec nebo pobývalo kratší dobu než 1 měsíc. Další možností, proč se duální identita vyskytuje hojněji u neabsolvujících studentů, může být socializace se zahraničními studenty přijíždějícími na jejich domovskou universitu.

---

¹¹⁸ Například projektů a stáží nabízených organizací AIESEC nebo INEX – SDA, nebo se mohlo jednat o sezonní brigády, babysitting a jazykové pobyty v zahraničí.

¹¹⁹ Zbýlých 15 % pobývalo v zahraničí déle než 1 měsíc.

Důležitou otázkou v rámci této diplomové práce je, zda studijní program Erasmus má vliv na rozvoj evropské identity. Zároveň autorka předpokládá, že studenti, kteří se programu účastnili, se budou cítit více jako Evropani, než skupina kontrolní. Za účelem nalezení odpovědi na tu to otázku, autorka navrhla následující hypotézy:

H_A: Studenti, kteří se zúčastnili programu Erasmus mají vyšší míru ztotožnění s EU, než ti, kteří se nezúčastnili $\pi = \pi$

H₀: Studenti, kteří se zúčastnili programu Erasmus mají stejnou míru ztotožnění s EU, jako ti, kteří se nezúčastnili $\pi \neq \pi$

Do této analýzy nebyli zařazeni ti studenti, kteří se ztotožňovali s menšími územními celky, mezi které autorka řadí město a region. Intervenční skupinu představují studenti, kteří se zúčastnili programu Erasmus. Kontrolní pak ti, kteří se programu neúčastnili¹²⁰. Pro testování hypotéz byl zvolen Studentův t-test. Z následující tabulky můžeme vyčíst podíl studentů, kteří se cítí být Evropany a Čechy. U intervenční skupiny se 80 % studentů cítí být primárně Čechy a zbylých 20 % Evropany. Na druhou stranu se u kontrolní skupiny 68,39 % studentů ztotožňuje primárně s ČR a zbylých 31,61 % s EU. V rámci testování hypotéz, autorka vyvrací H₀ a přijímá H₁. Můžeme tedy říct, že mezi studijním programem Erasmus a evropskou identitou existuje vztah.

---

¹²⁰ Jedná se o studenty, kteří se chystají vyjet příští semestr a jednou by se chtěli zúčastnit.

Tabulka číslo 14: Testování hypotéz. Má výměnný studijní program vliv na posilování evropské identity

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří absolvovali studijní výměnný program Erasmus

Identita studentů ¹²¹	Frek.	Procenta	Kum.
0	56	80,00	80,00
1	14	20,00	100,00
<i>Celkem</i>	70	100,00	

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří neabsolvovali studijní výměnný program Erasmus

Identita studentů	Frek.	Procenta	Kum.
0	119	68,38	68,39
1	55	31,61	100,00
<i>Celkem</i>	174	100,00	

Proměnná	Průměr	Std. chyba	Z	P > z	95 % interval spolehlivosti	
					x: počet pozorování = 70	y: počet pozorování = 174
x	0,2	0,0478091			0,1062958	0,2937042
y	0,3161	0,035248			0,2518328	0,3851847
<i>rozdíl</i>	-0,1161	0,0593981			-0,2325181	0,003181
	H ₀ :	0,637423	-1,82	0,069		
Roz. = prop(x) – prop(y)					z = -1,8214	
H ₀ roz. = 0						
H _a : roz. < 0		H _a : roz. !=0		H _a : roz. > 0		
Pr(Z < z) = 0,0343		Pr(Z < z) = 0,0685		Pr (Z > z) = 0,9657		

Zdroj: vlastní data autora.

Jak si vlastně jednotlivé skupiny stojí v účasti jiných zahraničních aktivit spadajících do programu Erasmus+? Data z průzkumu naznačují, že polovina studentů se zkušenostmi s programem Erasmus, se v minulosti zúčastnila i jiných zahraničních aktivit a konferencí. 37 % respondentů se těchto aktivit zúčastnilo pouze v zahraničí, 9 % jak doma, tak v zahraničí a zbylé 4 % pouze u nás doma v ČR. Zbylých 50 % neabsolvovalo žádnou z těchto aktivit.

¹²¹ V obou dvou tabulkách 1 představuje evropskou identitu a 0 identitu českou. V rámci tohoto výzkumu byly použity data, jak se respondenti ztotožňují během seznámení s Japonským studentem.

Tabulka číslo 15: Účast studentů na aktivitách Erasmus+, kteří již mají zkušenosti se studijním pobytem Erasmus

	Jen zahraničí	Jen v ČR	I v ČR i zahraničí	Celkem
Účastnili se aktivit Erasmus+	37 %	4 %	9 %	50 %
Neúčastnili se zahraničních aktivit Erasmus+	-	-	-	50 %

Zdroj: vlastní data autora

Z toho vyplývá že ti, co absolvovali studijní program Erasmus, se daleko více účastní zahraničních aktivit než ti, kteří se ho neúčastnili. Pouhých 19 % uvedlo, že se účastnili aktivit programu Erasmus+. Z toho 14 % pouze v zahraničí a 4 % v naší republice. Zbylé 1 % se účastnilo jak doma, tak v zahraničí.

Tabulka číslo 16: Účast studentů na aktivitách Erasmus+, kteří nemají zkušenosti se studijním pobytem Erasmus

	Jen zahraničí	Jen v ČR	I v ČR i zahraničí	Celkem
Účastnili se aktivit Erasmus+	14 %	4 %	1 %	19 %
Neúčastnili se zahraničních aktivit Erasmus+	-	-	-	81 %

Zdroj: vlastní data autora

4.6 Ztotožňování studentů, kteří se účastnili výměnného studijního programu Erasmus s Evropou/EU

V následující části se budeme zabývat tím, zda identifikace s EU/Evropou je závislá na různých faktorech. V rámci této práce se autorka zaměřila na čtyři faktory. Mezi ně patří:

- rozdělení zemí podle geografické polohy
- rozdělení zemí podle důvěry k EU
- podle četnosti výjezdů
- podle intenzity kontaktů se zahraničními studenty:

Prvním měřítkem, kterým se autorka zabývá je geografická poloha. Některé empirické studie došly k závěru, že na ztotožňování s Evropou/EU má zásadní vliv zejména destinace neboli hostující země, ve které se studijní pobyt odehrává (Singala, 2010; Mitchell 2014). V rámci průzkumu se autorka zaměřila na to, zda se liší identifikace studentů s EU/Evropou a to podle toho, v které části Evropy byl studijní program absolvován. Evropu

můžeme geograficky rozdělit podle světových stran do čtyř celků¹²²: na západní¹²³, jižní¹²⁴, střední¹²⁵, východní¹²⁶ a severní¹²⁷. V rámci tohoto výzkumu se autorka zaměřuje pouze na země západní a východní Evropy. Předpokládá, že u studentů, kteří absolvovali výměnný pobyt v zemích podobných té naší, bude vliv na ztotožňování k EU zcela jiný než u těch, kteří ho absolvovali v zemi zcela odlišné. Zjevné rozdíly u těchto zemí jsou následující. Východní země se staly právoplatnými členy společenství od 21. století. Zároveň byly součástí východního bloku, což mělo na jejich celkový rozvoj velký dopad. Nadruhou stranu západní země mnohem déle působí v tomto společenství. Buď jsou samotnými zakladateli, nebo se připojily záhy po založení. Mezi východní země byly zařazeny: Rusko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko. Západní země jsou zastoupeny Velkou Británií, Irskem, Francií, Belgií, a Nizozemskem. V rámci tohoto bádání, byly autorkou sestaveny následující hypotézy:

H₁ Studenti, kteří absolvovali studentský pobyt v západní Evropě se ztotožňují s EU/Evropou silněji než ti, kteří ho absolvovali ve východní Evropě $\pi > \pi$

H₀ Studenti, kteří absolvovali studentský pobyt Erasmus v západní zemi se ztotožňují stejně, jak ti, kteří se ho účastnili ve východní Evropě. $\pi = \pi$

Hypotézy jsou testovány prostřednictvím Fisherova exaktního testu. V tabulce číslo 15 můžeme vidět celkový počet studentů, kteří se účastnili studijního programu v zemích západní (17) a východní (8) Evropy. Také zobrazuje podíly identifikace studentů k EU/Evropě a k naší rodné zemi. Na 29,41 % studentů, kteří absolvovali studijní program v západní zemi, se ztotožňuje s EU. Zbylých 70,59 % se cítí být Čechy. 25 % těch, kteří se zúčastnili Erasmusu ve východní Evropě se cítí být Evropany a zbylých 75 % se silněji ztotožňují s ČR. V tomto případě autorka nevyvrátila H₀ a nepotvrdila H₁. Můžeme tedy říct, že studenti, kteří absolvovali studentský pobyt v západní Evropě se neztotožňují s EU/Evropou rozdílněji než ti, kteří ho absolvovali ve východních zemích. Počet pozorování v tomto případě je velmi nízký, a proto nemusí být výsledek zcela objektivní. Bylo by potřeba provést vícero pozorování.

¹²² Státy patřící k určitému celku odpovídají zemím, v kterých se respondenti účastnili výměnného studijního pobytu Erasmus.

¹²³ Do západní Evropy řadíme Velkou Británii, Irsko, Francii, Belgii a Nizozemsko.

¹²⁴ Do jižní + jihovýchodní je zařazena Itálie, Španělsko, Portugalsko, Řecko, Kypr, Turecko.

¹²⁵ Mezi státy střední Evropy řadíme Německo, Rakousko, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko.

¹²⁶ Do východní Evropy bylo zařazeno Rusko. Jeden z účastníků se výměnného pobytu zúčastnil právě zde.

¹²⁷ Mezi severní státy je zařazen Island, Norsko, Dánsko, a Finsko.

Tabulka číslo 17: Testování hypotéz. Má vliv na ztotožňování s EU geografická poloha, v které jedinec studoval? Zaměřeno na země západní a východní Evropy

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří absolvovali Erasmus v zemi západní Evropy.

Identita studentů ¹²⁸	Frek.	Procenta	Kum.
0	12	70,59	70,59
1	5	29,41	100,00
<i>Celkem</i>	17	100,00	

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří absolvovali Erasmus v zemi východní Evropy.

Identita studentů	Frek.	Procenta	Kum.
0	6	75,00	75,00
1	2	25,00	100,00
<i>Celkem</i>	8	100,00	

	Exponované	Neexponované	Celkem	Podíl exp.
<i>Případy</i>	5	2	7	0,7143
<i>Kontrolní</i>	12	6	18	0,6667
<i>Celkem</i>	17	8	25	0,6800
	Bodový odhad		(95 % Interval spolehlivosti)	
<i>Poměr šancí</i>	1,25		0,1416213	16,69641
<i>Přip. Frak. Exp.</i>	0,2		-6,061082	0,9401069
<i>Přip. Frak. Pop.</i>	0,1428571			

1 – stranný Fisherův exactní test $p = 0,6069$

2 – stranný Fisherův exactní test $p = 1,0000$

Zdroj: vlastní data autora.

Dalším měřítkem je důvěra v EU. Země jsou rozděleny do tří skupin podle toho, do jaké míry obyvatelé důvěřují této instituci. Autorka je dělí na:

- a) proevropské¹²⁹
- b) euroneutrální¹³⁰
- c) europesimistické¹³¹ (Standart Eurobarometr 93, 2020)

Předpokládá se, že na identifikaci s EU má vliv, v jaké společnosti daný student absolvuje studentský pobyt Erasmus. Obyvatelé ať už proevropských nebo europesimistických zemí zaujímají rozdílné postoje k samotné integraci. Tím mohou ovlivnit vnímání a pohled studentů na samotnou EU. Autorka předpokládá, že u studentů

¹²⁸ V rámci obou tabulek 0 představuje českou identitu a 1 identitu evropskou.

¹²⁹ Jedná se o země se silnou důvěrou v EU. Mezi ně řadíme: Irsko, Dánsko, Litva, Estonsko, Polsko, Portugalsko.

¹³⁰ Jedná se o země, v kterých polovina obyvatel důvěřuje v instituce EU. Mezi ně řadíme: Lotyšsko, Rumunsko, Maďarsko, Švédsko, Chorvatsko, Nizozemsko, Lucembursko, Finsko, Bulharsko, Německo, Slovinsko, Malta, Slovensko, Rakousko.

¹³¹ Jedná se o země, ve kterých více než polovina obyvatel nedůvěřuje EU. Mezi ně patří Belgie, Španělsko, Kypr, Česká republika, Řecko, Francie a Itálie. Původně zde byla zařazena i Velká Británie, která už není součástí EU.

absolvujících studijní program Erasmus v europesimistickém prostředí, bude vliv na ztotožňování se k Evropě nižší. Prostřednictvím testování hypotéz se autorka snaží zjistit, zda místo pobytu má vliv na utváření evropské identity u studentů. A to mezi studenty, kteří vyjeli do proevropských zemí a europesimistických¹³². Zároveň jsou z tohoto testování vyloučeni studenti, jejichž studijní pobyt probíhal v euroneutrálních zemích, v státech mimo EU, či u nich bylo těžké říct, která ze zemí studenty ovlivňuje. Jednalo se zejména o studenty, kteří absolvovali tento program jak v proevropské tak i europessimistické zemi. Pro testování byly autorkou navrženy následující hypotézy:

H_1 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus v proevropské zemi se ztotožňují s EU silněji, než ti v europesimistické $\pi = \pi$*

H_0 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus v proevropské zemi se ztotožňují s EU stejně silně, jako ti v europesimistické $\pi \neq \pi$*

Dané hypotézy jsou testovány prostřednictvím Fisherova exaktního testu. V následujících tabulkách můžeme vyčíst, jaký podíl studentů ze vzorku se cítí být Evropany poté, co absolvoval studijní pobyt v proevropské nebo europesimistické zemi. Celkem 13,33 % studentů, kteří absolvovali výměnný pobyt v proevropské zemi se cítí být Evropany. Zbylých 86,76 % po absolvování tohoto programu označilo sebe spíše za Čechy. Na druhé straně po absolvování studijního pobytu v europesimistické zemi se Evropany cítí být 22,22 % a 77,78 % Čechy. V tomto případě, autorka nemůže zamítnout H_0 a potvrdit H_1 . Jinými slovy autorka nemůže říct, zda na evropskou identitu proevropské a europesimistické prostředí. V rámci tabulek, můžeme také vidět, že počet pozorování pro tuto situaci je velmi nízký. V této situaci, by bylo velmi těžké H_0 vyvrátit.

Tabulka číslo 18: Testování hypotézy. Má na ztotožňování studentů s EU vliv země, v které jedinec studoval? Rozdělení zemí podle důvěry v tuto instituci

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří vyjeli do proevropské země

<i>Identita studentů¹³³</i>	<i>Frek.</i>	<i>Procenta</i>	<i>Kum.</i>
<i>0</i>	13	86,67	86,67
<i>1</i>	2	13,33	100,00
<i>Celkem</i>	15	100,00	

¹³² V rámci výzkumu jsou zahrnuti i ti studenti, kteří studovali ve Velké Británii. I přesto, že VB již není součástí unie.

¹³³ V rámci obou tabulek 0 představuje identitu českou a 1 evropskou.

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří vyjeli do euroskemptické země

Identita studentů	Frek.	Procenta	Kum.
0	21	77,78	77,78
1	6	22,22	100,00
<i>Celkem</i>	27	100,00	

	Exponované	Neexponované	Celkem	Podíl exp.
<i>Případy</i>	2	6	8	0,2500
<i>Kontrolní</i>	13	21	34	0,3824
<i>Celkem</i>	13	27	42	0,3571
	Bodový odhad		(95 % Interval spolehlivosti)	
<i>Poměr šancí</i>	0,5384615		0,471365	3,686056
<i>Přip. Frak. Exp.</i>	0,4615385		-2,686056	0,9528635
<i>Přip. Frak. Pop.</i>	0,1764706			

1 – stranný Fisherův exactní test $p = 0,3950$

2 – stranný Fisherův exactní test $p = 0,6888$

Zdroj: vlastní data autora.

Dalším měřítkem identifikace, na kterou se autorka zaměřila, je četnost výjezdů. Vychází z předpokladu, že studenti, u kterých je četnost výjezdů vyšší, mají daleko rozsáhlejší síť přátel, která má nadnárodní charakter. Udržování těchto vztahů také nezbytně vyžaduje vzájemnou komunikaci a sociální interakci. To má zásadní vliv na vznik a budování evropské identity.

V rámci tohoto testování jsou zahrnuti všichni studenti, kteří daný program již absolvovali a i ti, kteří se ho zrovna účastní. Studenti jsou rozděleni do dvou skupin. Na ty, kteří vyjeli do zahraničí studovat pouze jednou a vícekrát než jednou. V rámci tohoto zkoumání si autorka zvolila následující hypotézy:

H_1 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus vícekrát než jednou se ztotožňují s EU silněji, jako ti studenti, kteří vyjeli pouze jednou. $\pi > \pi$*

H_0 *Studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus vícekrát než jednou se ztotožňují s EU stejně silně, jako ti studenti, kteří vyjeli pouze jednou $\pi = \pi$*

Pro dané testování hypotéz byl zvolen Fisherův exaktní test. Z následujících tabulek můžeme říct, že 36,84 % studentů, kteří vyjeli studovat do zahraničí vícekrát, se po jeho absolvování cítí být Evropany. Ve druhé skupině studentů, tedy těch, kteří vyjeli jen jednou, by sebe ozančilo za Evropany pouze 13,46 %. U 63,16 % studentů, kteří tento program absolvovali vícekrát nedošlo k žádné změně. Cítí se být Čechy. V rámci tohoto testování

autorka nevyvrátila H_0 a ani nepotvrdila H_1 . Můžeme tedy říct, že četnost výjezdů na studijní pobyt nemá vliv na zotožňování s EU/ Evropou.

Tabulka číslo 19: Testování hypotézy¹³⁴. Má na ztotožňování vliv počet výjezdů na studijní pobyt?

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří se zúčastnili Erasmu více než jednou

Identita studentů	Freq.	Procenta	Kum.
0	12	63,16	63,16
1	7	36,84	100,00
<i>Celkem</i>	19	100,00	

Tabulka zobrazuje identitu studentů, kteří se zúčastnili Erasmu pouze jednou.

Identita studentů	Freq.	Procenta	Kum.
0	49	86,54	86,54
1	7	13,46	100,00
<i>Celkem</i>	52	100,00	

	Exponované	Neexponované	Celkem	Podíl exp.
<i>Případy</i>	7	7	14	0,5000
<i>Kontrolní</i>	12	45	57	0,2105
<i>Celkem</i>	19	52	71	0,2676
	Bodový odhad		(95 % Interval spolehlivosti)	
<i>Poměr šancí</i>	3,75		0,9070339	15,15341
<i>Přip. Frak. Exp.</i>	0,7333333		-0,1024947	0,9340083
<i>Přip. Frak. Pop.</i>	0,3666667			

1 – stranný Fisherův exactní test $p = 0,0355$

2 – stranný Fisherův exactní test $p = 0,0429$

Zdroj: vlastní data autora.

Poslední proměnnou, u které se očekává že bude mít vliv na identifikaci s EU/Evropou, je sociální interakce se studenty. Zejména mezi studenty jiných Evropských zemí. V rámci otázky číslo 9 byli respondenti dotazováni, do jaké míry se během studijního pobytu setkávali s následujícími studenty:

- stejné národnosti
- z jiných EU států
- s místními
- z celého světa

¹³⁴ První tabulka zobrazuje podíl studentů, kteří se zúčastnili tohoto programu více než jednou a druhá méně než jednou. V rámci tabulek 1 představuje evropskou identitu a 0 českou.

Respondenti mohli vybírat odpovědi na škále od 1 do 5. Hodnota 5 znamená, že se s danou skupinou studentů stýkal během pobytu každý den. Naopak, čím více se odpověď blíží hodnotě 1, tím méně došlo ke vzájemné interakci.

Podle Stoeckla (2016) by sociální interakce mezi studenty z jiného prostředí měla přispět k vytvoření nadnárodní identity. Díky komunikaci se studenty z jiných kulturních prostředí dochází ke snižování vzájemných předsudků, ke zvyšování mezikulturního porozumění. Mezi jedinci také vzniká empatie a zvyšuje se vzájemná důvěra. Důležitou otázkou však je, do jaké míry se studenti během výměnného pobytu stýkají se studenty z jiných kulturních prostředí. Mitchell (2012) tvrdí, že kontakt se studenty stejné národnosti má negativní vliv na ztotožňování se s Evropou. Na druhou stranu Singala (2010) přichází s názorem, že mezilidský kontakt by neměl být brán jako jediný zdroj, který ovlivňuje vznik nebo posílení evropské identity. V rámci našeho výzkumu však autorka předpokládá, že každodenní kontakt se studenty z jiné než české národnosti, povede ke vzniku nebo posilování evropské identity. Pro následující testování byly zvoleny tyto hypotézy:

H₁ Studenti, kteří během pobytu navazovali kontakt zejména s cizinci, se cítí být více Evropany než Čechy $\pi > \pi$

H₀ Studenti, kteří během pobytu navazovali kontakt s cizinci, se cítí být více Čechy než Evropany $\pi > \pi$

Pro vyhodnocení zkoumaných dat¹³⁵ autorka využila Mann-Whitneyho U-test. V tomto testu jsou zahrnuti všichni studenti, kteří mají zkušenost se studijním pobytem Erasmus. Z následující tabulky můžeme vyčíst absolutní počet studentů, kteří se během pobytu setkávali s cizinci a cítí se být Evropany (14) a Čechy (57). V tomto případě, není autorka schopna zamítnout H₀ a tedy nemůže potvrdit H₁. Jinými slovy nemůžeme říct, zda navazování kontaktů pouze s cizinci má vliv na evropskou identitu.

---

¹³⁵ Zkoumaná data nesplňovala předpoklad přibližné normality viz příloha číslo 2 graf číslo 19.

Tabulka číslo 20: Testování hypotéz. Má navazování kontaktů s jinými národnostmi vliv na ztotožnění s EU?

<i>Identita studentů¹³⁶</i>	<i>Pozorování</i>	<i>Koeficient součtu</i>	<i>Očekávané</i>
<i>0</i>	54	2006	2052
<i>1</i>	14	550	504
<i>Společné</i>	71	2556	2556

Ho: cizinci (identita=0) = cizinci (identita=1)

$$z = -0,675$$

Prav. > z = 0,4998

Zdroj: vlastní data autora.

¹³⁶ V této tabulce 0 představuje studenty, kteří se cítí být Čechy a 1 Evropany.

Diskuze

V rámci výzkumu bylo zjištěno, že studenti, kteří absolvovali tento program, vnímají EU stejně silně jako ti, kteří se ho chtějí teprve zúčastnit. Toto tvrzení není nijak překvapující. Obě dvě skupiny jsou studenti, kteří již využili nebo chtějí využít výhod této integrace. Jedním z důvodů, proč studenti vyjíždějí, nebo chtějí absolvovat Erasmus, je zlepšit své jazykové schopnosti, což jim umožní širší výběr práce v rámci unie. Také mají zájem o rozšiřování a navazování nových kontaktů a získávání nových dovedností. Zároveň tyto skupiny vnímají EU pozitivněji než ti, kteří se tohoto programu nechtějí zúčastnit vůbec. Může být celá řada důvodů, proč studenti, kteří se nechtějí zúčastnit programu Erasmus, vnímají EU odlišně. Mezi ně může patřit: nevyužívání výhod EU, negativní výstupy o EU v médiích, vyrůstání v europesimistických rodinách, nebo pocházení ze sociálně slabšího zázemí. Kvůli tomu nemají možnost cestovat, poznávat nové kultury a obyvatele EU.

Dále bylo zjištěno, že studenti, kteří se zúčastnili studijního pobytu Erasmus, rozdílně podporují aktivity EU než ti, kteří se tohoto pobytu teprve chtějí zúčastnit. Může to být dáno tím, že studenti, kteří absolvovali tento program, mají již jednu aktivitu EU za sebou. Zároveň dochází k rozdílné podpoře aktivit u studentů, kteří se chtějí¹³⁷, nebo nechtějí zúčastnit. S velkou pravděpodobností studenti, kteří nechtějí vyjet, pocházejí z euroskeptických rodin nebo ze sociálně slabšího zázemí, tak spíše vidí nedostatky EU. Zároveň nemusejí mít žádnou touhu a motivaci cestovat, poznávat a rozšiřovat své obzory.

Stejně jako Mitchell (2012), King a Ruiz-Gelices (2003), tak i autorka potvrdila myšlenku, že mezi programem Erasmus a evropskou identitou existuje vztah. V rámci tohoto zjištění dále testuje čtyři faktory, které by měly mít vliv na evropskou identitu. Mezi ně patří geografická poloha, četnost výjezdů, intenzita kontaktů se zahraničními studenty a důvěra v instituci EU. Nicméně, ani jedna z myšlenek nebyla prokázána. Hlavním důvodem může být nízký počet respondentů, kteří se zúčastnili výměnného programu Erasmus a stali se součástí tohoto průzkumu (20 %). Díky malému vzorku bylo téměř nemožné prokázat souvislosti a vztahy mezi faktory a EI.

Zároveň autorka dochází ke zjištění, že vztah mezi EI a národní identitou je kompatibilní. Tak jak to tvrdí autoři Matiuty (2013), Bruter (2005) a Risse (2000). Až 55 % dotazovaných¹³⁸ se ztotožňuje s vícero identitami.

---

¹³⁷ Součástí této skupiny jsou ti, kteří se zúčastnili a chtějí účastnit.

¹³⁸ Jedná se o respondenty, kteří se cítí být nejen Evropany, ale i Čechy.

Reprezentativnost vzorku této práce byla zkoumána prostřednictvím porovnávání dat socio-demografického charakteru s oficiální statistikou. Vzorek není plně reprezentativní, ale ani není silně nereprezentativní.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývá vlivem studijních výměnných programů Erasmus na evropskou identitu a na vnímání členství v Evropské unii. Z dosavadních empirických studií nelze jednoznačně říct, jestli výměnný program ovlivňuje vznik evropské identity. Důvodem je, že se jednotlivé studie v názorech rozcházejí. Část z nich potvrzuje existenci tohoto vztahu, jiné ji naopak vyvracejí. V praktické části této práce došlo k porovnávání různých skupin studentů, zejména těch, kteří se zúčastnili výměnného pobytu Erasmus (tyto považujeme za intervenční skupinu) a těch, kteří se chtějí, nebo nechtějí zúčastnit (ty považujeme za kontrolní skupinu). Tento program výměnných pobytů je považován za nástroj pro budování a posilování evropské identity. A zároveň je součástí této práce výzkum, který je zaměřen na mládež (studenty), a to z důvodu, že jsou nejpravděpodobnějšími držiteli evropské identity. Na základě výzkumu bylo autorkou vyvozeno několik závěrů.

Díky analýze této práce autorka dochází k závěru, že mezi účastí na studijním programu Erasmus a evropskou identitou existuje vztah. V posledním desetiletí roste počet výzkumů a také myšlenek zaobírajících se teoretickými předpoklady, proč by měl tento program mít vliv na budování a posilování evropské identity.

Většina z nich (Mitchell 2012 a Stoeckel 2016) poukazuje na důležitost mezinárodního a mezilidského kontaktu, ke kterému určitě během studijního pobytu dochází. V rámci analýzy autorka nepotvrdila myšlenku, že navazování kontaktů se zahraničními studenty má zásadní vliv na rozvoj evropské identity.

S teorií navazování kontaktů také souvisí i četnost participace na tomto programu. Čím déle nebo častěji student studuje v zahraničí, tím má lepší příležitost navazovat kontakty s mezinárodními studenty. Je tak větší pravděpodobnost, že se silněji ztotožní s EU. Výzkum, který je součástí této práce nepotvrdil tuto myšlenku, že by četnost výjezdů měla u studentů vliv na ztotožňování se s EU.

Některé empirické studie přicházejí s názorem, že na evropskou identitu má vliv destinace, ve které výměnný program probíhal. Zejména pokud student absolvoval tento pobyt v zemi, která je zcela odlišná od té rodné. Ať už se liší rozdílnými postoji k této integraci (proevropskými vs. europesimistickými) nebo samotnou délkou členství (země západní vs. východní Evropy) v této unii. Výsledky z výzkumu ukazují, že ani jeden z faktorů nemá převažující vliv na rozvoj evropské identity. Otázkou zůstává, proč autorka došla k těmto závěrům. Jedním z možných vysvětlení může být nedostatečné množství pozorování.

Studenti, kteří se zúčastnili výzkumu, vnímají volný pohyb osob a zboží, existenci společné měny a fungování sdíleného vnitřního trhu, jako nejvýznamnější a klíčové role EU. Naopak udržování osobních svobod, dodržování lidských práv v Evropě a solidaritu mezi evropskými státy za méně významné. Autorka se také snažila zjistit, zda existuje rozdílné vnímání EU mezi studenty, kteří se účastnili, chtějí nebo nechtějí zúčastnit studijního programu Erasmus. V rámci výzkumu potvrdila myšlenku, že mezi skupinami studentů, kteří chtějí (zahrnuti i ti co již absolvovali) a nechtějí se zúčastnit, existuje rozdílné vnímání. A také potvrdila názor, že tyto skupiny rozdílně podporují aktivity EU.

V rámci ztotožňování s EU/Evropou autorka také dochází k závěru, že studenti se v různých situacích identifikují rozdílně. Záleží, zda se seznamují se studentem z rodné, z jiné členské nebo nečlenské země EU.

Snaha o rozvoj evropské identity v celém společenství, je značně omezená a to z důvodu, že se program Erasmus hlavně zaměřuje na vysokoškolské studenty, nikoliv na celou společnost. Proto, aby došlo k rozvoji EI globálně je zapotřebí se zaměřit i na ostatní skupiny obyvatel. Se silnější EI totiž dochází k posilování vzájemné důvěry mezi členskými státy. To usnadňuje vzájemnou kooperaci mezi nimi. Pokud budou obyvatelé nejenom České republiky, ale i dalších členských států vykazovat silnější sounáležitost se svým rodným státem, mohlo by dojít k vytlačení evropské identity. To by jednoznačně mělo negativní dopad na budoucí úspěšnost vývoje evropské integrace.

V případě budoucího navázání, či rozšíření práce na toto téma by stálo za zvážení použít metodu, která by ve dvou vlnách zkoumala vliv programu Erasmus na evropskou identitu. Výzkum by se zaměřil na studenty, kteří teprve vyjíždějí na tento program a následně po jeho absolvování by byli znovu osloveni. Analyzování stejného vzorku studentů by umožnilo lépe sledovat, zda má Erasmus vliv na vznik a posilování evropské identity. Užitečné by bylo do výzkumu zakomponovat i kvalitativní výzkum. Tím by došlo k zajištění dostačující hloubky a získání dalších cenných informací od respondentů. To by napomohlo například vysvětlit některé kauzality. V rámci použitého dotazníku, bych přeformulovala některé otázky. Zaměřila bych se na zkoumání „*do jaké míry se identifikují s následným územním celkem*“ bez vytváření tří rozlišných situací. To by usnadnilo celkové vyhodnocování dotazníku.

Přehled použité literatury

AITTOLA, Helena, Ulla KIVINIEMI, Sanna HONKIMAKI, Reetta MUHONEN, Mira HUUSKO a Jani URSIN 2009. *The Bologna Process and Internationalization – Consequences for Italian Academic Life. Higher Education in Europe* [online]. Routledge, 34(3-4) [cit. 2020-02-28].

Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/236629005_The_Bologna_Process_and_Internationalization_-_Consequences_for_Italian_Academic_Life

ARCHICK, Kristin 2019. *The European Union:: Questions and Answers* [online]. Congressional Research Service [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/row/RS21372.pdf>

BARTÁK, Karel 2000. *Průvodce Evropskou unií. 2. uprav. vyd.* Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 88 s. ISBN 8085864924.

BARTOVIC, Vladimír 2014. *Rozšíření a občanství: pohled do budoucnosti: Česká republika.* Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM [cit. 2020-03-19]. ISBN 978-80-87804-07-0. Dostupné z: <http://www.europeum.org/data/articles/bartovic-v-rozen-a-obanstv-pohled-do-budoucnosti.pdf>

BENEŠ, Vít. Čestí eurokacíři. STRÍTECKÝ, Vít a A KOL 2011. *Česká zahraniční politika: mezi politickým (ne)zájmem a byrokratickou efektivitou* [online]. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 178 - 190 [cit. 2020-03-18]. ISBN 978-80-86506-93-7.

BLAHUŠIAK, Igor 2017. *Co nám přináší členství v Evropské unii?* [online]. Odbor komunikace o evropských záležitostech Úřadu vlády České republiky ve spolupráci se Zastoupením Evropské komise v České republice [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.evropajsity.cz/cms/wp-content/uploads/2017/06/evropa-jsi-ty.pdf>

BRUTER, Michael 2005. *Citizens of Europe?: The Emergence of a Mass European Identity* [online]. 1. New York: Palgrave Macmillan [cit. 2020-05-05]. ISBN 1-4039-3239-5. Dostupné z: <https://epdf.pub/citizens-of-europe-the-emergence-of-a-mass-european-identity.html>

BUSCHA, Franz., Daniel. MULLER a Lionel. PAGE 2017. *Can a common currency foster a shared social identity across different nations?: The case of the euro.* European Economic Review 100.

Centrum pro výzkum veřejného mínění [online]. Akademie věd České republiky, [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: <https://cvvmapp.soc.cas.cz/>

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ 2019. *Názory veřejnosti na členství České republiky v Evropské unii – duben 2019* [online]. Praha: Sociologický ústav AV ČR [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4920/f9/pm190502.pdf

CIAGLIA, Sarah, Clemens FUEST a Friedrich HEINEMANN 2018. *What a feeling?!: How to promote 'European Identity'* [online]. Munich, Germany: EconPol POLICY REPORT [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: https://www.ifo.de/DocDL/EconPol_Policy_Report_9_2018_European_Identity.pdf

CINPOES, Radu 2008. Thematic articles – *national identity and european identity:: From National Identity to European Identity.* Journal of Identity and Migration Studies [online]. JIMS, 2(1) [cit. 2020-05-05]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/26575616_From_National_Identity_to_European_Identity

CROPLEY, A. J. 2002. *Qualitative Research Methods: An Introduction for Students of Psychology and Education*. Zinatne, ISBN 9984698424.

ČERNOCH, Pavel 2003. *Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990-2004*. Praha: Linde. ISBN 80-861-3140-8.

Declaration on European Identity [online]. Copenhagen: European Summit, 1973 [cit. 2020-06-18]. Dostupné z: https://www.cvce.eu/en/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html

DELHEY, Jan 2004. *European social integration: From convergence of countries to transnational relations between peoples* [online]. Berlin: WZB Berlin Social Science Center, [cit. 2020-06-22]. ISSN 1612-3468. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/44144/1/38574868X.pdf>

EU 2019. *What the EU does for its citizens* [online]. [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/what-the-eu-does-for-its-citizens_en

EU 2020. *Czechia overview. European Union* [online]. [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/czechia_en

EU 2020. *Jazyky Evropské unie* [online]. 2020 [cit. 2020-10-17]. Dostupné z: https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-languages_cs

EURACTIV 2005. *Evropská identita jako předstupeň občanství EU. Euractiv* [online]. [cit. 2020-06-02]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/opinion/evropsk-identita-jako-pedstupe-obanstv-eu/>

EUROPEAN COMMISSION 2017. *Communication from the commission to european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions: Strengthening European Identity through Education and Culture* [online]. Strasbourg, [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-strengthening-european-identity-education-culture_en.pdf

EUROPEAN COMMISSION 2019f. *Erasmus+: Programme Guide* [online]. [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/sites/erasmusplus2/files/erasmus-plus-programme-guide-2019_en_0.pdf

EUROPEAN COMMISSION 1987. *Erasmus Adopted By The Council* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_87_59

EUROPEAN COMMISSION 2019e. *ERASMUS+ 2018 IN NUMBERS: CZECHIA*. European Commission.

EVROPSKÉ KOMISE 2020d. *Erasmus+ 2019 in numbers: Czechia* [online]., 2 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-cz-2019_en.html

EUROPEAN COMMISSION 2020. *Erasmus+: Programme Guide* [online]. Erasmus+ [cit. 2020-02-28].

EUROPEAN COMMISSION 2020a. *ERASMUS+: The EU programme for education, training, youth and sport (2014-2020)* [cit. 2020-06-10].

EUROPEAN COMMISSION 2019a. *Factsheet: Czechia.*: Standard Eurobarometer, **92** [cit. 2020-03-18].

EUROPEAN COMMISSION 2017. *From Erasmus to Erasmus + a story of 30 year* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <http://eurireland.ie/assets/uploads/2017/05/30-Years-of-Erasmus.pdf>

EUROPEAN COMMISSION 2020c. *Glossary: Eurobarometer survey* [online]. 2020 [cit. 2020-03-19]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary: Eurobarometer_survey

EUROPEAN COMMISSION 2020b. *Infographic package: statistics from the Annual Report Erasmus+ 2018 in numbers* [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/documents/infographic-package-statistics-annual-report-erasmus-2018-numbers_en

EUROPEAN COMMISSION 2017. *My Region, My Europe, Our Future* [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, [cit. 2020-03-22]. ISBN 978-92-79-71834-2. Dostupné z: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/cohesion7/7cr.pdf

EUROPEAN COMMISSION 2019b. *Národní zpráva: Veřejné mínění v zemích Evropské unie* [online]. 92. Eurobarometr, [cit. 2020-03-18].

EUROPEAN COMMISSION 20???. *Public Health* [online]. [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/health/communicable_diseases/overview_en

EUROPEAN COMMISSION 2018. *Single market: 25 years of the EU single market* [online]. [cit. 2020-03-22]. DOI: 10.2873/342719. ISSN 978-92-79-88792-5. Dostupné z: <https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/6ee5fa6b-95fd-11e8-8bc1-01aa75ed71a1/language-en>

EUROPEAN COMMISSION 20??. *The Bologna Process and the European Higher Education Area* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/education/policies/higher-education/bologna-process-and-european-higher-education-area_en

EUROPEAN PARLAMENT 2019d. *2019 European election results* [online]. [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: <https://election-results.eu/turnout/>

EUROPEAN COMMISSION 2019c. *Public opinion in the European Union*. 91. Eurobarometr, 2019 [cit. 2020-05-24]. ISBN 978-92-76-08787-8.

EUROPEUM 2019. *Výzkum v oblasti vztahu obyvatel ČR k Evropské unii včetně jeho implikací pro komunikační strategie vlády ČR směrem k občanům ČR: Syntéza a doporučení* [online]. : Institut pro evropskou politiku [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/evropske-zalezitosti/aktualne/Synteza_final.pdf

EUROSKOP 2006. *Od navázání diplomatických styků po první kolo jednání v říjnu 1998* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/214/sekce/od-navazani-diplomatickych-styku-po-prvni-kolo-jednani-v-rijnu-1998/>

EVOPSKÝ PARLAMENT 2012. *Po stopách Evropské unie* [online]. [cit. 2019-10-24]. http://www.europarl.europa.eu/czechrepublic/resource/static/files/postopach2012_sazba66.pdf

Evropský parlament 2019. Rozšiřování Unie [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/167/rozsirovani-unie>

EVROPSKÁ KOMISE 2017. *Erasmus slaví třicítku! Účastníci Erasmus+ by vydali téměř na národ velikosti České republiky: dosud podpořil 9 milionů lidí* [online]. [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/czech-republic/news/170126_erasmus_slavi_30_let_rekordni_ucast_cs

EVROPSKÁ KOMISE 2017. *Od Erasmu k Erasmus+: příběh trvající 30 let*. Brusel.

EVROPSKÝ PARLAMENT 200?. *EP po Lisabonské smlouvě: významnější úloha při formování Evropy* [online]. [cit. 2020-02-25]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/cs/powers-and-procedures/the-lisbon-treaty>

FEYEN, Benjamin a Ewa KRZAKLEWSKA 2013. *The ERASMUS Programme and the 'Generation ERASMUS' – A Short Overview* [online]. Petr Lang Edition, [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: https://www.academia.edu/6863637/The_ERASMUS_Programme_and_the_Generation_ERASMUS_A_Short_Overview

FLIGSTEIN, NEIL, WAYNE SANDHOLTZ a ALINA POLYAKOVA 2012. *European Integration, Nationalism and European Identity*. Journal of Common Market Studies [online]. Blackwell Publishing, 50(1), 106–122 [cit. 2020-05-05].

FLIGSTEIN, Neil 2008. *EUROCLASH: THE EU, EUROPEAN IDENTITY, AND THE FUTURE OF EUROPE: THE EU, EUROPEAN IDENTITY, AND THE FUTURE OF EUROPE* [online]. Great Britain: Oxford University Press, [cit. 2020-05-05]. ISBN 978–0–19–954256–7. Dostupné z: <https://epdf.pub/euroclash-the-eu-european-identity-and-the-future-of-europe.html>

GAERTNER, Samuel L. a John F. DOVIDIO 2000. *Reducing Intergroup Bias: The Common Ingroup Identity Model* [online]. New York: Psychology Press, [cit. 2020-05-11]. ISBN 0-65377-571-3.

GAERTNER, Samuel L., John F. DOVIDIO a Betty A. BACHMAN 1996. Revisiting the contact hypothesis: The induction of a common ingroup identity. *International Journal of Intercultural Relations* [online]. 20(3-4), 271-290 [cit. 2020-05-11]. DOI: 10.1016/0147-1767(96)00019-3. ISSN 01471767.

GERBET, Pierre 2004. *Budování Evropy*. 1. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0111-7.

GUIBERNAU, Montserrat 2011. *Prospects for a European Identity* [online]. Springer, 24(1/2), 31-43 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1007/s10767-010-9104-6.

HAD, Miloslav, Stanislav STACH a Luděk URBAN 2005. *ČESKÁ REPUBLIKA V EVROPSKÉ UNII: členství, přínosy a výzvy* [online]. Praha: Český institut pro integraci EU [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/4/1328-cii_publicace.pdf

HAD, Miloslav 2000. *První pilíř Evropské unie*. 2. rozš. a upr. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, Evropská společnost. ISBN 80-858-6488-6.

HORČIČKA, Václav a Martin KOVÁŘ 2005. *Dějiny evropské integrace. II*. Praha: Triton, 159 s. ISBN 8072547410.

- CHLEBOUNOVÁ, Tereza 2019. Postoj k EU v letech 2013-2018 [online]. [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9278/sekce/postoj-k-eu-v-letech-2013-2018/>
- JACOBS, Dirk a Robert MAIER 1998. *European identity: construct, fact and fiction* [online]. Utrecht University, [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Dirk_Jacobs/publication/235333989_European_identity_construct_fact_and_fiction/links/00463528fd6db656a1000000/European-identity-construct-fact-and-fiction.pdf
- JOANNIN, Pascale. *The free movement of people:: principle, stakes and challenges* 2017 [online]. THE FOUNDATION ROBERT SCHUMAN [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-419-en.pdf>
- KAINA, Viktoria, Ireneusz Pawel KAROLEWSKI, a Sebastian KUHN 2016. *European Identity Revisited: New approaches and recent empirical evidence*. New York: Routledge. ISBN 978-1-138-88636-0.
- KANTAR PUBLIC 2016. CZECH REPUBLIC: *Socio-demographic trendlines - EP Eurobarometer (2007-2016)* [online]. European parliament, Public Opinion Monitoring Unit, [cit. 2020-05-28]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/heard/eurobarometer/2016/socio-demographic-trends-national-public-opinion-ed2/cz-en-socio-demographic-trendlines.pdf>
- KAROLEWSKI, IRENEUSZ PAWEL 2011. *European Identity Making and Identity Transfer*. EUROPE-ASIA STUDIES [online]. Routledge, 63(6), 935–955 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1080/09668136.2011.585748.
- KING, Russell a Enric RUIZ-GELICES 2003. International student migration and the European ?Year Abroad?: effects on European identity and subsequent migration behaviour. *International Journal of Population Geography* [online]., 9(3), 229-252 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1002/ijpg.280. ISSN 1077-3495.
- KOMÍNKOVÁ, Magda 2019. *15 let ČR v EU: Co nám EU přinesla?* [online]. [cit. 2020-03-18]. Dostupné z: https://www.euroskop.cz/9047/33124/clanek/15-let-cr-v-eu-co-nam-eu-prinesla/?fbclid=IwAR2rgmihAI-aB6LeMLHOZWK38N6AwxfPOAkZsi_vA16JKDoKE8SRwk0IZJE
- KOVÁŘ, Martin a Václav HORČIČKA 2005. *Dějiny evropské integrace*. 1. V Praze: Triton, Dějiny do kapsy. ISBN 80-725-4731-3.
- KRITZINGER, Sylvia 2005. *European Identity Building from the Perspective of Efficiency*. Comparative European Politics [online]. London: palgrave, 3(1), 50-75 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1057.
- KUHN, THERESA 2011. Individual transnationalism, globalisation and euroscepticism: An empirical test of Deutsch's transactionalist theory. *European Journal of Political Research* [online]. 50(6), 811-837 [cit. 2020-05-12]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2011.01987.x. ISSN 03044130
- KUHN, THERESA 2012. Why Educational Exchange Programmes Miss Their Mark: Cross-Border Mobility, Education and European Identity*. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 50(6), 994-1010 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2012.02286.x. ISSN 00219886.

- LATCHEVA, Rossalina, Georg DATLER a Eva ROSSBACHER 2012. *The Concept of European Identity: Overused and Underspecified? Methods, Theories, and Empirical Applications in the Social Sciences* [online]. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 235-248 [cit. 2020-06-09]. DOI: 10.1007/978-3-531-18898-0_29. ISBN 978-3-531-17130-2.
- LÁZARO, Julian Brettschneider 2019. *European identity and its importance to the EU*. International Journal of Interdisciplinary Research in Arts and Humanities [online]. 4(1) [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.5281/zenodo.3229263. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/333401964_European_identity_and_its_importance_to_the_EU
- LIJPHART, Arend 1964. TOURIST TRAFFIC AND INTEGRATION POTENTIAL. *Journal of Common Market Studies* 2.
- MACH, Petr 2003. *Úskali evropské integrace* [online]. 2. dopl. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, [cit. 2020-03-22]. ISBN 80-865-4716-7. Dostupné z: http://cepin.cz/docs/dokumenty/Mach_%20uskali%20evr.%20integr..pdf
- MAIWORM, Freidholm 2001. *ERASMUS: Continuity and Change in the 1990s*. *European Journal of Education* [online]. 36(4), 459-472 [cit. 2020-06-16]. DOI: 10.1111/1467-3435.00082. ISSN 01418211.
- MAREK, Dan a Michael J. BAUN 2010. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 978-80-87029-89-3.
- MATIUTA, Cristina (2013). *How to build the European Identity?: Attitudes towards the European Union across its countries* [online]. *Journal of Identity and Migration Studies*, 7(2) [cit. 2020-10-22].
- MAZZONI, Davide, Cinzia ALBANESI, Pedro D. FERREIRA, Signe OPERMANN, Vassilis PAVLOPOULOS a Elvira CICOGNANI 2017. Cross-border mobility, European identity and participation among European adolescents and young adults. *European Journal of Developmental Psychology* [online]. 15(3), 324-339 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1080/17405629.2017.1378089. ISSN 1740-5629.
- MICHNA, Vladimír 2010. *Evropská unie* [online]. [cit. 2019-09-22]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tema/clanek/evropska-unie-40095630>
- MILLER, Daniel E 2017. The Influence of Václav Klaus on Czech Public Opinion Regarding the European Union. *The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies* [online]. (2503) [cit. 2020-03-19]. DOI: 10.5195/CBP.2017.219. ISSN 2163-839X. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/320721398_The_Influence_of_Vaclav_Klaus_on_Czech_Public_Opinion_Regarding_the_European_Union
- MITCHELL, Kristine 2015. Rethinking the 'Erasmus Effect' on European Identity. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 53(2), 330-348 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1111/jcms.12152. ISSN 00219886.
- MITCHELL, Kristine 2012. *Student mobility and European Identity: Erasmus Study as a civic experience? Journal of Contemporary European Research* [online]. 8(4), 490-518 [cit. 2020-05-05].
- MUHOVIC, Adi 2017. Lookig for the cause of Czech euroskepticism?: Go back to school. *Europeum* [online]. [cit. 2020-03-19]. Dostupné z:

<https://europeum.blogactiv.eu/2017/11/02/looking-for-the-cause-of-euro-scepticism-go-back-to-school/>

MÜLLER, Karel B 2007. *Formování pozitivních identit mezi minulostí a budoucností. Příspěvek k projektu evropské identity*. Sociologický časopis [online]. 43(4) [cit. 2020-05-05]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/236150727_Formovani_pozitivnich_identit_mezi_minulosti_a_budoucnosti_Prispevek_k_projektu_evropske_identity

NENIČKA, Lubomír 2011. Transformation of National and European Identities in the Era of Globalization. NENIČKA, Lubomír a Ismail SIRINER. *Globalisation Dimensions & Impacts*. London, England: International Journal of Politics & Economics, 319 - 342 [cit. 2020-05-24]. ISBN 978-0956825629.

OBORUNE, Karina 2013. Becoming more European after ERASMUS? The Impact of the ERASMUS Programme on Political and Cultural Identity. *Epiphany* [online]. 6(1) [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.21533/epiphany.v6i1.60. ISSN 1840-3719

OPPER, Susan, Ulrich TEICHLER a Jerry CARLSON. Impacts of Study Abroad Programmes on Students and Graduates [online]. London: Higher Education Policy Series, 1990 [cit. 2020-10-11]. ISBN 0954-3716.

PANIZZA, Roberta 2018. The historical development of European integration [online]. European Parliament, [cit. 2019-09-22]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI\(2018\)618969_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/PERI/2018/618969/IPOL_PERI(2018)618969_EN.pdf)

POPA, Cristina Elena 2016. The Challenges of the Schengen Area. *Expert Journal of Economics* [online]. Sprint Investify, 4(3), 96-104 [cit. 2020-03-22]. ISSN 2359-7704. Dostupné z: http://economics.expertjournals.com/ark:/16759/EJE_410popa96-104.pdf

POSPÍŠIL, Petr 2019. *Eurobarometr: Vnímání EU je nejpozitivnější za posledních pět let* [online]. [cit. 2019-10-24]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9003/33543/clanek/eurobarometr-vnimani-eu-je-nejpozitivnejsi-za-poslednich-pet-let>

PRUTSCH, Markus J 2017. *Research for CULT Committee - European Identity* [online]. European Parliament, [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.2861/70563. ISBN 978-92-846-0814-0. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585921/IPOL_STU\(2017\)585921_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/585921/IPOL_STU(2017)585921_EN.pdf)

RIISHØJ, Søren 2007. Europeanization and Euro-scepticism: Experiences from Poland and the Czech Republic. *Nationalities Papers* [online]. Routledge, 35(3), 503-535 [cit. 2020-03-19]. DOI: 10.1080/00905990701368746. ISSN 0090-5992.

RISSE, Thomas 2000. Nationalism and Collective Identities: Europe Versus the Nation-State? HEYWOOD, Paul, Erik JONES a Martin RHODES. *Developments in West European Politics* [online]. 2 nd. s. 18 [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.581.8897&rep=rep1&type=pdf>

SÁL, KAREL 2019. *Česká republika 15 let v EU a na společném trhu: Jak si stojíme?* [online]. Institut pro politiku a veřejnost [cit. 2020-03-22]. Dostupné z: <https://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2019/04/%C4%8Cesk%C3%A1-republika-15-let-v-EU-a-na-spole%C4%8Dn%C3%A9m-trhu-IPPS.pdf>

SCOTT-SMITH, Giles a Ludovic TOURNÈS 2017. *Global Exchanges: Scholarships and Transnational Circulations in the Modern World* [online]. Berghahn Books, [cit. 2020-02-28]. ISBN 9781785337031.

SCHELLE, Karel, Renata VESELÁ, Ladislav VOJÁČEK a Jaroslav HLOUŠEK 2007. *Historie integračních koncepcí a jejich vyústění v realitě EU*. Ostrava: Key Publishing, 214 s. ISBN 9788087071533

Schengen Area: The World's Largest Visa Free Zone [online]. 2020 [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://www.schengenvisa.info.com/schengen-visa-countries-list/>

SIGALAS, Emmanuel 2010. Cross-border mobility and European identity: The effectiveness of intergroup contact during the ERASMUS year abroad. *European Union Politics* [online]. 11(2), 241-265 [cit. 2020-05-08]. DOI: 10.1177/1465116510363656. ISSN 1465-1165.

SIGALAS, Emmanuel 2009. *Does ERASMUS Student Mobility promote a European Identity?* [online]. Vienna: Institute for European Integration Research, (2) [cit. 2020-05-05]. ISSN 1756-7556.

SØRENSEN, Catharina 2008. *Love me, love me not A typology of public euroscepticism* [online]. Brighton: Sussex European Institute, [cit. 2020-03-19]. ISBN 1350-4649. Dostupné z: <https://docplayer.net/41439918-Love-me-love-me-not-a-typology-of-public-euroscepticism-catharina-sorensen-danish-institute-for-international-studies.html>

Standard Eurobarometer 93: Public opinion in the European Union [online]. 93. European Commission, 2020 [cit. 2020-10-29]. ISSN 1977-3927.

Statista [online]. [cit. 2020-10-09]. Dostupné z: <https://www.statista.com/>

STEM 2020. *Mírná většina českých občanů je spokojena s členstvím ČR v Evropské unii, napříč různými skupinami obyvatel však přetrvávají výrazné rozdíly* [online]. Praha: Ústav empirických výzkumů. Dostupné také z: <https://www.stem.cz/mirna-vetsina-ceskych-obcanu-je-spokojena-s-clenstvim-cr-v-evropske-unii-napric-ruznyymi-skupinami-obyvatel-vsak-pretrvavaji-vyrazne-rozdily/>

STEM 2020a. *O Evropské unii skoro nic nevíme, peníze z fondů ale dostáváme rádi* [online]. Praha: Ústav empirických výzkumů, z.ú., [cit. 2020-05-06]. Dostupné z: <https://www.stem.cz/o-evropske-unii-skoro-nic-nevime-penize-z-fondu-ale-dostavame-radi/>

STOECKEL, Florian 2016. Contact and Community: The Role of Social Interactions for a Political Identity. *Political Psychology* [online]. 37(3), 431-442 [cit. 2020-05-09]. DOI: 10.1111/pops.12295. ISSN 0162895X.

STRIESSNIG, Erich a Wolfgang LUTZ 2016. Demographic Strengthening of European Identity. *Population and Development Review* [online]. Population Council, 42(2), 305-311 [cit. 2020-06-08].

SYCHRA, Zdeněk 2002. *EVROPSKÁ UNIE A ROZŠÍŘENÍ NA VÝCHOD* [online]. Středoevropské politické studie, [cit. 2020-05-01]. ISBN 1212-7817. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3903/5378>

ŠKORNIČKOVÁ, Eva 201?. GDPR: Obecné nařízení o ochraně osobních údajů prakticky [online]. [cit. 2020-10-17]. Dostupné z: <https://www.gdpr.cz/gdpr/>

TAGGART, Paul a Aleks SYCZERBIAK 2004. Contemporary Euroscepticism in the party systems of the European Union candidate states of Central and Eastern Europe. *European Journal of Political Research* [online]. Malden: Blackwell Publishing, 43, 1-24 [cit. 2020-03-19].

TEICHLER, Ulrich 2002. *ERASMUS in the SOCRATES Programme: Findings of an Evaluation Study* [online]. Bonn: Lemmens, [cit. 2020-02-28]. ISBN 3-932306-41-4. Dostupné z: http://www.aca-secretariat.be/fileadmin/aca_docs/images/members/2002_ERASMUS_in_the_Socrates_Programme.pdf

VAN MOL, Christof 2018. Becoming Europeans: The relationship between student exchanges in higher education, European citizenship and a sense of European identity. *Innovation: The European Journal of Social Science Research* [online]. 31(4), 449-463 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1080/13511610.2018.1495064. ISSN 1351-1610.

VAN MOL, Christof 2013. Intra-European Student Mobility and European Identity: A Successful Marriage? *Population, Space and Place* [online]. 19(2), 209-222 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1002/psp.1752. ISSN 15448444.

VERHAEGEN, Soetkin, Marc HOOGHE a Ellen QUINTELIER 2014. *European Identity and Support for European Integration: A Matter of Perceived Economic Benefits?* *Kyklos* [online]. John Wiley, 67(2), 295–314 [cit. 2020-05-28].

VERHAEGEN, Soetkin, Marc HOOGHE a Ellen QUINTELIER 2017. *The effect of political trust and trust in European citizens on European identity*. *European Political Science Review* [online]. Cambridge, 9(2), 161-181 [cit. 2020-05-05]. DOI: 10.1017/S1755773915000314. ISSN 1755-7739.

VERHAEGEN, Soetkin 2018. *The relationship between national and European identification, and trust in EU institutions* [online]. University of Gothenburg: Centre for European Research (CERGU), [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: https://cergu.gu.se/digitalAssets/1710/1710888_soetkin_verhaegen_wp.pdf

WILSON, IAIN 2011. What Should We Expect of ‘Erasmus Generations’?. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [online]. 49(5), 1113-1140 [cit. 2020-05-08]. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2010.02158.x. ISSN 00219886

ZENKNER, Petr 200?. *Vstup ČR do EU* [online]. [cit. 2020-05-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/803/sekce/vstup-cr-do-eu/>

Přílohy:

Příloha číslo 1:

Dotazník:

Absolvoval(a) jsi studentský výměnný pobyt Erasmus?

- Ano, absolvoval
- Zrovna se jej účastním
- Ne, ale chystám se vyjet příští semestr
- Ne, ale jednou bych se chtěl zúčastnit
- Ne, a ani se nechci zúčastnit

Účastnil(a) ses jiných zahraničních akcí/iniciativ EU, které byly delší než 7 dní? Například Youth Exchange nebo dalších mezinárodních aktivit.

- Ano, zúčastnil jsem se jich v zahraničí
- Ano, zúčastnil jsem se jich u nás doma v České republice
- Ne, žádných takových programů jsem se nezúčastnil

Žil(a) jsi někdy v zahraničí?

- Nikdy nebo méně než 1 měsíc
- 1-6 měsíců
- 7-12 měsíců
- Déle než 12

Jakými cizími jazyky se domluvíš? Zároveň urči svoji příslušnou jazykovou úroveň. U každého jazyka respondent musí označit dosaženou úroveň jazyka od „Nedomluvíme se daným jazykem až po vyšší úroveň C2.

- Anglicky
- Španělsky
- Francouzsky
- Německy
- Italsky
- Jiný
- Jiný 1
- Jiný 2

V případě, že jste v předchozí otázce zaškrtnli "Jiný" uveďte, o jaký jazyk/jazyky se jedná.

- .... (otevřená otázka)

Otázky týkající se zahraniční mobility Erasmus

- Určené jen pro ty, kteří se zúčastnili programu Erasmus

Kolikrát jsi tento program absolvoval(a)?

- Jednou
- Dvakrát
- Více než dvakrát

V jaké zemi ses zúčastnil(a) Erasmusu?

- ... (Otevřená otázka)

Napiš tři pojmy, které si spojíš, když se řekne Erasmus

- .... (Otevřená otázka)

Uveď, jakou důležitost měly následující důvody pro rozhodnutí účasti zahraniční mobility Erasmus. Ohodnot' na škále od 1-5 (1 – nedůležité) (5 – velmi důležité).

- Zlepšit si znalosti v cizím jazyku
- Poznat nové přátele
- Získat zahraniční zkušenost
- Poznat kulturu a historii země, ve které byl Erasmus uskutečněn
- Získat nové odborné znalosti a dovednosti
- Zvýšit šanci lepšího uplatnění na trhu práce v budoucnu
- Možnost využití studijního stipendia

Zamysli se a uveď, do jaké míry ses během pobytu stýkal(a) s. Uveď na škále od 1-5 (1 - vůbec) - (5 - každodenně)

- Místními studenty?
- Se studenty z jiných evropských zemí?
- Se studenty z Česka?
- Se studenty z jiné části světa

Zamysli se a uveď národnosti 3-4 blízkých kamarádů, s kterými jsi během studijního pobytu probíral(a) své osobní problémy a záležitosti.

- ..... (otevřená otázka)

Do jaké míry jsi byl/byla spokojen/a se studijním pobytem? Uveď na škále od 1 (líbilo se mi tam) – 10 (nelíbilo se mi tam).

Do jaké míry jsi pocíťoval(a) stesk po domově během studijního pobytu? Uved' na škále od 1 (žádný stesk jsem nepocíťovala) – 10 (stýskalo se mi).

Otázky zaměřené na vnímání EU a evropskou identitu

Představ si situaci, že se během seznamování bavíš se studentem z Francie, který se tě zeptá: Odkud pocházíš? Jak by začínala tvoje odpověď?

- Jsem z XY města (například z Prahy)
- Jsem z XY regionu (například z Moravy)
- jsem z České republiky, z Evropy
- Jsem z Evropy, z České republiky
- Jsem z Evropy/EU
- Jsem z České republiky

Představ si situaci, že během seznamování se bavíš se studentem z Japonska, který se tě zeptá: Odkud pocházíš? Jak by začínala tvoje odpověď?

- Jsem z XY města (například z Prahy)
- Jsem z XY regionu (například z Moravy)
- jsem z České republiky, z Evropy
- Jsem z Evropy, z České republiky
- Jsem z Evropy/EU
- Jsem z České republiky

Představ si situaci, že během seznamování se bavíš se studentem pocházejícím z Prahy, který se tě zeptá: Odkud pocházíš? Jak by začínala tvoje odpověď?

- Jsem z XY města (například z Prahy)
- Jsem z XY regionu (například z Moravy)
- jsem z České republiky, z Evropy
- Jsem z Evropy, z České republiky
- Jsem z Evropy/EU
- Jsem z České republiky

Do jaké míry považuješ roli EU za klíčovou, pokud jde o: Uved' na škále od 1 do 5 (1- fungovalo by snadno i bez EU)(5 – bez EU by nemohlo fungovat).

- zajištění volného pohybu osob a zboží v rámci Evropy
- existenci společné evropské měny
- fungování společně sdíleného vnitřního trhu na území Evropy
- udržování osobních svobod a dodržování lidských práv v Evropě
- solidaritu mezi evropskými státy
- udržování míru a bezpečnosti v Evropě
- harmonizaci práva a norem v evropských zemích

Do jaké míry podporuješ: Uveď na škále od 1 do 5 (1 – Velmi nepodporuji)(5 – velmi podporuji).

- volný pohyb osob a zboží v rámci Schengenského prostoru
- zavedení jednotné společné měny euro v ČR
- společný sdílený vnitřní trh
- dodržování lidských práv tak, jak je pojímá Evropská unie
- solidaritu mezi státy tak, jak pojímá Evropská unie
- harmonizaci práva a norem na úrovni, na kterou podle vás cílí Evropská unie

Základní údaje o respondentech

Jaké je tvoje pohlaví?

- Muž
- Žena

Jaký je tvůj věk?

- Méně než 18
- 18 – 23
- 24 – 30
- více než 30 let

Jaké máš státní občanství?

- České
- Slovenské
- Jiné (otevřená otázka)

Jaký studijního obor studuješ?

- Technický obor
- Umělecký obor
- Humanitní obor
- Ekonomický obor
- Jiný (otevřená otázka)

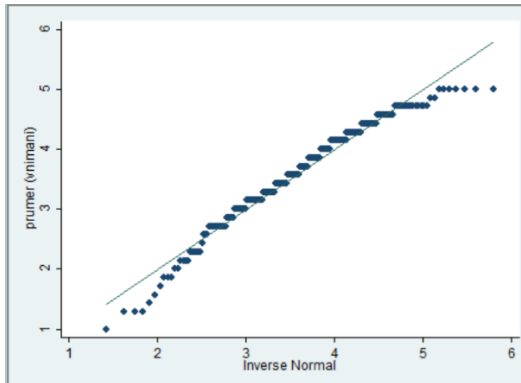
Je aspoň jeden z tvých rodičů jiné než české nebo slovenské národnosti?

- Oba jsou české nebo slovenské národnosti
- Aspoň jeden z nich není české či slovenské národnosti

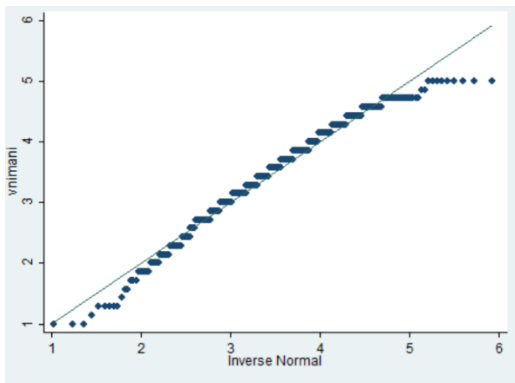
Příloha číslo 2:

Grafy, které splňují a nesplňují předpoklad přibližné normality

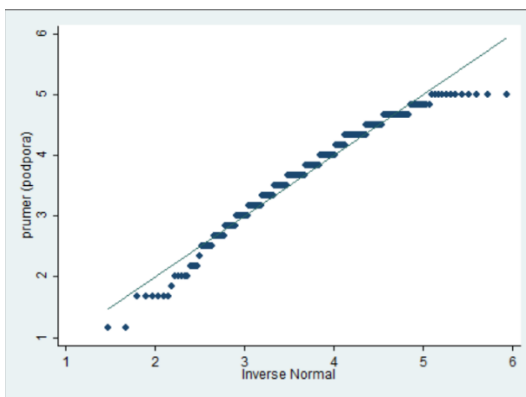
Graf číslo 16: Zobrazení dat, které splňují předpoklad přibližné normality

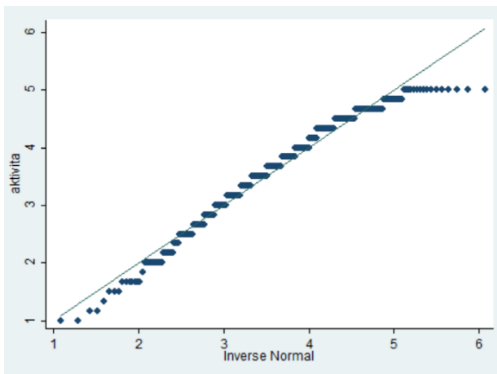
Graf číslo 17: Zobrazení dat, které splňují předpoklad přibližné normality

Graf číslo 28: Zobrazení dat, které splňují předpoklad přibližné normality

Graf číslo 39: Zobrazení dat, které splňují předpoklad přibližné normality

Graf číslo 20: Zobrazení dat, které nespĺňují předpoklad přibližné normality.

